

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK
KUTATÓ INTÉZETE

A turisztikai fejlesztések állami támogatása térségi és nemzetgazdasági szintű hatékonyságának vizsgálata

**Állami Számvevőszék
Kutató Intézete**

**A turisztikai fejlesztések állami támogatása térségi és
nemzetgazdasági szintű hatékonyságának vizsgálata**

Budapest, 2010. június

A tanulmányt készítették:

Dr. Mundruczó Györgyné

főiskolai docens, Modern Üzleti Tudományok Főiskolája

Dr. Pulay Gyula

egyetemi docens, főigazgató, Állami Számvevőszék Kutató Intézete

Tököli László

tudományos munkatárs, Állami Számvevőszék Kutató Intézete

Kiadásért felel: Dr. Pulay Gyula főigazgató

A kézirat lezárva: 2010. június 8.
Állami Számvevőszék Kutató Intézete

ISBN 978-963-88187-7-5

TARTALOMJEGYZÉK

ÁBRAJEGYZÉK	5
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE.....	6
BEVEZETÉS	8
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	11
1. A TURIZMUS TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE.....	27
1.1 A turizmus helye a világgazdaságban	27
1.1.1 A turizmus fogalma	27
1.1.2 A turizmus, mint tömegjelenség.....	27
1.1.3 A turizmus részesedése a világ GDP-jében	29
1.1.4 A turizmus szerepe a foglalkoztatásban	30
1.1.5 Előrejelzések.....	31
1.1.6 A fenntartható turizmus	31
1.2 Turizmus az Európai Unióban.....	32
1.2.1 Az EU turizmus politikája.....	32
1.2.2 Az EU turizmusának jellemzői.....	35
1.3 A magyarországi turizmus	38
1.3.1 A turizmus helye a nemzetgazdaságban	38
1.3.2 A magyar idegenforgalom jellemzői.....	40
1.4 Az állam szerepe a turizmusban	44
1.4.1 A Széchenyi Terv.....	45
1.4.2 Az Első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I.).....	47
1.4.3 Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT).....	49
1.5 A turizmus gazdasági hatásai.....	52
1.5.1 A makrogazdasági hatások vizsgálata	53
1.5.2 A mikrogazdasági hatások vizsgálata.....	57
2. A CÉLZOTT KUTATÁS ISMERTETÉSE.....	59
2.1 A kutatás célja	59
2.2 A primerkutatásba bevont projektek peremfeltételei	59
2.3 A kutatás adatbázisa	60
2.3.1 Szekunder adatok	60
2.3.2 Primerkutatással megszerzett adatok.....	60
2.3.3 Mélyinterjúk.....	60
2.4 A minta főbb jellemzői.....	61
2.4.1 A kutatásba bevont települések általános jellemzői	61
2.4.2 A vizsgált projektek jellemzői.....	63
2.4.3 A beruházások pénzügyi forrásai.....	66
3. A KUTATÁSBA BEVONT TURISZTIKAI PROJEKTEK GAZDASÁGI HATÁSAI.....	69
3.1 A beruházások gazdasági hatásai	69
3.1.1 A kivitelezés paraméterei.....	70
3.1.2. A beruházási multiplikátorhatás számszerűsítése	71

3.2 Az üzemeltetés hatása	74
3.2.1 Munkahelyteremtő hatás	74
3.2.2 Jövedelemtermelő hatás	77
3.2.3 A létesítmények adóbefizetései	80
4. A TURISZTIKAI FEJLESZTÉSEK GAZDASÁGI HATÁSAI A TELEPÜLÉSEK ÉLETÉRE.....	83
4.1 Piaci trendek Magyarország turizmusában.....	83
4.1.1 Országos adatok.....	83
4.1.2 Regionális adatok	85
4.2 A támogatott turisztikai fejlesztések közvetett hatásai a településeken.....	86
4.2.1 A turisztikai fejlesztés hatása a település turizmusára.....	87
4.2.2 A turizmussal összefüggő önkormányzati bevételek alakulása	94
5. EGY KÖVETŐ VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI.....	99
5.1 A 2004-es kutatás főbb jellemzői	99
5.2 Beruházási multiplikátorhatás.....	100
5.3 Munkahelyteremtő hatás.....	101
5.4 Üzemeltetési hatások	101
5.5 A követő vizsgálat tapasztalatai.....	102
6. A CÉLZOTT KUTATÁSBÓL LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK	107
MELLÉKLETEK.....	109
1. Táblázatok	109
2. Adatlapok.....	120
2.1 Önkormányzati adatlap	120
2.2 Létesítmény adatlap.....	121
3. Mélyinterjú vázlatok.....	122
3.1 Önkormányzati	122
3.2 Létesítményi.....	124
4. A mélyinterjúk ütemezése	126
5. A kutatásba bevont turisztikai projektek beruházási multiplikátor hatása....	128
6. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati beruházások településenként.....	129
6.1 Debrecen	129
6.2 Mezőkövesd.....	129
6.3 Orfű.....	130
6.4 Pécs	130
6.5 Szarvas	131
6.6 Szentgotthárd.....	131
6.7 Tiszafüred.....	132
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	133

ÁBRAJEGYZÉK

V1. A magyar GDP és a bruttó hozzáadott érték a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban (statisztikai szektor).....	12
V2. A 10 támogatott turisztikai fejlesztés helyi beruházási multiplikátor hatása.....	19
V3. A szállodai vendégéjszakák számának alakulása az összes kereskedelmi szálláshelyi tartózkodási időn belül.....	22
1. A nemzetközi turista érkezések száma a világon (1995-2009).....	28
2. A nemzetközi turista érkezések megoszlása térségenként (2009).....	28
3. A turizmus hozzájárulása a világ GDP-jéhez (2001-2009).....	29
4. A turizmus részesedésének aránya a világ GDP-jében (2001-2009).....	30
5. A turizmusban foglalkoztatottak száma a világon (2001-2009).....	30
6. A turizmusban foglalkoztatottak aránya a világon az összes foglalkoztatott %-ában (2001-2009).....	31
7. A nemzetközi turista érkezések száma az EU-ban (1995-2008).....	35
8. A turizmus hozzájárulása az EU GDP-jéhez (2001-2009).....	36
9. A turizmus részesedésének aránya az EU GDP-jében (2001-2009).....	36
10. A turizmusban foglalkoztatottak száma az EU-ban (2001-2009).....	37
11. A turizmusban foglalkoztatottak aránya az EU-ban az összes foglalkoztatott százalékában (2001-2009).....	37
12. A bruttó hozzáadott érték a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban folyó áron (1995-2008).....	38
13. A turizmus részesedése a magyar GDP-ben (1998-2009).....	39
14. A magyar GDP és a turizmus hozzájárulásának alakulása (1998-2009).....	39
15. A magyarországi turizmusban foglalkoztatottak az összes foglalkoztatott százalékában (1998-2008).....	40
16. A működő kereskedelmi szálláshelyek száma (2001-2009).....	41
17. A kiadható férőhelyek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2009).....	42
18. A vendégforgalom a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2009).....	42
19. A vendégéjszakák a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2009).....	43
20. A bevételek a kereskedelmi szálláshelyeken (2003-2009).....	43
21. A magyarországi turizmus devizamérlege (1995-2009).....	44
22. A Széchenyi Terv egészségturisztikai támogatásainak megoszlása a régiók között.....	46
23. Az NFT I. turisztikai támogatásainak megoszlása térségenként.....	48
24. Az ÚMFT turisztikai támogatásainak megoszlása a régiók között (2007-2013).....	50

25. Az ÚMFT attrakciófejlesztési támogatásának megoszlása (2007-2008).....	51
26. A TDM fejlesztésre szolgáló keret megoszlása (2007-2008).....	52
27. A 10 támogatott turisztikai fejlesztés helyi beruházási multiplikátor hatása.....	74
28. A vizsgált projektek munkahelyteremtő hatása idénymunka nélkül (fő) (teljes munkaidejű átlagos állományi létszám).....	76
29. A kereskedelmi és a szállodai férőhelyek számának alakulása Magyarországon, 2001-2008.....	83
30. A szállodai vendégéjszakák számának alakulása az összes kereskedelmi szálláshelyi tartózkodási időn belül.....	84
31. Szállodai férőhelyek számának alakulása a vizsgált megyékben, 2001-2008.....	85
32. A szállodai vendégéjszakák változása megyénként és országosan, 2001-2008.....	86
33. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Debrecenben, 2001-2008.....	87
34. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Debrecenben 2001-2008.....	88
35. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Mezőköveseden, 2001-2008.....	88
36. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, 2001-2008.....	89
37. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Orfűn, 2001-2008.....	89
38. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Orfűn 2001-2008.....	90
39. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Pécsen, 2001-2008.....	90
40. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Pécsen 2001-2008.....	91
41. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Szarvason, 2001-2008.....	91
42. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Szarvason 2001-2008.....	92
43. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Szentgotthárdon, 2001-2008.....	92
44. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken Szentgotthárdon, 2001-2008.....	93
45. Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Tiszafüreden, 2001-2008.....	93
46. A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Tiszafüreden 2001-2008.....	94
47. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Debrecenben, 2001-2008.....	95

48. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Mezőkövesden, 2001-2008.....	95
49. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Orfűn, 2001-2008.....	96
50. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Pécsett, 2001-2008.....	96
51. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Szarvason, 2001-2008.....	97
52. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Szentgotthárdon, 2001-2008.....	97
53. A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Tiszafüreden, 2001-2008.....	98
54. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Debrecenben, 2001-2008	129
55. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Mezőkövesden, 2001-2008.....	129
56. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Orfűn, 2001-2008.....	130
57. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Pécsett 2001-2008.....	130
58. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Szarvason 2001-2008.....	131
59. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Szentgotthárdon 2001-2008.....	131
60. A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Tiszafüreden 2001-2008.....	132

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. A kutatásba bevont települések általános adatai (2001-2008).....	62
2. A kutatásba bevont támogatott turisztikai fejlesztések alapadatai.....	66
3. A kutatásba bevont támogatott turisztikai létesítmények beruházásadatai pénzügyi források szerint	67
4. A pályázók tulajdonosi összetétele a fejlesztések célja szerint.....	68
5. A kutatásba bevont beruházások kivitelezési jellemzői.....	70
6. A kutatásba bevont turisztikai beruházások tovagyrúzó hatása	73
7. A vizsgált turisztikai fejlesztések munkahelyteremtő hatásai.....	75
8. Árbevétel alakulása, árbevétel növekmény.....	78
9. A fürdők/élményfürdők látogatóforgalmának alakulása.....	79
10. A szállodák vendégforgalmának alakulása.....	80
11. A vizsgált szállodák helyi adófizetései főbb adónemenként az üzemelés első teljes évében.....	81
12. A fürdők által fizetett helyi adók.....	81
13. A vizsgált 10 támogatott turisztikai létesítmény adóbefizetése a központi kötségvetésbe a létesítmény üzemelésének első teljes évében.....	82
14. A 2004-es kutatásba bevont 11 egészségturisztikai projekt főbb jellemzői.....	100
15. A 2004-es kutatásba bevont települések főbb turisztikai indikátorainak változása a 2004-es év adatainak %-ában.....	103
16. A 2004-es kutatásba bevont létesítmények főbb adatainak változása a 2004-es év adatainak %-ában.....	104
M1. A turizmus részesedése a világ GDP-jében (2001-2009).....	109
M2. A turizmusban foglalkoztatottak száma a világon (2001-2009).....	110
M3. A turizmus részesedése az EU GDP-jében (2001-2009).....	111
M4. A turizmusban foglalkoztatottak száma az EU-ban (2001-2009)	112
M5. A turizmus hozzájárulása egyes európai országok GDP-jéhez 2008-ban.....	113
M6. A Magyarországra érkező külföldi látogatók kiadásai (2004-2009).....	114
M7. A magyarországi kereskedelmi szálláshelyek kapacitása (2001-2009).....	115
M8. A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma (2001-2009).....	116
M9. A magyarországi kereskedelmi szálláshelyek bevételei (2003-2009).....	117
M10. A Széchenyi Terv egészségturisztikai támogatásai.....	118
M11. Turisztikai célú források a ROP-okban (2007-2013).....	119

BEVEZETÉS

Az Állami Számvevőszék 2008-ban tette közzé „A kiemelt – turisztikai célú – beruházások ellenőrzéséről a helyi önkormányzatoknál” című jelentését. A jelentésnek az ÁSZ Elnöki értekezletén történő megvitatása során született az a döntés, hogy az ÁSZ Kutató Intézete (ÁSZKUT) folytasson kutatást a turisztikai fejlesztések állami támogatása térségi és nemzetgazdasági szintű hatékonyságáról.

A kutatásnak különleges aktualitást ad, hogy az utóbbi tíz évben a turizmus fejlesztését az egymást követő kormányzatok kiemelt fontosságú feladatként kezelték. Felismerték, hogy a turizmus egyszerre több gazdaságstratégiai cél - a fizetési mérleg javítása, munkahelyteremtés, területfejlesztés, a természeti és kulturális örökség hasznosítással egybekötött megőrzése - elérését is elősegíti. Ezek az általános gazdasági hatások azonban csak akkor érvényesülnek Magyarországon, ha a hazai turizmus - amellet, hogy a földrajzi helyzetből eredő tömegturizmust a jelenleginél eredményesebben kihasználja - szerkezetében egyre inkább a minőségi turizmus felé fordul. Ezért elsősorban olyan fejlesztéseket támogattak, amelyek révén a magyarországi turizmus szerkezete a korábbi - magas vendégforgalmat és alacsony fajlagos bevételt mutató - helyzetéből egy esetleg kisebb vendégszámmal, ám nagyobb fajlagos bevétellel jellemezhető irányba mozdul el. A támogatások másik célja az volt, hogy olyan térségekben is ösztönözzék a turizmus fejlődését, amelyek eddig komoly turisztikai kapacitásokkal nem rendelkeztek. A fejlesztések megvalósultak, azonban azok hatásaival, hatékonyságával kevés vizsgálat foglalkozott. Ezt a hiányosságot próbálja a jelen tanulmány pótolni.

Kutatásunk során alapvetően két módszert alkalmaztunk:

- Statisztikai adatok (nemzetközi) összehasonlító elemzését,
- Empirikus adatfelvételt és a kapott adatok értékelését.

Ennek megfelelően tanulmányunk első fejezetében bemutatjuk, hogyan változott az elmúlt 10-15 évben a turizmus társadalmi és gazdasági jelentősége a világgazdaság egészében, az Európai Unióban, valamint Magyarországon. Magyarországon a turizmus gazdasági hatásainak legfontosabb aggregált adatait a Turizmus Szatellit Számlarendszere biztosítja, azonban ezek túl összevont adatok ahhoz, hogy az egyes turisztikai fejlesztések gazdasági hatásait bemutassák. Ezért célzott kutatást is folytattunk tíz – célszerű szempontok alapján kiválasztott – megvalósult turisztikai fejlesztésekre vonatkozó szekunder adatok felhasználásával, illetve primer kutatással (statisztikai adatlapok, mélyinterjúk).

Hazánk turisztikai kínálatának legfontosabb beruházásai az elmúlt évtizedben az egészségturizmusban (fürdők/élményparkok, wellness/gyógy szállodák) és a turisztikai vonzerőfejlesztésben voltak. A fejlesztések jelentős hányada államilag (beleértve az önkormányzati finanszírozást is), illetve az Európai Unió által támogatott beruházás volt. A vizsgált fejlesztések legnagyobb részét ezért ebből a körből választottuk ki, e mellett azonban felvettünk a kutatásba természeti és kulturális vonzerő fejlesztési beruházásokat is.

A kutatásba bevont turisztikai projektek eredményeinek kontrollálása és további információk szerzése céljából kutatásunkat egy ún. követő vizsgálattal egészítettük ki, amely a Modern Üzleti Tudományok Főiskolája által 2004-ben 11 települést és 11 turisztikai beruházást érintő kutatásának mintegy folytatásaként bemutatja a főbb hatásindikátorok 2004 és 2008 közötti változását.

A kutatás alkalmas volt arra, hogy tanulmányunk végén a turisztikai beruházások térségi és nemzetgazdasági hatásairól konkrét – nagyrészt számszerűsített – következtetéseket fogalmazunk meg.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

1. A turizmus társadalmi és gazdasági jelentősége

A turizmus jelentősége a világgazdaságban

A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) és az Interparlamentáris Unió 1989-ben elfogadott Hágai Nyilatkozata szerint: „A turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltogatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.” A turizmus tehát egyrészt a turisták tevékenysége, másrészt egy gazdasági ágazat, amely a turistatevékenységek köré szerveződő szolgáltatásokat és intézményeket foglalja magában.

A turizmus a múlt században tömegjelenséggé vált, gazdasági szerepe az elmúlt évtizedekben fokozatosan és dinamikusan növekedett az egész világon. A tömegjelenséggé válást jól illusztrálja a nemzetközi turista érkezések számának szinte teljesen folytonos és igen meredek emelkedése, amely 2008-ra elérte az eddigi csúcstot jelentő **924 milliót**.

A turizmus méretének jellemzésére három szektorára vonatkozó mérőszámot szoktak alkalmazni. Ez a három szektor a következő:

- a **statisztikai értelemben vett turizmus szektor** (a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágazat munkahelyi és közétkeztetés nélkül),
- a **teljes közvetlen turizmus szektor** (a turistákkal „közvetlen” kapcsolatba kerülő más vállalkozások teljesítményeit is beleértve), valamint
- a **teljes közvetlen és közvetett turizmus szektor**, más néven **teljes turizmus gazdaság**, (mely a teljes közvetlen turizmus szektorral kapcsolatban lévő, ahhoz beszállító tevékenységgel hozzájáruló teljesítményeket is magában foglalja).

A turizmusnak a világgazdaságban elfoglalt helyzetét alapvetően a GDP-hez történő hozzájárulás mértéke és aránya határozza meg. Az erre vonatkozó idősorok alapján megállapítható, hogy **a világ turizmusa által létrehozott bruttó hozzáadott érték 2008-ig dinamikusan növekedett, azonban aránya a világ GDP-jéhez viszonyítva nem túl nagy meredekséggel ugyan, de folyamatosan csökkent.**

A turizmusban foglalkoztatottak száma a világ egészében az utóbbi évtizedben enyhe növekedést mutat, az összes foglalkoztatott létszámának százalékában kifejezett aránya nem jelentős ingadozás mellett közel állandónak tekinthető.

A turizmus célját nem csak a gazdasági racionalitás jelenti, ugyanilyen fontos az életminőség javítása a turizmus által és a turizmus hozzájárulása a fenntartható fejlődéshez. Ezek a célok valósíthatók meg az ún. **fenntartható turizmussal**, amely a természeti és kulturális értékeket úgy hasznosítja, hogy emellett azok védelméről is gondoskodik.

Turizmus az Európai Unióban

A legutóbbi időkig az Európai Közösségnek nem volt a tagállamok összességére vonatkozó átfogó turizmus politikája. Ugyanakkor a Közösségnek arra volt hatásköre, hogy intézkedéseket hozzon a belső piac hatékony működésének biztosítása érdekében. E jogkörével élve a Tanács több olyan jogszabályt alkotott, amelyek elsősorban a fogyasztóvédelem szempontjából fogalmazzák meg követelményeket az idegenforgalmi szolgáltatásokkal szemben. Az EU turizmuspolitikájában változást hozhat a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése, mivel ez dokumentum a turizmust első ízben ismerte el jogilag az EU Bizottság hatáskörébe tartozó tevékenységként, ún. harmadik szintű kompetenciaként és azon ágazatok közé emelte, amelyek

esetében a bizottságnak bizonyos hatásköre van. **A turizmus** bonyolult, egymással kölcsönhatásban álló alrendszeréből (foglalkoztatás, regionális fejlődés, oktatás, kultúra, környezet, fogyasztóvédelem, egészségügy, közbiztonság, közlekedés, adópolitika stb.) álló **multiszektoriális rendszer, melynek összetevői jelentős részben egybevágnak az EU szakpolitikai területeivel.** A turizmus alrendszerének és az EU szakterületeinek átfedése következtében az EU több intézkedése és ajánlása is érinti a turizmust, így módon **az unió a turizmus-szabályozást az egyes közösségi politikák mentén fedi le.** A turizmus egyre fontosabbá válását az Európai Unióban jelzi, hogy a 90-es évektől egyre gyakrabban jelentek meg a témával kapcsolatos állásfoglalások, közlemények, irányelvek és határozatok.

Európa a világ vezető turisztikai fogadóterülete: részesedése a világ turizmus nemzetközi turista érkezéseinek számából 53 %, a világ turizmus bevételeiből mintegy 50%. Európa látni-valóinak gazdagsága és turisztikai szolgáltatásainak minősége által a világ első turisztikai célpontja. Európán belül a turisztikai forgalom 85%-a az Európai Unió tagállamaiban realizálódik.

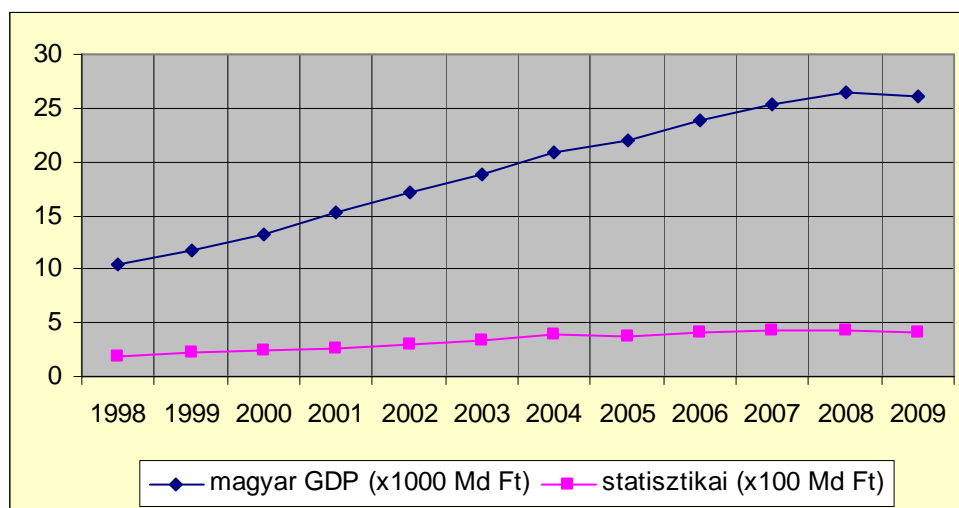
A világ tendenciához hasonlóan az **európai turizmus hozzájárulása a GDP-hez 2001-től 2008-ig abszolút értékben folyamatosan nőtt, a GDP százalékában kifejezett aránya viszont folyamatosan csökkent. Az EU turizmusában a foglalkoztatottak száma és az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya is enyhén csökkenő tendenciát mutat.**

A magyarországi turizmus

A turizmus Magyarország gazdaságában az európai átlagnak megfelelően fontos szerepet tölt be. A magyar gazdaságban a bruttó hozzáadott érték a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban az utolsó másfél évtizedet tekintve monoton növekvő tendenciát mutat. **A bruttó hozzáadott értéknek ezzel a folytonos növekedési tendenciájával szemben a GDP-hez viszonyított aránya nem nőtt, hanem enyhe csökkenéssel jellemezhető.** Ugyancsak – az előbbinél jelentősebb mértékű – csökkenés tapasztalható a másik két szektorban is.

A magyar GDP és a turizmus ehhez történő hozzájárulásának mértékét mutatja be a VI. számú ábra.

VI. A magyar GDP és a bruttó hozzáadott érték a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban (statisztikai szektor)

Forrás: KSH

Ez a diagram nem igazolja azt az általánosan elterjedt véleményt, miszerint a magyarországi turizmus a legdinamikusabban fejlődő ágazat, hiszen bár abszolút értékben növekedést mutat

a turizmus teljesítményét jellemző érték, a GDP-hez viszonyított részaránya folyamatosan csökken. **A magyar GDP az utóbbi tíz évben gyorsabban nőtt, mint a turizmus gazdasági teljesítménye. Ez a tendencia az egész világon megfigyelhető** és elsősorban a korszerű, nagy hozzáadott értéket biztosító technológiájú iparágak széleskörű elterjedésének eredményeként jött létre.

A turizmus jelentőségét az ország gazdaságában jól jellemzi a foglalkoztatottságban elfoglalt helye, a turizmusban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva. A teljes turizmus gazdaságban a foglalkoztatottaknak az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya jelentősen, a teljes közvetlen szektorban kisebb mértékben csökkent. **Az ágazati foglalkoztatottság viszont enyhe növekedést mutat!** (lásd: 15. ábra)

A magyarországi turizmus igen jelentős helyet foglal el a nemzetgazdaságban, de az is látható, hogy nincsenek optimálisan kihasználva a turizmusban rejlő lehetőségek. A World Travel & Tourism Council (WTTC) szerint **a magyarországi turizmus gazdasági teljesítménye abszolút értékben a világ 181 országát értékelve az 55. helyet, a nemzetgazdaság egészéhez viszonyított arányát tekintve a 136. helyet, a növekedés ütemét tekintve szintén a 136. helyet foglalja el. Ugyanezen paraméterek tekintetében az Európai Unió 27 országa közül a 19., a 25. és a 16. helyen állunk.**

A magyar idegenforgalom fejlődése lényegében az 1980-as évek végéig alapvetően extenzív jellegű volt. A hazánkba látogató külföldiek száma gyorsan növekedett, többségük az alacsony fizetőképességű (zömében az akkori szocialista országokból érkező) turista volt. A fogadóképeséget, a szolgáltatások mennyiségét és minőségét hiányosságok jellemezték.

A magyarországi turizmus nemzetközi viszonylatban alacsony jövedelemtermelő képességének egyik legfontosabb okát az infrastrukturális háttér hiányosságai jelentették. Nem csak az alapinfrastruktúra, ezen belül a közlekedés és a környezetvédelem hiányosságai szabtak gátat a turizmus fejlesztésének, hanem a turisztikai infrastruktúra színvonala és mennyisége sem volt kielégítő. Mindenekelőtt a magas bevételt biztosító, magas minőségi színvonalú szálláshelyek alacsony száma akadályozta a bevételek növelését.

Ezt a problémát orvosolandó a 90-es évek végétől megkezdődött a kereskedelmi szálláshelyek átrendeződése a minőségi, elsősorban szállodai szálláshelyek számának növekedése, valamint az egyszerűbb, kisebb komfortot nyújtók csökkenése irányába. A különböző fejlesztési programok (Széchenyi Terv, I. Nemzeti Fejlesztési Terv) elsősorban a szálloda (gyógy szálloda, wellness) létesítéseket támogatták. Ennek következtében jelentősen átalakult a kereskedelmi szálláshelyek szerkezete. **Számottevően emelkedett a szállodák száma (736-ról 875-re, ezen belül a gyógy szállodák 24-ről 54-re, valamint 82 wellness szálloda létesült), ezzel párhuzamosan 120-szal kevesebb egyéb szálláshely lett 2008-ra.**

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát az jellemzi, hogy bár a vendégek száma 2001 és 2008 között folyamatosan nőtt (több mint másfél millióval), a vendégéjszakák száma nem sokkal emelkedett, elsősorban a külföldi vendégek tartózkodási idejének csökkenése miatt. (446 ezerrel nőtt a külföldi vendégek száma, ugyanakkor az általuk eltöltött vendégéjszakák száma 884 ezerrel csökkent!). **2009-ben a vendégforgalomban erőteljesen megmutatkozott világgazdasági válság hatása, jelentősen csökkent mind a vendégek, mind pedig a vendégéjszakák száma.**

A fenti vendégforgalmi adatok nem minden részében kedvező alakulása ellenére a kereskedelmi szálláshelyek bevétele 2008 előtt folyamatosan növekedett. Ez részint a magasabb szintű szolgáltatásoknak, részint pedig a forint árfolyam változásainak eredménye. A KSH 2009-es előzetes adatai szerint az egyéb turisztikai mutatókhoz hasonlóan a szállásdíj bevételek is jelentősen, mintegy 12,6 milliárd Ft-tal visszaestek.

A magyarországi turizmus minden időben devizatermelő ágazat volt, devizamérlege évtizedekre visszamenőleg is pozitív egyenleget mutat.

Az állam szerepe a turizmusban

A kormányzati szerepvállalás célja, hogy a vállalkozások számára a legkedvezőbb kereteket teremtsen meg tevékenységükhöz, akár a turisztikai célpontok imázsáról, a szabályozási, pénzügyi és társadalmi környezetről, az infrastruktúra – különösen a közlekedési infrastruktúra – kialakításáról, az oktatási és továbbképzési rendszer hatékonyságáról, akár a látogatók biztonságáról vagy az utazásuk megkönnyítéséről van szó.

A turizmus olyan sajátos gazdasági ágazat, amely egyszerre több gazdaságstratégiai cél elérését – mindenekelőtt a fizetési mérleg javítását, a munkahelyteremtést, a területfejlesztést, valamint a természeti és kulturális örökség hasznosítással egybekötött megőrzését is – elősegíti. Ezek az általános gazdasági hatások azonban csak akkor érvényesülnek Magyarországon, ha a hazai turizmus – amellett, hogy a földrajzi helyzetből eredő tömegturizmust a jelenleginél eredményesebben kihasználja – szerkezetében egyre inkább az igényesebb termékekkel versenyző, minőségi turizmus felé fordul. A kínálat szerkezetét úgy kell átalakítani, hogy a magyarországi turizmus a korábbi – magas vendégforgalmat és alacsony fajlagos bevételt mutató – helyzetéből egy esetleg kisebb vendégszámmal, ám nagyobb fajlagos bevétellel jellemezhető irányba mozduljon el.

Az utóbbi tíz évben a turizmus ilyen irányba történő fejlesztését az egymást követő kormányzatok kiemelt fontosságú feladatként kezelték. A Széchenyi Terv, az I. Nemzeti Fejlesztési Terv és az Új Magyarország Fejlesztési Terv egyes programjai is ezt a célt szolgálták.

A turizmus gazdasági hatásai

A fogadóhelyeken a turizmus gazdasági hatásait általában négy, jól elkülöníthető tényező mentén számszerűsíthetjük. Ezek a következők:

1. Jövedelemhatás;
2. Foglalkoztatásra gyakorolt hatás;
3. Beruházás- és fejlesztés ösztönzése;
4. Fizetési mérlegre gyakorolt hatás.

A fenti hatásokat **makrogazdasági**, illetve – a 4. kivételével – **mikrogazdasági** megközelítésben egyaránt vizsgálhatjuk. A turizmus tényleges gazdasági jelentősége szerteágazó kapcsolódásai miatt nehezen ismerhető meg. Ennek vizsgálatára napjainkban egy külön elemzési módszer, a **turizmus szatellit számla (TSzSz)** kifejlesztésével és elterjesztésével a turizmus gazdasági eredményei nagyrészt megfoghatókká és nemzetközi szinten összehasonlíthatóakká váltak. A TSzSz-ről szóló szakcikkek szerint a turizmus gazdasági hatásainak regionális szinten történő kimutatásához a turizmus szatellit számla alapadatai is felhasználhatóak és egy speciális modell kifejlesztésével az Európai Unió társfinanszírozásával megvalósuló turisztikai fejlesztések gazdasági hatásai is kimutathatóak regionális szinten. Ilyen jellegű kutatás azonban ismereteink szerint eddig még nem történt.

Ezen a területen egy olyan kutatást találtunk, amely egyrészt konkrét turisztikai fejlesztések regionális (és nemzetgazdasági) hatásait vizsgálta, másrészt módszertana alkalmazható a kutatási tervünkben szereplő feladat végrehajtásához. Ez a kutatás a Modern Üzleti Tudományok Főiskoláján folyt 2004-ben, és azt vizsgálta, hogy az egészségturisztikai fejlesztések milyen

gazdasági hatásokkal járnak a fogadóhelyeken és nemzetgazdaságilag. Az általunk végzett célzott kutatás során ennek módszertanát követtük.¹

2. Az empirikus kutatás bemutatása

A kutatás 7 településen, 10 turisztikai beruházás (projekt) esetében azt vizsgálta, hogy az egyes fejlesztések hogyan élénkítették a települések gazdasági életét, növelték-e az önkormányzatok saját bevételeit, s a vizsgált turisztikai beruházások hosszabb távon befolyásolják-e a települések, illetve a térségek turisztikai potenciálját, s ez által gazdasági életét. A fentiekkel összefüggésben **a kutatás főbb konkrét céljait** az alábbiakban határoztuk meg:

- tényadatokat gyűjteni a vizsgálatba bevont projektek helyi szintű közvetlen és közvetett hatásairól,
- bemutatni a vizsgálatba bevont projektek helyi és nemzetgazdasági hatásait,
- megvizsgálni, hogy a turisztikai fejlesztések befolyásolták-e a település, térség turisztikai keresletét.

A települések és projektek **kiválasztásának szempontjai** az alábbiak voltak:

- a) Különböző típusú fejlesztéseket (vonzerőfejlesztés, fürdő fejlesztés, szálloda beruházás) vonjunk be a kutatásba.
- b) Eltérő régiók, különböző méretű településeit válasszuk ki.
- c) Különböző nagyságrendű beruházási értékek, de minimum 200 millió Ft beruházási érték feletti turisztikai fejlesztések szerepeljenek a vizsgálatban.
- d) Lehetőség szerint különböző támogatási forrással megvalósult beruházásokat vizsgáljunk.
- e) Eltérő legyen az üzembeépítés időpontja, de minimálisan egy évi üzemelés adatai álljanak rendelkezésre.

A **kutatás adatbázisát** három különböző forrásból szerzett adathalmaz képezte:

- **Szekunder adatok:** A turisztikai beruházások helyi szintű gazdasági hatásainak számszerűsítésére több, a KSH honlapján elérhető statisztikai indikátor rendelkezésre áll. A kutatási céloknak megfelelően a fejlesztések hatásainak számszerűsítésére néhány alapvető településszintű statisztikai mutatót vizsgáltunk.
- **Primerkutatással megszerzett adatok:** A statisztikai adatok másik csoportját az e célra összeállított adatlap segítségével kértük meg. A helyi önkormányzatoknak kiküldött adatlap a település általános és idegenforgalmi adatait tartalmazza. A létesítmény adatlap a turisztikai létesítményre vonatkozó üzemeltetési és költségvetési befizetésekre vonatkozó statisztikákat tartalmazza.
- **Mélyinterjú:** A kutatásba bevont települések és létesítmények meglátogatását összekapcsoltuk az önkormányzat képviselőivel (polgármesterrel/alpolgármesterrel és munkatársaival) folytatott beszélgetéssel, továbbá a turisztikai létesítmény vezetőjével folytatott interjúval. Az adatlapok kitöltését az interjú alanyok többsége a helyszíni látogatások időpontjára biztosította.

A minta főbb jellemzői:

Jelen kutatás során **a vizsgálatba bevont települések** közül **Orfű** tekinthető turisztikai településnek, ahol meghatározó a turizmus szerepe a település gazdasági és társadalmi életében.

¹ A célzott kutatásunkat vállalkozói szerződés keretében Mundruczó Györgyné vezette, aki a hivatkozott, 2004. évi kutatás módszertanának egyik kidolgozója volt.

Lakóingatlanainak több mint négyszerese a településen található üdülőingatlanok száma, egy-egy hétvégén a lakosok többszöröse látogat a községhez tartozó Pécsi tóhoz.

Vannak olyan települések, ahol a városvezetés a turizmus fejlesztését a település jövője szempontjából meghatározónak tartja, jól lehet a vizsgált fejlesztésekig a település turisztikai teljesítménye szerény volt. Ilyen **Mezőkövesd, Szarvas, Szentgotthárd, Tiszafüred**.

Végül a vizsgált települések között szerepel két nagyváros: **Debrecen** és **Pécs**.

A kutatásba bevont projektek között

- két fürdőfejlesztés, ill. rekonstrukció és két (új) élményfürdő beruházás,
- három új, négycsillagos szálloda építése és egy néhány szobás panzió szállodává átépítése,
- két vonzerőfejlesztés volt.

A kutatásba bevont projektek egyike sem volt ún. zöldmezős beruházás. A vizsgálandó támogatott létesítményeket az ÖM Turisztikai Szakállamtitkárságtól kapott nyertes pályázatok listájáról választottuk ki.

A beruházások pénzügyi forrásai:

A vizsgált turisztikai fejlesztések beruházási értéke, az elnyert támogatás összege és ezzel összefüggésben a saját erő nagysága is jelentősen eltér egymástól. A projektek különbözőségét a minta kiválasztása során is szem előtt tartottuk. Értelemszerűen ez azzal jár, hogy nehezebb tendenciákat bemutatni, s főként nem vállalkozhatunk országos adatok becslésére.

Elméletileg helyeselhető, hogy az ún. termelő turisztikai infrastruktúra (szálloda) beruházások, amelyek pályázói a magántőke köréből kerülnek ki, kevesebb támogatásban részesüljenek. Feltételezhető, hogy a profit orientált létesítmények finanszírozási képessége jobb, ugyanakkor, ha a pályázó az önrész nagy hányadát, vagy teljes összegét hitellel biztosítja, igen nagy üzleti kockázatot vállal. Ilyen problémákkal a 2008-as év utolsó negyedévében jelentkező és máig tartó pénzügyi/gazdasági válság következményei miatt egyre több létesítmény szembesül.

A fürdők/élményfürdők és szálloda beruházások nagy többsége hazai befektetők tulajdonában van. Ez a fürdők esetében a település és a környező települések lakosainak érdekei miatt fontos, a szállodák tulajdoni viszonyainak pedig a jövedelem multiplikátorhatás (pl. nincs profit kiáramlás), továbbá a hazai kkv szektor bővülése miatt van jelentősége. Az általunk vizsgált turisztikai fejlesztések közül egy önkormányzat tervezi a létesítmény egy részének (a tulajdon 49%-ának) eladását, a felvett magas hitellel kapcsolatos fizetési kötelezettségek miatt.

Az önkormányzati tulajdonban lévő **fürdők/élményfürdők** relatíve alacsony támogatási aránya, a St. Gotthard Spa alacsony támogatási aránya miatt van, a másik három létesítmény támogatási aránya 45-50% között volt. A **wellness szállodák** támogatási aránya mindössze 20%, s a 100 Ft támogatásra jutó beruházási érték adata megközelíti az 500 Ft-ot, ami figyelembe véve a később tárgyalandó üzemeltetési hatásokat, gazdasági szempontból egyértelműen a **leghatékonyabb támogatási forráshasznosításra** utal.

3. A támogatott turisztikai projektek gazdasági hatásai

A beruházások gazdasági hatásai

A turisztikai fejlesztések gazdasági hatásait több szinten, különböző megközelítésben és eltérő indikátorokkal vizsgálhatjuk.

Az „ágazati” szintű makrogazdasági számítás nem mutatja ki az egyes konkrét fejlesztések hatásai közötti különbségeket, legfeljebb a beruházási értékkel arányos gazdasági hatásokról kaphatunk adatokat.

A kutatás során a 10 támogatott turisztikai beruházás gazdasági hatásainak indikátorait az alábbi részletezésben vizsgáltuk:

- *A beruházás kivitelezési paraméterei* (kivitelezési idő, importhányad becslése, kivitelezők származási helye);
- *A beruházás multiplikátor-hatás* számszerűsítése (közvetlen, közvetett, gerjesztett);
- *Az üzemeltetés munkahelyteremtő hatása* (vállalt új munkahely, tényleges többlet munkahely);
- *Az üzemeltetés jövedelemtermelő hatása;*
- *A létesítmény adóbefizetései*, többletadó befizetés
 - a helyi önkormányzatnak,
 - a központi költségvetésnek;
- *A létesítményben realizált turisztikai kereslet* mennyiségi mutatói, többlet kereslet;
- *Egyéb, közvetett hatások*
 - A létesítmény turisztikai keresletösztönző hatása a településen (a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmának növekedése),
 - A szálláshely kapacitás változása,
 - Az önkormányzati helyi adóbevételeinek alakulása (turisztikai vállalkozások által fizetett iparüzési adó-, idegenforgalmi adó többlet, az idegenforgalmi adó után fizetett költségvetési támogatási többlet).

A beruházások kivitelezési paraméterei

A 2008-ban végzett ÁSZ ellenőrzés szerint az önkormányzati egészségturisztikai beruházásainak kivitelezési ideje az ellenőrzésbe bevont létesítmények többségében átlagosan 11,7 hónapot vett igénybe. Jelen vizsgálat során a beruházások többségének kivitelezési ideje a fenti átlagértéket – két létesítmény kivételével – jóval meghaladta, esetenként a tervezett átfutási időt több hónappal túllépve.

A beruházások becsült import hányada kb. 30-35 %, amely néhány %-kal meghaladja az építőipar átlagos importhányadát. Pozitívumként kell megemlíteni, hogy egy beruházás kivételével **a generálkivitelező hazai cég, többségében megyei/régióbeli vállalkozás volt.** A kivitelezési munkálatokban résztvevő alvállalkozók jellemzően régióbeli, a nagyobb városokban főként helyi cégek voltak. A kisebb települések beruházásaiban résztvevő helyi cégek burkolási, festési és ún. segéd munkákat végeztek.

A hazai (különösen a régióbeli és helyi) építőipari vállalkozások részvétele a beruházásokban **pozitívan befolyásolja a beruházások jövedelem multiplikátor hatását.** Ebben az esetben ui. az ún. jövedelem elszívargás kisebb, s a beruházási érték nagyobb hányada marad a régióban és helyben. Ez utóbbinak **a helyi adóbefizetésben van jelentős szerepe.**

A beruházási multiplikátor-hatás számszerűsítése:

A turisztikai fejlesztések beruházási piacon jelentkező hatásait két területen vizsgálhatjuk: az egyik maga a vizsgált turisztikai beruházás (**közvetlen hatás**), a másik a vizsgált turisztikai beruházás további turisztikai beruházásokat ösztönző (**közvetett és tovagyűrűző**) hatásai.

A **közvetlen hatás** számbavétele egyszerű, a **beruházás tényleges összegét** tekintjük közvetlen hatásnak.

A turisztikai beruházások által **ösztönzött további beruházások** négy területen figyelhetők meg a településeken:

- A vizsgált turisztikai beruházással párhuzamosan, annak hatására elkezdett turisztikai beruházások. (közvetett hatás).
- A turisztikai beruházásokhoz kapcsolódó önkormányzati infrastrukturális beruházások, (közvetett hatás).
- A vizsgált turisztikai létesítmény jövőbeni bővítése (gerjesztett hatás).
- A vizsgált turisztikai beruházás miatt, a jövőben tervezett turisztikai beruházás. (gerjesztett hatás).

A primer kutatás során összegyűjtött adatok alapján meg kell állapítanunk, hogy a turisztikai beruházás multiplikátor hatása jelen kutatás alapján tisztán nem mutatható ki. Ennek okát két tényezőben látjuk:

- a) A vizsgált időszakban és régiókban egyre-másra új pályázati lehetőségek jelentek meg. Gyakran a vizsgált településen is – mind az önkormányzat, mind a magánszektor beruházói – EU támogatásokat nyertek, ill. folyamatban van a pályázatok befogadása. Ennek az a következménye, hogy a turisztikai beruházás közvetett és tovaryűrűző hatása a többi turisztikai beruházásra nem egyértelmű, hiszen egy kívülről (is) ösztönzött, s nem az adott turisztikai fejlesztés által generált hatásról van szó.
- b) A másik tényező 2008. utolsó negyedévében jelentkező és 2009-ben is tapasztalható gazdasági, pénzügyi válság hatása a beruházási piacon, továbbá a turisztikai kereslet csökkenése, árérzékenységének növekedése. A jelenlegi gazdasági klíma nem kedvez a turisztikai beruházásoknak, emiatt a befektetők számára kevésbé vonzóak a turisztikai fejlesztések.

A fenti két tényező az elmúlt néhány évben minden régióban egyértelműen jelen volt, s napjainkban is jellemző a turisztikai szektorban. Némi túlzással azt mondhatjuk, hogy a kettő kioltja egymás hatását. **A mélyinterjúk során törekedtünk arra, hogy csak azokat a megvalósult és tervezett turisztikai fejlesztéseket vegyük figyelembe a vizsgált beruházás tovaryűrűző hatásaként, amelyek esetében interjúalanyaink az oksági kapcsolatot egyértelműnek mondták.**

A vizsgált beruházások multiplikátor hatását az alábbiakban foglaljuk össze:

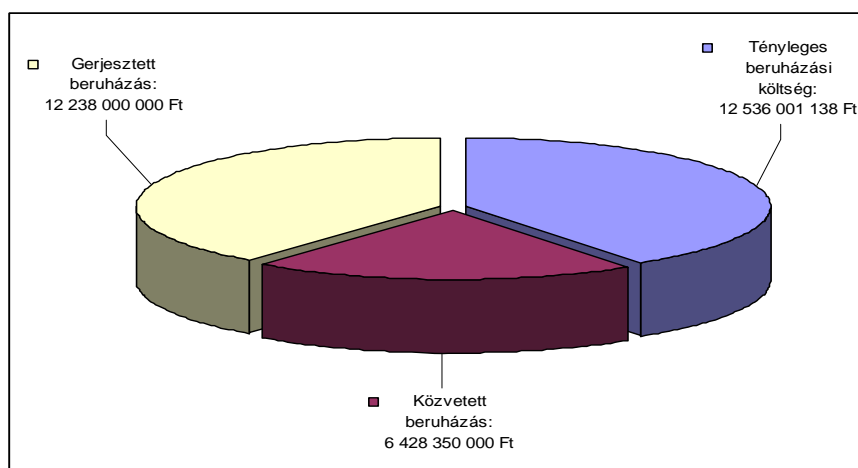
- A kutatásba bevont támogatott turisztikai fejlesztések becsült **beruházási multiplikátor együtthatója átlagosan 2,49. Ezen belül a fürdők/élményfürdők beruházási multiplikátor együtthatója átlagosan 3,21, a szállodáké 1,33, a vonzerő-fejlesztéseké 3,65.**
- A kutatásba bevont fürdő/élményfürdő- és vonzerő-fejlesztés becsült beruházási multiplikátor együtthatója meghaladja, a szálloda beruházásoké pedig jóval elmarad a 2004-ben végzett hivatkozott beruházási multiplikátor-hatástól.
- A vizsgált fürdő és szálloda projektek közül a legmagasabb beruházási multiplikátor hatása a szentgotthárdi St. Gotthard Spa létesítménynek van.
- Az Orfű Pécsi-tó természeti vonzerőfejlesztés beruházási multiplikátor hatása meglepően magas, ami a gerjesztett hatásnak köszönhető

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a **vonzerőfejlesztés közvetett hatásai** (a vizsgált beruházással párhuzamosan megvalósult egyéb turisztikai beruházások) nem számottevőek, ugyanakkor az üzembelépést követően, mind a természeti vonzerő, mind a kulturális vonzerőfejlesztés fenntartása, működtetése miatt jelentős ráfordításokkal, költségekkel kell számolni.

A vizsgált 10 – összesen 12,5 milliárd Ft beruházási értékű – turisztikai fejlesztés összesen 18,7 milliárd többlet turisztikai beruházást indukált. Mint láttuk, a vizsgált projektek közvetlen beruházási értékein belül a saját erő aránya különböző volt. Figyelembe véve az egyes projektekhez nyújtott támogatás összegét megállapíthatjuk, hogy **100,- Ft turisztikai támogatás összességében 664,- Ft beruházási értéket indukált.**

Összefoglalva, a támogatott turisztikai fejlesztések beruházási multiplikátor hatását a V2. ábra szemlélteti.

V2. A 10 támogatott turisztikai fejlesztés helyi beruházási multiplikátor hatása

Forrás: Létesítmény adatlapok és interjúk alapján saját számítás

Az üzemeltetés munkahelyteremtő hatása

A vizsgált projekt pályázatban vállalt létszám adatait a pályázati listából és a létesítmény vezetőjével folytatott mélyinterjú során, ill. azt követően kapott létszám adatok segítségével állítottuk össze.

A létesítmények üzemelését követő első teljes évben a pályázatban vállalt létszámot és a foglalkoztatottak száma a fürdők esetében 17%-kal, szállodákban 7%-kal haladta meg, a vonzerőfejlesztésben vállalt létszámot a pályázó nem érte el.

A vizsgált **turisztikai beruházások munkahely teremtési költségét** két indikátorral mutatjuk be. Ezek:

- Egy új munkahelyre jutó beruházási költség
- Egy új munkahelyre jutó támogatási költség

Az **egy munkahelyre jutó beruházási költsége** a nagyobb fürdők/élményfürdők esetében **30 millió Ft** körül alakul, a **nagyobb** kapacitású szállodák vonatkozó fajlagos mutatója **36-43 millió Ft**, s a két **kisebb szállodáé** (Liget Szarvas, Sopianae Pécs) **15-19 millió Ft**.

Kutatási témánk szempontjából még érdekesebb az **egy munkahelyre jutó beruházási támogatás** összegének alakulása. Egy **szállodai munkahely létesítéséhez 3-9 millió Ft**, a **fürdők 14-33 millió Ft** közötti támogatást kaptak. Az egy munkahelyre jutó támogatás egyrészt a beruházás támogatási arányától függ. Másrészt megállapíthatjuk, hogy a fürdőknek, ill. élményfürdőknek a munkahelyteremtő hatása a beruházás magas tőkeigénye miatt relatíve alacsony.

Az üzemeltetés jövedelemtermelő hatása

Az árbevétel a fürdők jövedelem termelésének legfontosabb mutatója. Nagyságát a fürdő tevékenységének üzletági összetétele (pl. van-e saját vendéglátó ipari tevékenysége, ill. szállás-helye, ha igen annak színvonala és kapacitása), a belépőjegyek árai, továbbá a fürdő látogatóforgalmának nagysága és összetétele határozzák meg.

Az üzemeltetők által kitöltött statisztikai adatlap adatai alapján az alábbi megállapításokat tesszük:

- A két fürdő és a két élményfürdő többlet árbevétele összesen **513,5 millió Ft** volt. Ezt a teljesítményt az üzemeltetők 176 fő többlet létszámmal érték el, s 1,7 md Ft támogatás segítette a létesítmények korszerűsítését, megépítését. A fürdők üzembeállításának első teljes évében az egy alkalmazottra jutó árbevétel 2,9 millió Ft volt. A négyöt évvel ezelőtt átadott 3 fürdő 2008 évi árbevétele a bázis évhez képest 40-160%-kal növekedett.
- A szállodák árbevétele **655,4 millió Ft** volt, 160 fő teljes munkaidőben és 56 idényszerűen foglalkoztatott létszámmal. Az egy teljes munkaidőjű alkalmazottra jutó éves árbevétel 4,1 millió Ft volt. Az árbevételi adatok bázis híján még nem elemezhetők. A vizsgált szállodák 2009. évi adatai – a válság ellenére – országos összehasonlításban is jónak mondhatóak, a szoba kihasználtságuk 40% körüli.

A létesítmény adóbefizetései

Helyi adóbefizetések

A szállodák a helyi önkormányzatnak három jellemző adót fizetnek: **iparüzési, idegenforgalmi- és építményadót**. Az idegenforgalmi adót, az önkormányzatok rendeletben határozzák meg, melynek összege általában 300-350 Ft/vendégéjszaka. Ezt az adót elvileg a kereskedelmi szálláshelyet igénybevevőkkel fizeteti meg a létesítmény, azonban az erős árverseny, ill. a turisztikai kereslet érzékenysége miatt, ez nem mindig lehetséges.

A négy vizsgált szálloda egy évi helyi adó befizetése összességében **közel 30 millió Ft**. Az iparüzési adó az üzembeállítását követően értelemszerűen alacsonyabb, mint később, amikor már magasabb a kapacitáskihasználtság és nem bevezető árakat alkalmaznak.

Az önkormányzati tulajdonban lévő fürdők/ élményfürdők helyi adó befizetése a vizsgált projektek esetében értelemszerűen **alacsonyabb, mint a szállodáké**. A szállodai beruházási értékkel közel azonos fürdőfejlesztés helyi adóbevétele 2008-ban **13,5 millió Ft** volt, 55%-kal kevesebb, mint a szállodák által befizetett adó. Ennek egyik oka a szállodák által fizetett idegenforgalmi adó, a másik a fürdők relatíve alacsony jövedelemtermelő képessége.

Központi költségvetési befizetések

A kitöltött adatlapok alapján megállapíthatjuk, hogy

- a vizsgált létesítmények az üzembe lépés első évi összes többlet adóbefizetése meghaladta a 270 millió Ft-ot.
- **az árbevétel közvetlen adótartalma meghaladja nemzetgazdasági átlagot.**
- a fürdők az összes közvetlen adójuk 5-10%-át, a szállodák 12-15%-át a helyi önkormányzatnak fizetik be.
- a turisztikai létesítmények üzembe lépését követő 1-2 évben – a jó menedzsmentdöntések és ésszerű költséggazdálkodás ellenére – az adófizetési arány magasabb, mint néhány évvel később. Ennek oka a szállodák közvetlen élőmunka igényével összefüggő bérek és járulékaik, a már említett bevezető árak és relatíve alacsony kapacitáskihasználtság miatti alacsonyabb hozam elérése

A létesítményben realizált turisztikai kereslet mennyiségi mutatói

A létesítmények keresleti adatait két csoportban vizsgáltuk, azért mert a fürdőkre és a szállodákra más tartalmú indikátorokat használunk. Fürdők esetében a **napi látogatók** számának összesített adatai fejezik ki a kereslet mennyiségét, a szállodák keresleti indikátora a **vendégérkezések** és a **vendégéjszakák** száma.

A vizsgált **négy fürdő látogatóforgalom többlete összesen 255 099 fő** volt. A többlet oka egyértelműen az új fürdők üzembe lépése. Pozitív jelenségnek tekintjük, hogy tendenciájában a vizsgált fürdők látogatóforgalma a belépés első évéhez képest – a Szarvas Városi Fürdő kivételével – a régióbeli nagyobb verseny ellenére nőtt.

A **vizsgált szállodák külföldi vendégforgalmának aránya** – a vizsgált szállodák telepítési sajátosságai miatt – az összes tartózkodási időhöz viszonyítva **alacsony**, mindössze néhány százalék.

A kutatás adatai is igazolják, hogy a vidéki szállodák vendégforgalma a belföldi céges és szabadidős turizmusra épül. A belföldi vendégek tartózkodási idejének várható további csökkenése (pl. az üdülési csekk megadóztatása miatt) rontani fogja a szállodák pénzügyi stabilitását és ezzel összefüggésben mind a helyi, mind a központi adóbefizetések csökkenését eredményezi.

4. A turisztikai fejlesztések gazdasági hatásai a települések életére

Piaci trendek Magyarország turizmusában

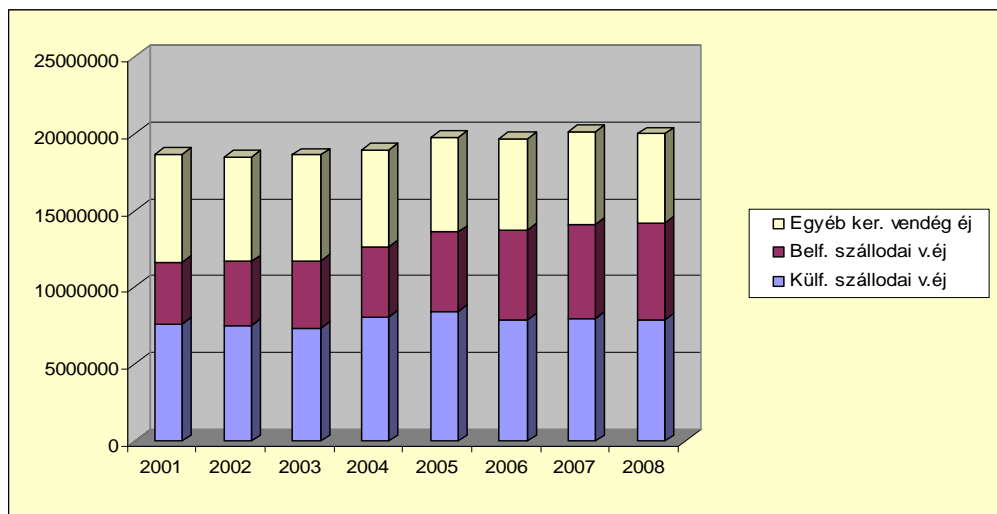
Országos adatok

Magyarország kereskedelmi szállásférőhely kapacitása 2001-2008 között a szállásférőhelyek száma alapján stagnált (-0,9%). A szálláshelyi kapacitás strukturális átalakulására utal, hogy a szállodai férőhelyek száma a vizsgált 8 év alatt 11%-kal, a szobák száma pedig 16%-kal haladta a 2001. évi kapacitást. E trend mögött jól felismerhető a magasabb kategóriájú szállodák kapacitásának növekedése.

A vizsgált időszakban a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma összességében a kapacitásnövekedésnél nagyobb emelkedést mutat. Különösen jellemző ez a **szállodai vendégéjszakák** alakulására, amely **2001-hez képest 22%-kal nőtt. A külföldi vendégforgalom** adatai ugyanakkor már korántsem ilyen jók, a **külföldiek által szállodákban töltött éjszakák száma 8 év alatt mindössze 3,6%-kal emelkedett.** (Lásd a V3. ábrát.) Ez azt jelenti, hogy a szállodai vendégéjszakák növekedésének nagy részét a belföldi vendégforgalom adta, amelyet – mind az üzleti szegmens, mind a vakációs turisztikai kereslet esetében – részben a felhasznált üdülési csekk generált.

A szállodai vendégéjszakák száma 2001 és 2008 között 2,55 millióval nőtt, miközben az egyéb kereskedelmi szálláshelyeken (panzió, turistaszálló, üdülőtábor, ifjúsági szálló, kemping) ez a szám 1,23 millióval csökkent. E két változás eredőjeként a kereskedelmi szálláshelyeken összességében 1,32 millióval nőtt a vendégéjszakák száma.

V3. A szállodai vendégéjszakák számának alakulása az összes kereskedelmi szálláshelyi tartózkodási időn belül

Forrás: KSH Éves településadatok 2008-as településszerkezetben

A szállodai vendégéjszakák aránya 2008-ban a kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakák több mint 70 %-át adta, ami a vizsgált 8 év alatt közel 10%-os aránynövekedést jelentett. A gazdasági hatás szempontjából ez pozitív tendencia, hiszen a szállodai vendégek turisztikai költsége jóval magasabb, mint az egyéb kereskedelmi szálláshelyet igénybe vevőké. További pozitívum, hogy a szállodai szektorban nem jellemző az ún. szürke/feketegazdaság, így az adófizetési kötelezettségek teljesítése a költségvetési bevételeket is előnyösen befolyásolja. Piaci szempontból ez a trend nem feltétlenül egészséges. Arra is utal, hogy az elmúlt években szűkült a magyarországi turisztikai kereslet, s mind a belföldi, mind a külföldi turisztikai kereslet diverzifikáltsága csökken.

Regionális adatok

A turisztikai fejlesztések pályázati lehetőségei az elmúlt években átrajzolták Magyarország turisztikai infrastruktúrájának térképét. A Széchenyi Terv egészségügyi pályázatainak többek között a Budapest és Balaton központúság csökkentését voltak hivatottak szolgálni, az NFT 1-ROP pályázati kiírásai pedig a regionális különbségek enyhítését célozták.

A vizsgált megyék kereskedelmi szálláshelyi kapacitása eltérő jellemzőkkel bír. A KSH területi adatai alapján megállapítható, hogy az utóbbi évek fejlesztései következtében egy megye kivételével 7-15% között nőtt a szállodai férőhelyek aránya a kereskedelmi szállásférőhely kapacitásán belül, ám ennél is nagyobb mértékben nőtt a szállodai vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyi forgalmon belül.

A legnagyobb ütemű szállodai vendégforgalom emelkedés Jász-Nagykun-Szolnok megyében történt, ezt követi Vas megye, és figyelemreméltó ütemnövekedés jellemzi a Békés megye szállodai vendégforgalmát. Érdeemes kiemelni, hogy Hajdú-Bihar megyében a folyamatos szállodai kapacitásbővítés ellenére leszálló trendvonalat látunk, ez akár a piac telítettségére is utalhat. Ebben minden bizonnyal szerepet játszott a külföldi beutazó turizmus csökkenése. Az érintett piaci szereplőknek és pályázati döntéshozóknak az ilyen piaci trendekre figyelni kell.

A támogatott turisztikai fejlesztések közvetett hatásai a településeken

Gyakori, hogy az egyes települések vezetői a turisztikai fejlesztésekben látják a helyi gazdaság fejlesztésének szinte egyetlen lehetőségét. Ennek oka a turisztikai fejlesztéseknek a település életére gyakorolt hatásaiban keresendő. Értelemszerűen ezek a hatások településenként eltérnek és fejlesztési célonként különbözőek. A kutatás során a hatások közül csupán a helyi gazdasági hatásokat vizsgáltuk, ám meg kell jegyezni, hogy esetenként legalább ilyen fontosak lehetnek a társadalmi, kulturális és a fizikai környezetre gyakorolt pozitív és negatív hatások.

A támogatott turisztikai fejlesztések településre gyakorolt gazdasági hatásait két kérdés köré csoportosítva mutatjuk be. Ezek:

- a) A turisztikai fejlesztés ösztönözte-e a település turizmusának fejlődését?
- b) A turisztikai fejlesztés befolyásolta-e az önkormányzat helyi adóbevételeit?

A turisztikai fejlesztés hatása a település turizmusára

A vizsgált települések turizmusának fejlődését településenként, **kínálati oldalról** az idegenforgalmi szálláshely férőhely kapacitásának alakulásával, **keresleti oldalról** a turisták szálláshelyen eltöltött idejével (vendégéjszaka) ábrázoljuk. A kínálati és a keresleti adatok szerkezetét főbb szálláshelyi csoportok szerint mutatjuk be. A keresleti adatok ábrázolása során a szállodai vendégéjszakák adatain belül feltüntetjük a külföldi és belföldi vendégforgalom arányát is. *(Az eredmények a 4.2.1 fejezetben láthatóak.)*

A turizmussal összefüggő önkormányzati bevételek alakulása

A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek három tételből állnak: turisztikai vállalkozások által fizetett **iparűzési adó**, a szálláshelyi vendégéjszakák számától függő **idegenforgalmi adó** és a **központi költségvetési támogatás**, amelyet a település turisztikai fogadóhelyi fejlesztésekre, kiadásokra használ fel.

Az egyes települések turizmussal összefüggő bevételei különböző szerkezetűek. Általánosan megállapíthatjuk, hogy a nagy városokban (Debrecen, Pécs) meghatározó az iparűzési adóbevételek, míg a 10 ezer lakosú városokban az idegenforgalmi adó és (2010. január 1-ig) annak kétszeresét kitevő költségvetési támogatás jelenti a város turizmussal összefüggő bevételeit. Ez utóbbi támogatás felére csökkentése az érintett önkormányzatok számára jelentős bevételcsökkenéssel jár.

Összefoglalva: A települések turisztikai indikátorai igazolják, hogy a vizsgált beruházások ösztönözték a turisztikai fogadóképesség fejlődését, növelték a városokba irányuló turisztikai keresletet, és az önkormányzatok turizmussal összefüggő helyi bevételeinek dinamikus növekedését eredményezték. A 2008. évi stagnáló országos turisztikai teljesítmény ellenére mind a vizsgált megyék, mind a települések keresleti adatai kedvezően alakultak.

5. Egy követő vizsgálat főbb tapasztalatai

A 2004-ben végzett kutatásban érintett 11 turisztikai létesítmény és 11 település követő vizsgálata főbb adatainak segítségével a következő kérdésekre kerestük a választ:

- A Bevezetésben hivatkozott turisztikai beruházások üzemelését követő években tartós marad-e a település turizmusára gyakorolt pozitív hatás?
- Felismerhetők-e – a piaci szereplők és szakemberek körében gyakran túlkínálatként jellemzett – az új fürdőfejlesztések negatív gazdasági hatásai a korábban és a jelen kutatás során vizsgált létesítmények üzembe lépése óta eltelt években?

- A támogatott turisztikai beruházások területi elosztásánál a csomóponti-, vagy a decentralizált fejlesztési politikát érdemes-e követni?
- Érvényesül-e szinergiahatás a támogatott turisztikai fejlesztések esetében?

Az önkormányzatok és a létesítmények üzemeltetői által kitöltött adatlapok adatainak felhasználásával megállapíthatjuk, hogy **a vizsgált időszakban** egy-két település kivételével **dinamikusan növekedett a települések idegenforgalmi szálláshelyeinek férőhely kapacitása és vendégforgalma, továbbá az önkormányzatok turizmussal összefüggő bevétele.** Ez igazolja, a korábbi fürdőberuházások multiplikátor hatását és a turisztikai keresletre gyakorolt ösztönző hatásait.

A települések számára az idegenforgalmi adó növekedési ütemének kiemelt a jelentősége, hiszen közvetlen hatása van a központi költségvetésből kapott támogatás összegére, továbbá meghatározza a fogadói turisztikai infrastruktúra fejlesztését.

Az általunk vizsgált, a Széchenyi Terv keretében támogatott (Debrecen Aquaticum és Mezőkövesd Zsóry Fürdő) fürdő beruházások, továbbá a 2004-es kutatásba bevont fürdőfejlesztések 5-6 éves idősorai alapján megállapíthatjuk, hogy a fürdők/élményfürdők árbevételei, és a közvetlen helyi, ill. a központi költségvetési adó befizetései növekedtek. A legnagyobb növekedés a helyi adóbefizetésekben tapasztalható, különösen abban az esetben, ha az adott fürdő szállodafejlesztéssel is kiegészült.

Úgy tűnik, hogy **az új versenytársak piacra lépése nem érintette a korábban üzembeállított fürdők teljesítményeit.** Ennek oka lehet a már ismert márka és szolgáltatási színvonal, a törzslátogatók ragaszkodása a fürdőhöz, gyógyvízhez, a bizalom, stb.

A támogatott fürdőberuházások közül - gazdasági hatásaikat tekintve - **a legsikeresebbek a nagy beruházási értékű projektek, és az ún. csomóponti fejlesztések.** A vizsgált idősor alapján megállapíthatjuk, hogy minél nagyobb a fürdő kapacitása és minél több lábon áll (élményfürdő, gyógyfürdő, szálloda, vendéglátás, stb.), továbbá minél szélesebb körű szolgáltatásokat nyújt, annál nagyobb a jövedelemtermelő képessége, mind az árbevétel, mind a befizetett adókat tekintve. A szétaprózott fejlesztési összegű beruházások gazdasági hatásai kevésbé érzékelhetőek, a projektek vonzáskörzete szűk, fejlődési lehetőségei a tőkehiány miatt korlátozottak. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a decentralizált fejlesztési politikának fontos társadalompolitikai, a helyi lakosokat megtartó, szabadidő eltöltésüket kedvezően befolyásoló funkciói vannak.

Az ún. csomóponti fejlesztések kedvező gazdasági hatásai ellenére ma még nem ismerjük a több százezres, egy-egy esetben millió fölötti éves látogatóforgalmú fürdők hosszútávon érvényesülő hatásait, pl. a desztinációs életgörbe telítettségi szakaszának jellemzőit és az azzal összefüggő negatív hatásokat (környezet szennyezés, közbiztonság romlása, a fogadói helyi lakosok és turisták közötti konfliktusok kezelése, stb.)

A fenti turisztikai trendek igazolják a turisztikai beruházások szinergiahatását. Az egyik turisztikai létesítményben történt turisztikai fejlesztés ösztönzi a vele komplementer kapcsolatban álló turisztikai szolgáltatókat (pl. fürdő és szálloda) vendégforgalmát, árbevételét, és ez által az egész település turisztikai fejlődését, helyi adóbevételeit. A szinergiahatást bizonyítja Hajdúszoboszló, Gyula, Sárvár, Pápa, Zalakaros, mint turisztikai fogadói hely közelmúltbeli fejlődése.

6. A legfontosabb következtetések a kutatásba bevont fejlesztések adatai alapján

- **A turisztikai fejlesztések beruházási multiplikátor együtthatója átlagosan 2,49, s ezen belül a fürdő és vonzerőfejlesztés 3,21 körül, a szállodáké 1,33 volt.**

- **A beruházások fajlagos munkahelyteremtő költsége 30-40 millió Ft, ill. kisebb szállodák esetében 15-18 millió Ft volt. Az egy munkahelyre jutó támogatás összege a beruházás céljával összefüggésben 3-15 millió között szóródik.**
- **A létesítmények által elnyert 100 Ft támogatás összességében 664 Ft beruházási értéket indukált.**
- **A kutatás során is igazolódott, hogy a legnagyobb közvetlen jövedelemtermelés a szállodákat jellemzi. Ez az állítás mind az árbevételre, mind az adóbefizetés nagyságára érvényes.**
- **A turisztikai létesítmények árbevételük 15-24%-át közvetlen adóként befizetik a központi költségvetésbe és a helyi önkormányzatnak. A helyi önkormányzatok az összes befizetett adó 5-15%-t-át kapják meg.**
- **Az új turisztikai létesítmények dinamikus turizmusfejlődést, önkormányzati bevétel növekedést eredményeztek a fogadóhelyeken.**
- **A turisztikai beruházások közvetett multiplikátor hatását a települések turisztikai vendégforgalma és a helyi önkormányzatok bevételei egyértelműen mutatják.**

A kutatás szerint az egymást követő turisztikai fejlesztési programok projektjei a településeken és nemzetgazdasági szinten egyaránt, adatokkal bizonyított jelentős multiplikátorhatásokkal jártak együtt. Ezek a hatások a vállalkozói jövedelemtermelésben, a foglalkoztatásban, az állami költségvetési bevételekben és a helyi adóbevételekben egyaránt megmutatkoznak. A fejlesztések eredményeképpen átadott fürdők, wellness hotelek a 21. századi technikát és szolgáltatási színvonalat képviselik Magyarország vidéki városaiban, ami ösztönzőleg hat a települések fejlődésére, a helyi és környező régiók lakosainak kulturált szabadidő eltöltésére, és jelentős vállalkozói tőkét von be a turisztikai infrastruktúra fejlesztésébe. Ezeket a fejlesztéseket állami támogatással is érdemes ösztönözni.

1. A TURIZMUS TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

1.1 A turizmus helye a világgazdaságban

Az utóbbi években a német nyelvű szakkifejezés fordításával keletkezett „idegenforgalom” szó használatával szemben a köznyelvben és a hivatalos nyelvben is egyre inkább előtérbe kerültek a „turizmus” és a „turisztika” kifejezések. Napjainkban az idegenforgalom és a turizmus szavakat szinonim fogalomként kezeljük. A szóhasználatnak ezt a változását tükrözik a területet irányító állami szervek elnevezései is: pl. Országgyűlés Sport- és Turisztikai Bizottsága, ÖM Turisztikai Szakállamtitkársága, Magyar Turizmus Zrt. Ebbe a folyamatba illeszkedve 2009. január 1-jétől az Országos Idegenforgalmi Bizottság elnevezése Nemzeti Turisztikai Bizottságra változott.

1.1.1 A turizmus fogalma

A turizmusra az elmúlt évtizedek során számos meghatározás született. Legelfogadottabb a WTO és az Interparlamentáris Unió 1989-ben közzétett Hágai Nyilatkozata szerinti definíció, mely a következő tömör formában határozza meg a turizmus fogalmát: „*A turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.* „

Két alapvető formája a hivatásturizmus és a szabadidő-turizmus:

- A *hivatásturizmus* a foglalkozással kapcsolatos helyváltoztatások során végzett szakmai és szabadidő-tevékenységek együttese.
- A *szabadidő-turizmus* az állandó lakáson kívüli szabad időben végzett és szabadon választott tevékenységek összessége, amelyeket az ember változatosságigénye motivál.

A turizmus egyrészt a turisták tevékenysége, másrészt és tágabb értelemben a korábban idegenforgalom névvel is jelölt gazdasági ágazat, amely a turistatevékenységek köré szerveződő szolgáltatásokon és intézményeken alapul.

A XX. század második felére az emberi jogok kiteljesedése, a gazdasági fejlődés, a demográfiai és társadalmi változások, a technológiai haladás, a kommunikációs és információs technológiák és a közlekedési infrastruktúra fejlődése, az utazásbiztonság javulása, valamint a turisztikai marketing tevékenység korszerűsödése eredményeként kialakult modern turizmusról elmondható, hogy

- korunk világméretű társadalmi jelensége,
- emberi alapszükséglet,
- az egyéni szabadidő-hasznosítás egyik lényeges formája,
- az emberi viszonyok, a politikai, a gazdasági, a kulturális kapcsolatok fontos közvetítője,
- az életminőség következménye és meghatározó eleme,
- számos ország gazdaságában – komplex hatásmechanizmusa által – a gazdaság szerkezeti problémái, a foglalkoztatási gondok megoldásának fontos tényezője.²

1.1.2 A turizmus, mint tömegjelenség

A turizmus a múlt században tömegjelenséggé vált, gazdasági szerepe az elmúlt évtizedekben fokozatosan és dinamikusan növekedett. Ez egyebek mellett számottevő GDP-előállító funkciójának, munkaigényes jellegének és fontos beruházás-gerjesztő hatásának köszönhető. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai azt mutatják, hogy a világgazdasági problémák (energiaválság,

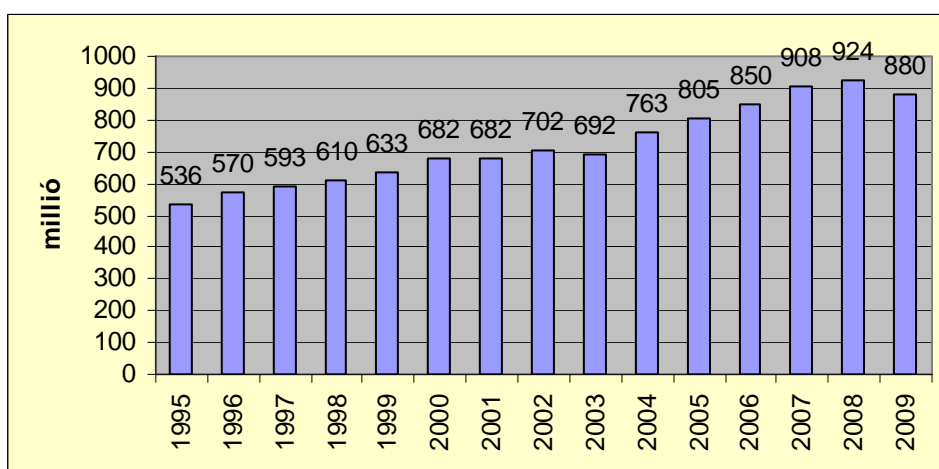
² Tasnádi József: A turizmus az EU-ban és Magyarországon

gazdasági recesszió, pénzügyi nehézségek), vagy a politikai konfliktusok (helyi háborúk, terrortámadások), illetve a természeti katasztrófák (földrengés, árvíz) csupán átmenetileg és helyileg befolyásolják negatívan a turizmus alakulását. E hatások néhány év alatt megszűnnek, s a turizmus (keresleti, kínálati) trendjei hosszabb távon növekvő tendenciákat mutatnak

A tömegjelenséggé válást jól illusztrálja a nemzetközi turista érkezések számának szinte teljesen folytonos és igen meredek emelkedése. (A nemzetközi statisztika a turizmus résztvevői tekintetében különbséget tesz a turista-, a kiránduló- és az átutazó érkezés között. Ezek összessége adja a látogató érkezések számát.) A turista érkezések száma 2008-ra elérte az eddigi csúcst jelentő **924 milliót**, majd az előzetes adatok szerint 2009-re 44 millió (4,8 %) csökkenéssel **880,3 millióra** apadt. (1. ábra)

A World Travel & Tourism Council (WTTC) előrejelzése szerint az átmeneti megtorpanás után 2011-től ismét emelkedni fog és 2019-re elérheti az **1,6 milliárdot**.

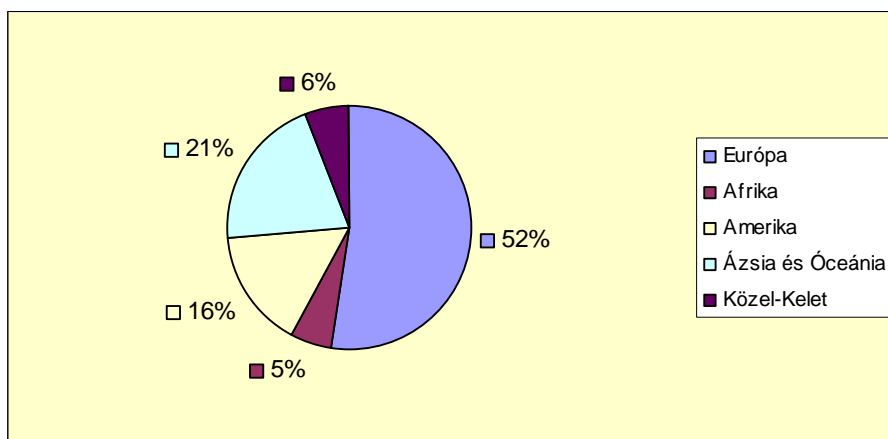
1. ábra: A nemzetközi turista érkezések száma a világon (1995-2009)

Forrás: UNWTO

A nemzetközi turista érkezések számának a 2009-es előzetes adatok szerinti csökkenése eltérő mértékben jelentkezett a világ különböző térségeiben. 2008 és 2009 között a legnagyobb csökkenés Európában (5,8 %) volt, Amerikában 5,2 %-os, Ázsiában 2 %-os, a Közel-Keleten 5,6 %-os csökkenés, Afrikában pedig 1 %-os emelkedés történt. Az érkezések 2009. évi térségenkénti megoszlása a 2. ábrán látható.

2. ábra: A nemzetközi turista érkezések megoszlása térségenként (2009)

Forrás: UNWTO

1.1.3 A turizmus részesedése a világ GDP-jében

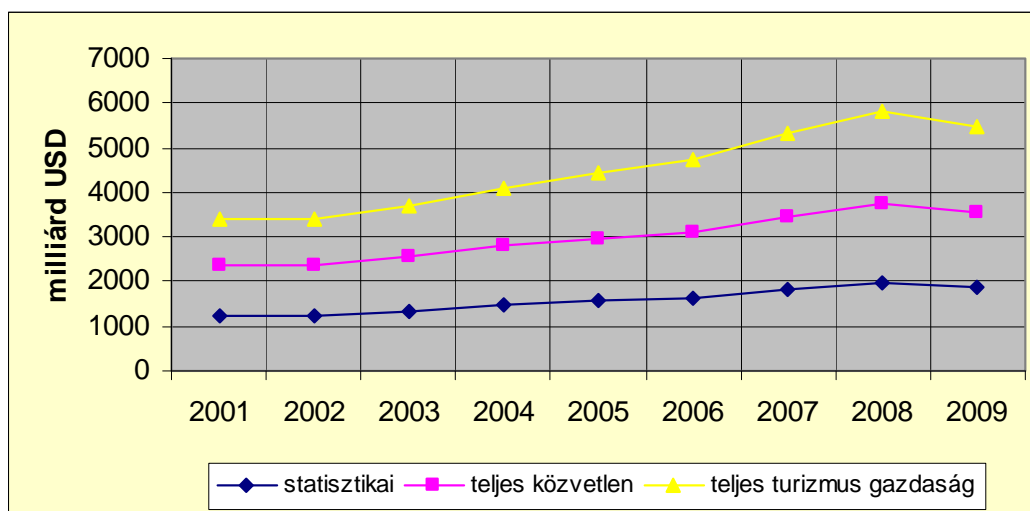
A turizmus szerepe a világ gazdaságában igen figyelemre méltó, jelentőségét a „turizmusgazdaság” és a „turizmuságazatok” közvetlen és közvetett hatásaival számszerűsítik. A turizmus méretének jellemzésére három szektorára vonatkozó mérőszámot szoktak alkalmazni. Ez a három szektor a következő:³

- a *statisztikai értelemben vett turizmus szektor* (a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágazat munkahelyi és közétkeztetés nélkül),
- a *teljes közvetlen turizmus szektor* (a turistákkal „közvetlen” kapcsolatba kerülő más vállalkozások teljesítményeit is beleértve), valamint
- a *teljes közvetlen és közvetett turizmus szektor*, más néven *teljes turizmus gazdaság*, (mely a teljes közvetlen turizmus szektorral kapcsolatban lévő, ahhoz beszállító tevékenységgel hozzájáruló teljesítményeket is magában foglalja).

Mindhárom szektorra vonatkozóan kimutatják a turizmus részesedésének mértékét és arányát a megtermelt bruttó hozzáadott értékben, valamint az ott foglalkoztatottak számát és az összes foglalkoztatotthoz viszonyított arányát.

A turizmusnak a világgazdaságban elfoglalt helyzetét alapvetően a GDP-hez történő hozzájárulás mértéke és aránya határozza meg. Ezeknek a jellemzőknek a 2001 és 2009 közötti alakulását mutatja be a fenti szektorok szerinti bontásban a 3. és a 4. ábra. A részletes, számszerű adatokat az *M1. táblázat* tartalmazza.⁴

3. ábra: A turizmus hozzájárulása a világ GDP-jéhez (2001-2009)

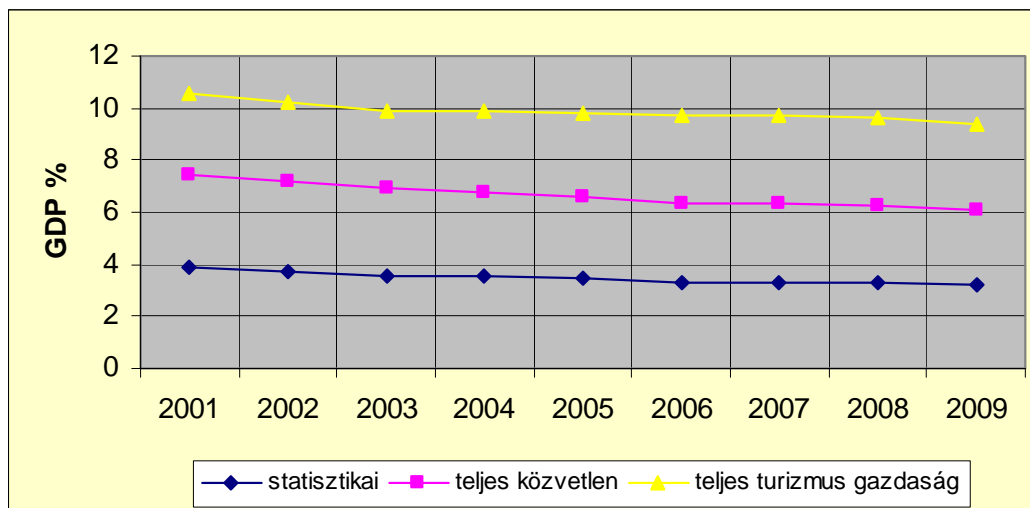

Forrás: World Travel and Tourism Council (WTTC)

³ GKI Gazdaságkutató Rt.: A turizmus makrogazdasági szerepe (2004. október)

⁴ Az M jelű táblázatok az 1 sz. mellékletben találhatóak

4. ábra: A turizmus részesedésének aránya a világ GDP-jében (2001-2009)

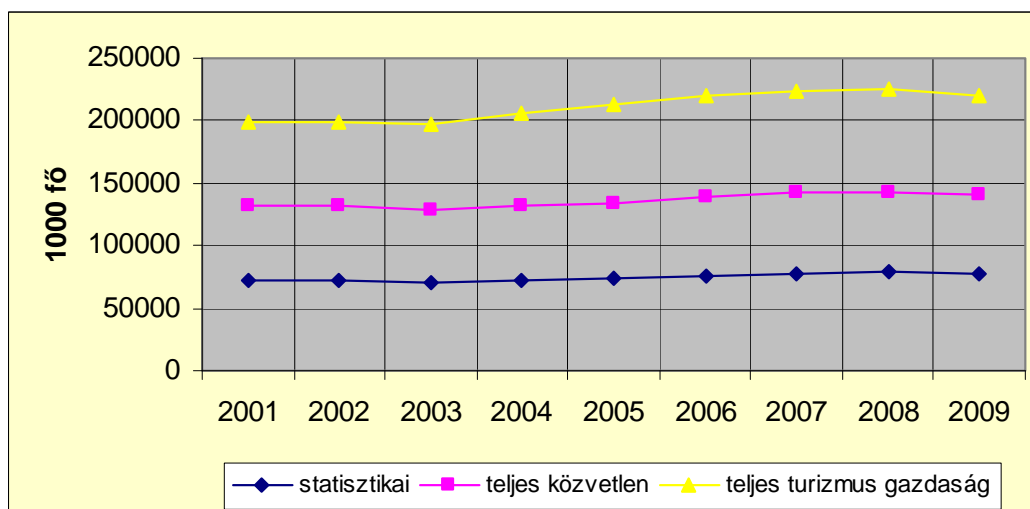
Forrás: WTTC

A táblázatban és a diagramokban lévő idősorokat vizsgálva látható, hogy a világ turizmusa által létrehozott bruttó hozzáadott érték 2008-ig dinamikusan növekedett (a 2009. évi csökkenés a világgazdasági válság következménye), azonban aránya a világ GDP-jéhez viszonyítva nem túl nagy meredekséggel ugyan, de folyamatosan csökkent.

1.1.4 A turizmus szerepe a foglalkoztatásban

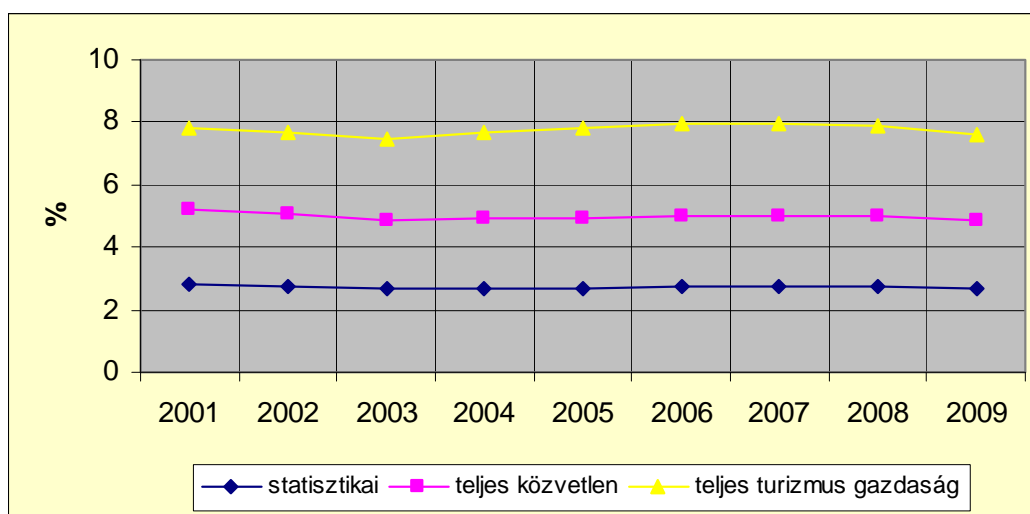
A turizmus jelentőségének igen fontos mutatója a turizmusban foglalkoztatottak száma és ezeknek az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya. Ezeknek a jellemzőknek a változása látható az 5. és a 6. ábrán, valamint az M2. táblázatban.

5. ábra: A turizmusban foglalkoztatottak száma a világon (2001-2009)

Forrás: WTTC

6. ábra: A turizmusból foglalkoztatottak aránya a világban az összes foglalkoztatott %-ában (2001-2009)

Forrás: WTTC

A turizmusból foglalkoztatottak száma az utóbbi évtizedben enyhe növekedést mutat, az összes foglalkoztatott létszámának százalékában kifejezett aránya nem jelentős ingadozás mellett közel állandónak tekinthető. A 2009. évi csökkenés ebben az esetben is a gazdasági válság következményeként értékelhető.⁵

1.1.5 Előrejelzések

A World Travel & Tourism Council (WTTC) tíz évre szóló előrejelzése szerint 2019-ben a világ teljes turizmusának GDP hozzájárulása **10 500 Md USD (9,5 %)**, a foglalkoztatottak száma pedig **276 millió fő (8,4 %)** lesz. A statisztikai szektorban ezek az adatok a következők szerint alakulnak: **3400 Md USD (3,1 %)** és **98 millió fő (3 %)**.

A WTTC elemzői ezt az igen jelentős emelkedést annak tulajdonítják, hogy egyrészt a két nehéz év (2009 és 2010) után lecseng a világgazdasági válság, ami a tapasztalatok szerint mindig a turisztikai teljesítménymutatók javulásával jár, másrészt a fejlődő országok (elsősorban Kína) ugrásszerű gazdasági fejlődése következtében ezen országok lakosai körében megnő a turizmus iránti érdeklődés és ez egyedül Kína esetében több mint 100 millióval emeli a látogatók számát a világ turizmusában. A fejlett országokban a gazdasági növekedés újra lehetőséget ad a szabadidő kívánság szerinti eltöltésére és a fogyasztóknak visszatér a bizalma az új desztinációk iránt, a turizmus-ipar innovációja pedig új termékek és piacok létrejöttét fogja generálni. A kedvező változások hatására folyamatosan növekedni fog a rövid idejű hazai és nemzetközi turistautak száma is.

1.1.6 A fenntartható turizmus

A turizmus azonban nem csupán egy gazdasági ágazat. A turizmus célját nem csak a gazdasági racionalitás jelenti, ugyanilyen fontos az életminőség javítása a turizmus által és a turizmus hozzájárulása a fenntartható fejlődéshez.

⁵ A 2009-es adatok a GDP részesedést és a foglalkoztatottságot illetően itt is és a későbbiekben is a WTTC becslései.

Ezek a célok valósíthatók meg az ún. **fenntartható turizmussal**, amely a természeti és kulturális értékeket úgy hasznosítja, hogy emellett azok védelméről is gondoskodik.

1984-ben az ENSZ közgyűlés határozatára megalakult a Környezet és Fejlődés Világbizottsága.⁶ Elnökéül Gro Harlem Brundtland asszonyt, Norvégia akkori miniszterelnökét kérték fel. A Világbizottság fő feladata az volt, hogy vázolja fel az ezredforduló és az azt követő időszak várható tendenciáit, és tegyen ajánlásokat az új kihívásokra adandó új válaszokra. A Világbizottság négy évig működött, és 1987-ben fogadta el a Közös jövőnk (Our Common Future) című jelentést. A Brundtland-jelentés fő üzenete a fenntartható fejlődés szükségességének felerősítése volt. A jelentés megfogalmazása szerint a fenntartható fejlődés „*a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől.*”⁷

A fenti ENSZ-jelentés nyomán 1990-ben Vancouverben a Globe '90 konferencián értelmezték először a fenntartható turizmus fogalmát. A fenntartható turizmus elméletét a Turizmus 2100-ban elnevezésű WTO-kiadvány így értelmezi: *"Az ellenőrzött keretek között tartható turizmus kielégíti a jelenkor turistáinak és fogadóhelyeinek igényeit, de mindeközben megőrzi a jövő nemzedékek számára a már meglévő lehetőségeket, illetve bővíteni próbálja azok körét. A turizmusnak ez a formája egy fejlődési folyamat eredménye, mely az erőforrásokat irányított módon úgy használja fel a gazdasági, szociális és esztétikai igények kielégítésére, hogy közben a kulturális értékek teljessége, az alapvető gazdasági-ökológiai folyamatok, a biológiai sokféleség és a földi élet fenntartásához szükséges rendszerek nem sérülnek."*⁸

1.2 Turizmus az Európai Unióban

1.2.1 Az EU turizmus politikája

Az Európai Uniónak nincs a tagállamok összességére vonatkozó átfogó turizmus politikája. Az EK-Szerződés olyan tevékenységként említette meg az idegenforgalmat, amely közösségi intézkedések tárgya lehet. Emellett a Közösségnek mindenkor volt hatásköre arra, hogy intézkedéseket hozzon a belső piac hatékony működésének biztosítása érdekében, amely magában foglalja az idegenforgalmi szolgáltatásokat is.

A **turizmus** bonyolult, egymással kölcsönhatásban álló alrendszerekből (foglalkoztatás, regionális fejlődés, oktatás, kultúra, környezet, fogyasztóvédelem, egészségügy, közbiztonság, közlekedés, adópolitika stb.) álló **multiszektoriális rendszer**, melynek összetevői jelentős részben egybevágnak az EU szakpolitikai területeivel.

Az EU tagországi bizonyos szakpolitikai területeken jogalkotói hatáskörük egy részét átruházták az Európai Unióra. A turizmus alrendszereinek és az EU szakterületeinek átfedése következtében az EU több intézkedése és ajánlása is érinti a turizmust, ily módon **az Unió a turizmus-szabályozást az egyes közösségi politikák mentén fedi le**. (Szinte a legtöbb, a turizmust is érintő jogszabály fogyasztóvédelmi kötődésű, vagy fogyasztóvédelmi szemlélet áll mögötte.)

Közösségi turizmuspolitika hiányában csak a kilencvenes évek elejére születtek meg az első olyan intézkedések, amelyek a Közösség szintjén igyekeztek kezelni a turizmus aktuális és

⁶ World Commission on Environment and Development (WCED)

⁷ Láng István: Környezetvédelem – fenntartható fejlődés (Mindentudás Egyeteme 2002. nov. 11.)

⁸ Lélegzet VII. évf. 6. szám

hosszú távú kérdéseit. A Tanács az 1990-es évet az európai turizmus évének nyilvánította⁹, amivel ráirányította a figyelmet az európai kontinensnek a turizmusban betöltött szerepére.

Ugyancsak a Tanács határozata alapján 1993. január elsején indult el az első **Közösségi Akcióterv a turizmus támogatására**.¹⁰ A hároméves program feladatai között szerepelt az a célkitűzés, hogy bővítsék a turisztikai szektorral kapcsolatos ismereteket, s összehangolják a tagországok idegenforgalommal összefüggő intézkedéseit. A sokféle igény kielégítése érdekében az akcióterv külön foglalkozott az idegenforgalom olyan speciális ágaival, mint a kulturális turizmus, a falusi turizmus, a szociális és az ifjúsági turizmus.

Számos fogyasztóvédelmi intézkedés a turisták jobb kiszolgálását, nagyobb biztonságát célozta meg. Ezen intézkedések egy része az Európai Gazdasági Közösség úgynevezett utazási csomagokról szóló irányelvében¹¹ került megfogalmazásra. Pontosán meghatározták az utazási irodák és egyéb turisztikai szolgáltatók utasokkal szembeni kötelezettségeit, a felelősségeket, illetve a kártérítés feltételeit.

A turizmussal közvetlenül foglalkozott az 1995-ben kiadott **Zöld Könyv**, amelyben az Európai Bizottság az akcióterv tapasztalatai, valamint az idegenforgalom területén bekövetkezett változások alapján kijelölte azokat a középtávú tennivalókat, amelyek a turisztikai kínálat színesítését, minőségének javítását, folyamatos fejlődésének biztosítását szolgálhatják.

Egy 1995 novemberében elfogadott irányelv intézkedett a statisztikai információk gyűjtéséről a turizmus területén.¹² Az irányelv kötelezi a tagállamokat, hogy a turisztikai kereslet és kínálat felmérését illetően intézkedjenek egy harmonizált adatszolgáltatás kidolgozásáról.

2002 májusában az Európai Unió történelme során először fogadott el a Tanács kifejezetten a turizmussal foglalkozó határozatot.¹³ „*Az európai turizmus jövőjéért*” címet viselő határozat célul tűzi ki a tagországok együttműködését a turisztikai ágazat szerepének növelése és fenntartható fejlesztése érdekében. A dokumentum kiemelt szerepet szán az 1986-ban létrehozott Turisztikai Tanácsadó Testületnek (Advisory Committee on Tourism) az ágazat fejlesztési irányainak meghatározásában, valamint a tagországok közötti turisztikai célú együttműködés elmélyítésében.¹⁴

Az EU gazdaságában az idegenforgalom jelentős szerepének elismeréseként a Bizottság 2006 márciusában kiadta a turizmus további fejlődése szempontjából kiemelkedő fontosságú, a lisszaboni stratégia új irányvonala alapján kidolgozott, „*Az EU új idegenforgalmi politikája: a partnerség erősítése az európai turizmus területén*” című bizottsági közleményt.¹⁵ E közlemény azt mutatja be, hogy a Bizottság az EU jelenlegi jogi keretein belül mit és hogyan kíván tenni az idegenforgalom területén annak érdekében, hogy az ágazatban rejlő növekedési és munkahely-teremtési lehetőségek fenntartható módon kiaknázhatóbbak legyenek. Rávilágít továbbá arra, hogy a különböző érintett szereplők hogyan vonhatók be a közösségi intézkedésekbe. Az új politika az európai szakpolitikai munka valamennyi főbb kérdésével foglalkozik, és lehetővé teszi az összes érintett fél építő együttműködését. A közlemény szerint az új turizmuspolitika fő célkitűzése az, hogy az idegenforgalom Európában és világszerte megvaló-

⁹ 89/46/EGK határozat (Council Decision of 21 December 1988 on an action programme for European Tourism Year 1990)

¹⁰ 92/421/EGK Határozat (Council Decision of 13 July 1992 on a Community action plan to assist tourism)

¹¹ 90/314/EGK Irányelv (A Tanács irányelve (1990. június 13.) a szervezett utazási formákról)

¹² 95/57/EK Irányelv (A Tanács irányelve (1995. november 23.) az idegenforgalomra vonatkozó statisztikai információgyűjtésről)

¹³ 2002/C 135/01 Határozat

¹⁴ Kovács Balázs: Turizmus az Európai Unióban (Európai Füzetek 52.)

¹⁵ COM/2006/0134. Közlemény

suló fenntartható növekedésével javítsa az európai idegenforgalmi ágazat versenyképességét, valamint, több és jobb minőségű munkahelyet teremtsen.

A turizmus egyre fontosabbá válását az Európai Unióban jelzi az is, hogy a bizottsági közleményre az Európai Parlament részletes állásfoglalásban reagált.¹⁶ Az állásfoglalás többek között megállapítja, szükség van az EU vízümpolitikájának korszerűsítésére, hogy az egyszerűbb eljárások segítsék az idegenforgalom növekedését. Felhívja a figyelmet a megfelelő, megbízható, homogén statisztikai adatszolgáltatás fontosságára, amelyet a turizmus szatellit számlák (TSzSz)¹⁷ alkalmazásával tudnak biztosítani a tagállamok. Fontosnak tartja a turisztikai szálláshelyek minőségi követelményrendszerének egységesítését, mivel az EU országai-ban számos osztályozási rendszer létezik és ez a fogyasztó szemszögéből csökkenti az ágazat megbízhatóságát és átláthatóságát. Az európai vendéglátóiparban folytatni kell a minőségirányítási rendszerek kidolgozását. Az állásfoglalás megfogalmazza a fogyasztóvédelem, az egészségturizmus, az utasjogok, az idegenforgalmi célpontok népszerűsítése és az akadálymentes turizmus területén szükséges aktuális teendőket.

A Bizottság azt is hangsúlyozta, hogy a növekedés és a munkahelyteremtés elsődlegessége mellett kiemelkedő fontosságú a társadalmi és környezeti célkitűzések előmozdítása is. Ennek értelmében 2007 októberében kiadta „**A fenntartható és versenyképes európai idegenforgalom menetrendje**” című közleményét.¹⁸ A közlemény egy közép- és hosszú távú menetrend hivatalos kezdete és jóváhagyása, amelyben minden érdekeltnek meg kell tennie a szükséges lépéseket ahhoz, hogy megszilárdítsák Európa, mint a legvonzóbb idegenforgalmi úti cél versenyképességét. A közlemény megfogalmazza a versenyképes és fenntartható idegenforgalom megvalósításának elveit és felkéri az összes érdekelt szereplőt, hogy kövessék azokat. A Bizottság elismeri az intézkedésekben gyakorolt felelősségi körét és lépésenkénti megközelítéssel európai szintű kezdeményezéseket hajt végre, miközben az idegenforgalomban érdekeltnek számára európai szinten hozzáadott értéket biztosít, és maximuman tiszteletben tartja a hatáskörök Szerződésben előírt megosztását. Az Európai Bizottság számít rá, hogy a kezdeményezést a többi intézmény is politikailag támogatja, és 2011-ben beszámol az elért haladás értékeléséről.

Az EU turizmuspolitikájában **változást hozhat a Lisszaboni Szerződés** 2009. december 1-i hatályba lépése, mivel ez dokumentum a turizmust az EU hatáskörébe tartozó tevékenységként, ún. harmadik szintű kompetenciaként ismerte el és azon ágazatok közé emelte, amelyek esetében a EU-nak bizonyos hatásköre van. A lisszaboni szerződés értelmében az EU intézményei a szubszidiaritás és arányosság elve alapján vállalhatnak szerepet a turizmus támogatásában, a tagállamok tevékenységét kiegészítő, támogató és koordináló szerepet játszhatnak. Az EU olyan tagállami javaslatokat karolhat fel, illetve akciókat kezdeményezhet, amelyeknek európai szintű kihatása van, illetve az akció hatása szélesebb körű, mint a nemzeti, vagy regionális akcióké. A turizmus jelentőségének felismerését jelzi, hogy **a Bizottság** következő tíz évet felölelő, 2020-ig tartó hosszú távú gazdasági stratégiájában (Európa 2020) **a vállalkozás politika egyik prioritásaként a turizmus versenyképességének javítását is célul tűzi ki.** A Bizottság turisztikai tevékenységének konkretizálása érdekében az EU Bizottság Turizmus Egysége egy Bizottsági Közleményt készít elő 2010 nyarára, amely a Bizottság turiz-

¹⁶ 2006/2129/INI Állásfoglalás (Európai Parlament állásfoglalása az EU új idegenforgalmi politikájáról: a partnerség erősítése az európai idegenforgalom területén)

¹⁷ A TSzSz teljes körűen, keresleti és kínálati oldalról, ágazati megközelítésben foglalkozik a turizmussal. A nemzeti számlák rendszeréből olyan tételeket emel ki – fogyasztás, termelőfelhasználás, hozzáadott érték és import/export –, amelyek alkalmasak a turizmus közvetett kapcsolatainak és tovagyrűző gazdasági hatásának bemutatására.

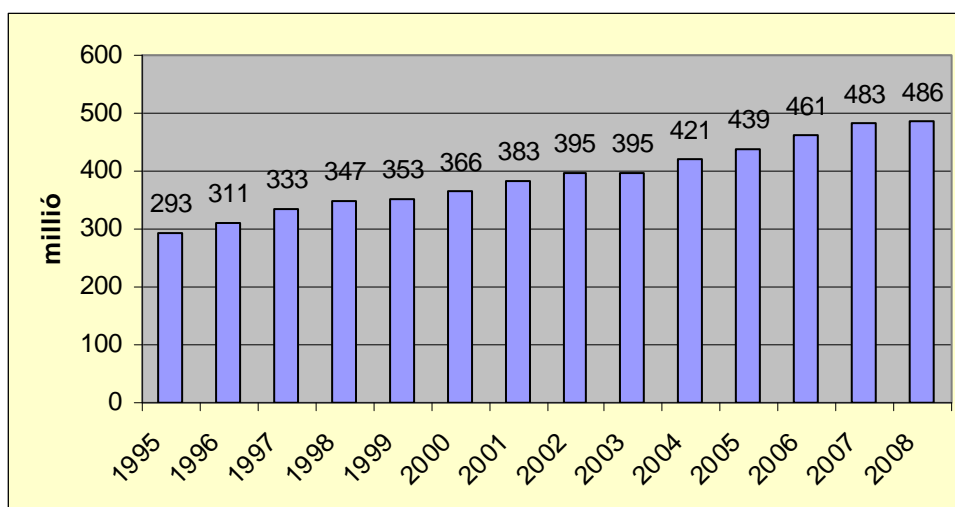
¹⁸ COM/2007/0621. Közlemény

must érintő tevékenységének megfelelő keretet ad és kijelöli azon területeket, amelyre a Bizottság a turizmust érintően a tagállamok tevékenységét támogató feladatkörben a jövőben hangsúlyt fektet.

1.2.2 Az EU turizmusának jellemzői

Európa a világ vezető turisztikai fogadóterülete: részesedése a világ turizmus nemzetközi turista érkezéseinek számából 53 %, a világ turizmus bevételeiből mintegy 50%. Európa látni-valóinak gazdagsága és turisztikai szolgáltatásainak minősége által a világ első turisztikai célpontja. Európán belül a turisztikai forgalom 85%-a az Európai Unió tagállamaiban realizálódik.¹⁹ A nemzetközi turista érkezések számának alakulása a 7. ábrán látható.

7. ábra: A nemzetközi turista érkezések száma az EU-ban (1995-2008)

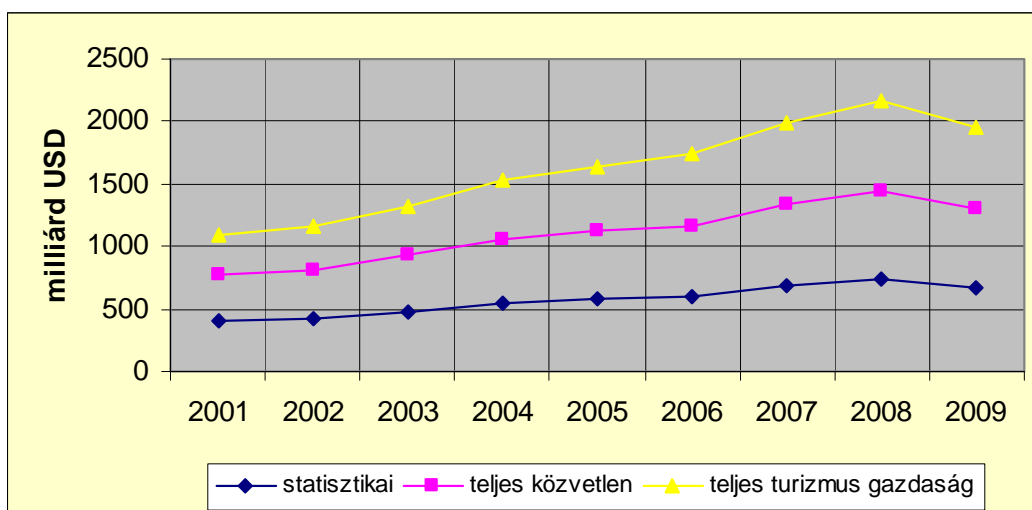

Forrás: WTTC

Az Európai Unióban a nemzetközi turista érkezések száma az elmúlt évtizedekben némi kis megtorpanástól eltekintve folyamatosan emelkedett, bár a figyelembe vett utolsó éves növekedés (2007-ről 2008-ra) ebben a térségben volt a legkisebb (0,1 %). A 2009. évre a WTTC 4 % visszaesést prognosztizált. **(A valóságban ennél nagyobb volt a visszaesés, mivel a már rendelkezésre álló adatok szerint egész Európát tekintve ez a csökkenés 5,8 %).** A turizmus GDP részesedésének alakulását az EU-ban a 8. és 9. ábra (és az M3. táblázat) mutatja.

¹⁹ Tasnádi József: A turizmus az EU-ban és Magyarországon.

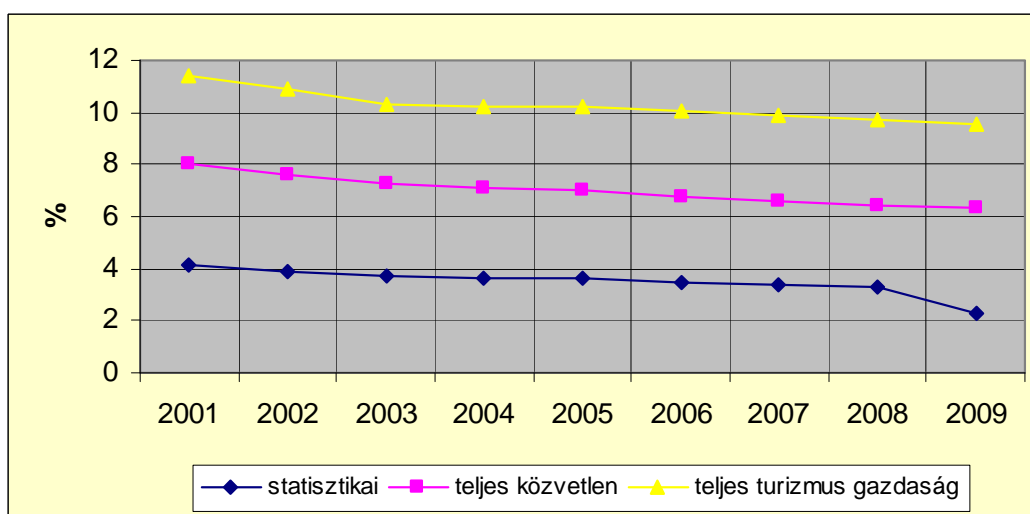
8. ábra: A turizmus hozzájárulása az EU GDP-jéhez (2001-2009)

Forrás: WTTC

A visszaesés oka elsősorban az amerikai turisták számának csökkenése, valamint az európai turisták utazási célpontjainak változása más földrészek desztinációi irányában.

9. ábra: A turizmus részesedésének aránya az EU GDP-jében (2001-2009)

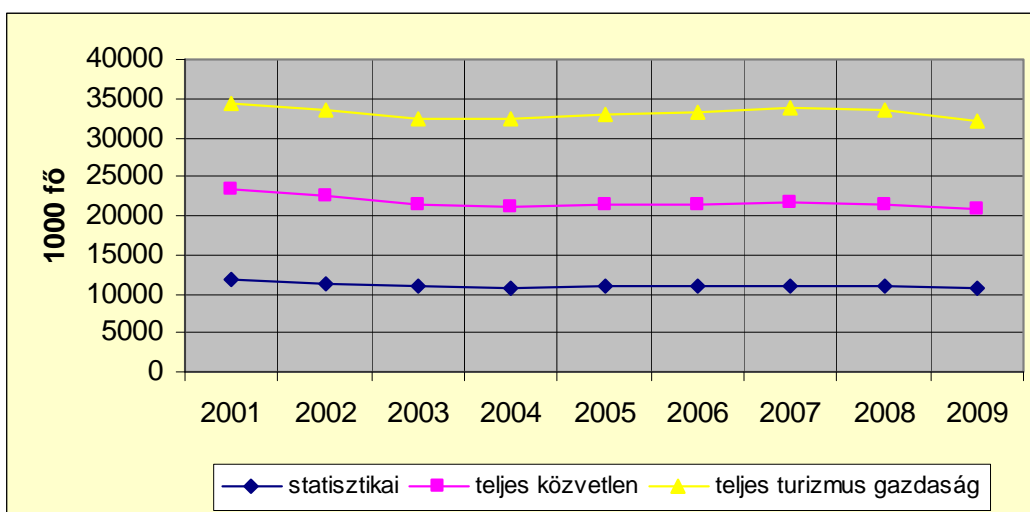

Forrás: WTTC

Az európai turizmus hozzájárulása a GDP-hez 2001-től 2008-ig abszolút értékben folyamatosan nőtt, a GDP százalékában kifejezett aránya viszont folyamatosan csökkent. Ez a tendencia, mint az előzőekben is látható, nem csak az EU-ban, hanem az egész világ turizmusában is megfigyelhető. A WTTC hosszú távú előrejelzése szerint 2019-re ez a helyzet a korábban említett okok miatt megváltozik és a világ turizmusának a GDP százalékában kifejezett aránya is növekedni fog. **Az előrejelzés szerint a növekedés az EU-ra is vonatkozik, a teljes turizmus gazdaság GDP részesedése 10,4 %-ra nő.**

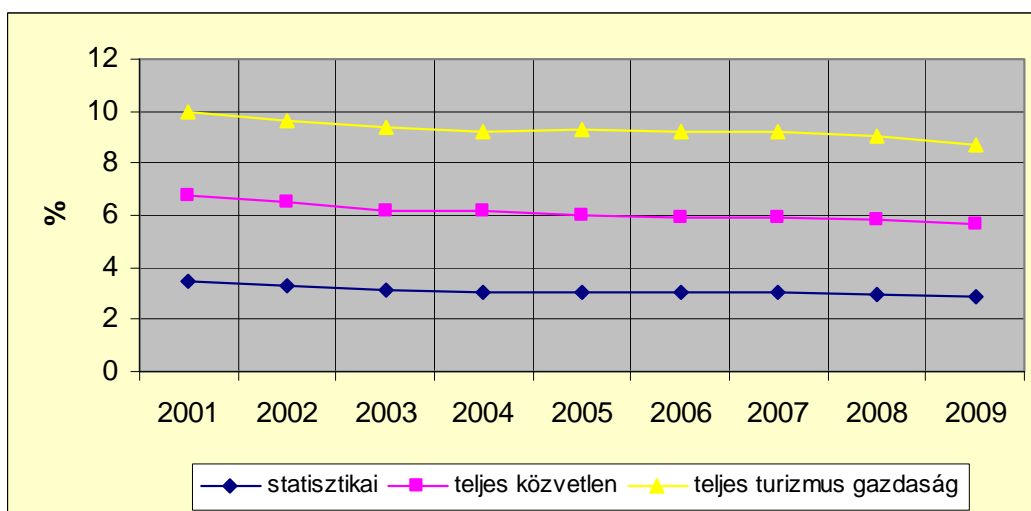
A foglalkoztatottság helyzete a 10. és 11. ábrán (és a M4. táblázaton) látható:

10. ábra: A turizmusban foglalkoztatottak száma az EU-ban (2001-2009)

Forrás: WTTC

11. ábra: A turizmusban foglalkoztatottak aránya az EU-ban az összes foglalkoztatott százalékában (2001-2009)

Forrás: WTTC

A foglalkoztatottak száma nem sokat változott az utóbbi években, az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya azonban enyhén csökkenő tendenciát mutat. A WTTC elemzése szerint **2019-ben az EU-ban a turizmus GDP hozzájárulásához hasonlóan a foglalkoztatottak száma is emelkedik és a teljes turizmus gazdaságban eléri az összes foglalkoztatott számának 11,2 %-át.**

Nem csak az EU-ban, hanem az összes európai ország gazdaságában különböző mértékben ugyan, de jelentős szerepet játszik a turizmus. A világgazdasági válság hatása itt is erőteljesen éreztette hatását, a WTTC adatai szerint az államok szinte mindegyikében a 2008. évhez képest 2009-ben visszaesett a turizmus aránya a GDP-ben, valamint csökkent az itt foglalkoztatottaknak az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya. Az *M5. táblázat* az európai országok turizmusának a 2008. évi GDP-hez való hozzájárulását mutatja be.

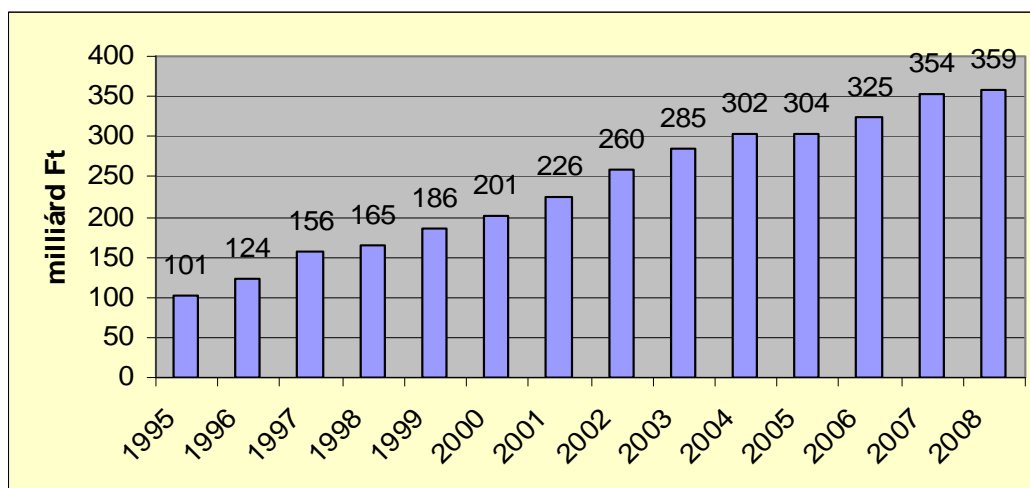
1.3 A magyarországi turizmus

1.3.1 A turizmus helye a nemzetgazdaságban

A turizmus Magyarország gazdaságában az európai átlagnak megfelelően fontos szerepet tölt be. A turizmus szektor gazdaságban betöltött szerepét az előzőekhez hasonlóan itt is hármas megközelítésben értelmezhetjük: a statisztikai értelemben vett turizmus szektor a szálláshely-szolgáltatást és a vendéglátást takarja (az ágazat hozzáadott értéke); ha ehhez hozzászámítjuk a turistákkal közvetlen kapcsolatba kerülő más vállalkozások teljesítményeit is (például utazási irodák), akkor a teljes közvetlen turizmus szektort kapjuk. Végül – és az ágazat nemzetgazdasági jelentőségének megadásakor jellemzően ez a kategória jelenik meg a nyilvánosságban –, a közvetlen turizmus szektorhoz beszállítói tevékenységgel hozzájáruló teljesítményeket is beszámítva nyerjük a közvetlen és közvetett turizmusszektor adatait együtt (teljes turizmus gazdaság).

A magyar gazdaságban a **bruttó hozzáadott érték a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban az utolsó másfél évtizedet tekintve monoton növekvő tendenciát mutat (12. ábra).**

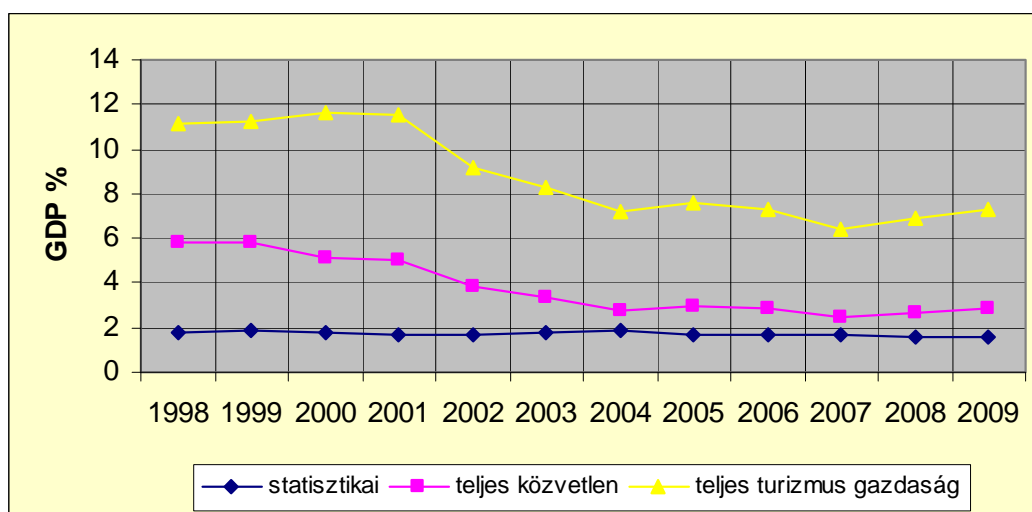
12. ábra: A bruttó hozzáadott érték a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban folyó áron (1995-2008)

Forrás: KSH

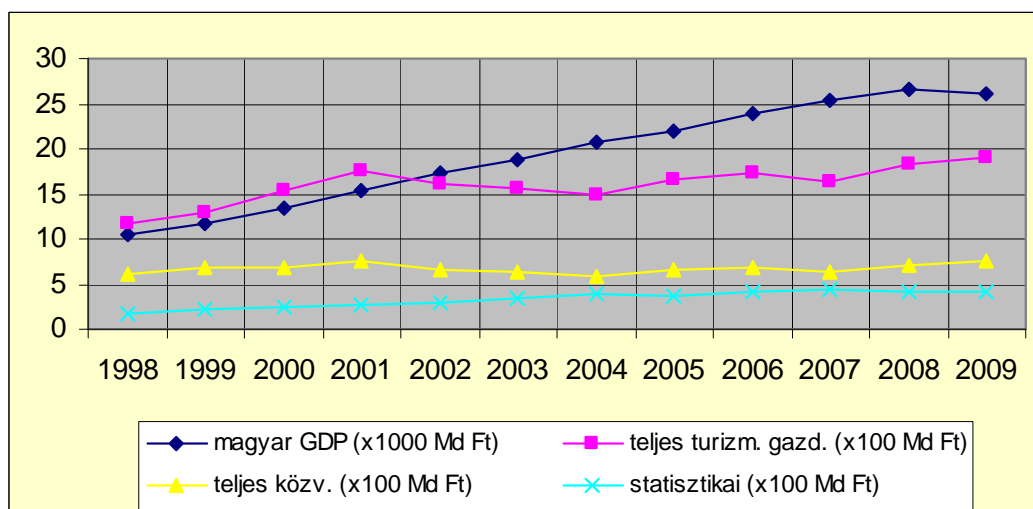
A bruttó hozzáadott értéknek ezzel a folytonos növekedési tendenciájával szemben a **GDP-hez viszonyított aránya nem nőtt**, hanem enyhe csökkenéssel jellemezhető. Ugyancsak – az előbbinél jelentősebb mértékű – csökkenés tapasztalható a turizmus teljesítményét jellemző másik két szektorban is. A hazai turizmus teljesítményét jellemző három szektor GDP %-ának változását, illetve a magyar GDP értékének és a turizmus ehhez történő hozzájárulásának változását mutatja be az 13. és 14. ábra:

13. ábra: A turizmus részesedése a magyar GDP-ben (1998-2009)

Forrás: WTTC és KSH

14. ábra: A magyar GDP és a turizmus hozzájárulásának alakulása (1998-2009)

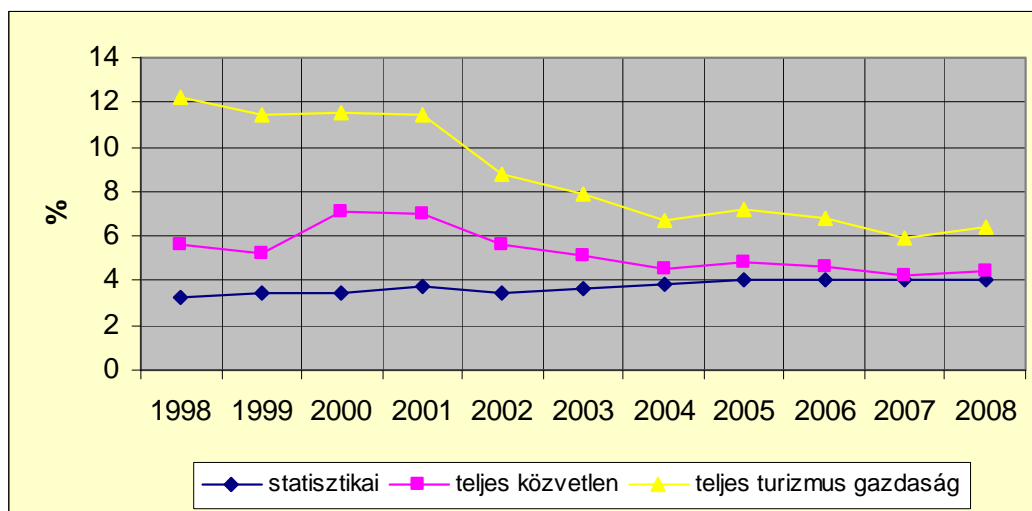

Forrás: WTTC és KSH

Ez a két diagram nem igazolja azt az általánosan hangoztatott véleményt, miszerint a magyarországi turizmus a legdinamikusabban fejlődő ágazat. Bár abszolút értékben növekedést mutat mind a három, a turizmus teljesítményét jellemző érték, a GDP-hez viszonyított részaránya folyamatosan csökken. **A magyar GDP az utóbbi tíz évben gyorsabban nőtt, mint a turizmus gazdasági teljesítménye.** Ez a tendencia az egész világon megfigyelhető és elsősorban a korszerű, nagy hozzáadott értéket biztosító technológiájú iparágak széleskörű elterjedésének eredményeként jött létre. A magyarországi viszonyok figyelembe vétele nélkül azonban ebből a tendenciából hiba lenne olyan következtetésre jutni, hogy a turizmus fejlesztésére nem érdemes jelentős forrásokat áldozni, hiszen amíg a GDP növelésében hatékonyabb multinacionális vállalatok nyereségük egy részét nem Magyarországon használják fel, addig a turizmus bevételei alapvetően itt maradnak.

A turizmus jelentőségét az ország gazdaságában jól jellemzi a foglalkoztatottságban elfoglalt helye, a turizmusban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotthoz viszonyítva. Ez látható a 15. ábrán:

15. ábra: A magyarországi turizmusban foglalkoztatottak az összes foglalkoztatott százalékában (1998-2008)

Forrás: WTTC és KSH

A WTTC becslése szerint Magyarországon a teljes turizmus gazdaságban a foglalkoztatottaknak az összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya jelentősen, a teljes közvetlen szektorban kisebb mértékben csökkent. **Az ágazati foglalkoztatottság viszont enyhe növekedést mutat!**

A magyarországi turizmus természetesen a kedvezőtlenül alakult mutatók ellenére is igen jelentős helyet foglal el a nemzetgazdaságban, de az is látható, hogy nincsenek optimálisan kihasználva a turizmusban rejlő lehetőségek.

A World Travel & Tourism Council szerint a magyarországi turizmus gazdasági teljesítménye abszolút értékben a világ 181 országát értékelve az 55. helyet, a nemzetgazdaság egészéhez viszonyított arányát tekintve a 136. helyet, a növekedés ütemét tekintve szintén a 136. helyet foglalja el. Ugyanezen paraméterek tekintetében az Európai Unió 27 országa közül a 19., a 25. és a 16. helyen állunk.

1.3.2 A magyar idegenforgalom jellemzői²⁰

A magyar idegenforgalom fejlődése lényegében az 1980-as évek végéig alapvetően extenzív jellegű volt, részben még az napjainkban is. A hazánkba látogató külföldiek száma gyorsan növekedett, többségük az alacsony fizetőképességű (zömében az akkori szocialista országokból érkező) turista volt. A fogadóképességet, a szolgáltatások mennyiségét és minőségét hiányosságok jellemezték. **A magyar turizmus ugyanis a kedvező adottságok, valamint az azokban az években tapasztalható dinamikus növekedés ellenére nem volt képes megfelelő mértékben kiaknázni a turistaforgalomban rejlő gazdasági lehetőségeket.** Amíg Magyarországot évente mintegy 30 millióan keresték fel, és ezzel hazánk a Föld legkedveltebb célállomásai között a 14. helyen állt, addig a turisztikai bevételek nagysága szerint még csak a világturizmusának középmezőnyében, a 38. helyet foglalta el. Magyarország a világturizmusból a látogatók száma alapján 3-4 %-kal, a nemzetközi turisztikai bevételekből viszont csak 1,1 %-kal részesedett. Ugyancsak jellemző adat, hogy amíg a szomszédos Ausztriában, ahová

²⁰ A 2009-re vonatkozó adatok előzetesek.

közel azonos számú látogató érkezett, mint hozzánk, egy látogatóra 635 dollár, addig nálunk csak 118 dollár bevétel jutott.

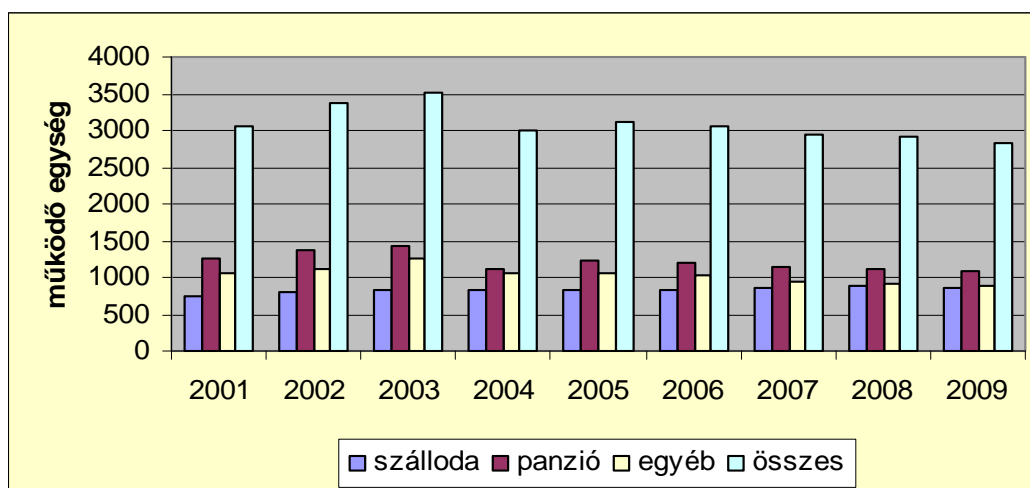
A magyarországi turizmus nemzetközi viszonylatban alacsony jövedelemtermelő képességének egyik legfontosabb okát az **infrastrukturális háttér hiányosságai** jelentették. Nem csak az alpinfrastruktúra, ezen belül a közlekedés és a környezetvédelem hiányosságai szabtak gátat a turizmus fejlesztésének, hanem a turisztikai infrastruktúra színvonala és mennyisége sem volt kielégítő. Mindenekelőtt a magas bevételt biztosító, magas minőségi színvonalú szálláshelyek alacsony száma akadályozta a bevételek növelését.²¹

Ezt a problémát orvosolandó a 90-es évek végétől megkezdődött a kereskedelmi szálláshelyek átrendeződése a minőségi, elsősorban szállodai szálláshelyek számának növekedése, valamint az egyszerűbb, kisebb komfortot nyújtók csökkenése irányába. A különböző fejlesztési programok (Széchenyi Terv, I. Nemzeti Fejlesztési Terv) elsősorban a szálloda (gyógy szálloda, wellness) létesítéseket támogatták. Ennek következtében jelentősen átalakult a kereskedelmi szálláshelyek szerkezete. **Számottevően emelkedett a szállodák száma (736-ról 875-re, ezen belül a gyógy szállodák 24-ről 54-re, valamint 82 wellness szálloda létesült), ezzel párhuzamosan 120-szal kevesebb egyéb szálláshely lett 2008-ra.**

A KSH legújabb előzetes adatai szerint 2009-ben 94-gyel tovább csökkent a működő egységek száma, a gyógy- és wellness szállodák, valamint az ifjúsági szállók kivételével minden egyéb szálláshelynél csökkenés tapasztalható.

Az idegenforgalomban jelentkező igényváltozások és a szálláshely-fejlesztések eredményeként létrejött átrendeződés következtében 2001-től 2009-ig az *M7. táblázatban* látható helyzet alakult ki a kereskedelmi szálláshelyek kapacitását illetően. A kereskedelmi szálláshelyek számának változását mutatja be a *16. ábra*.

16. ábra: A működő kereskedelmi szálláshelyek száma (2001-2009)

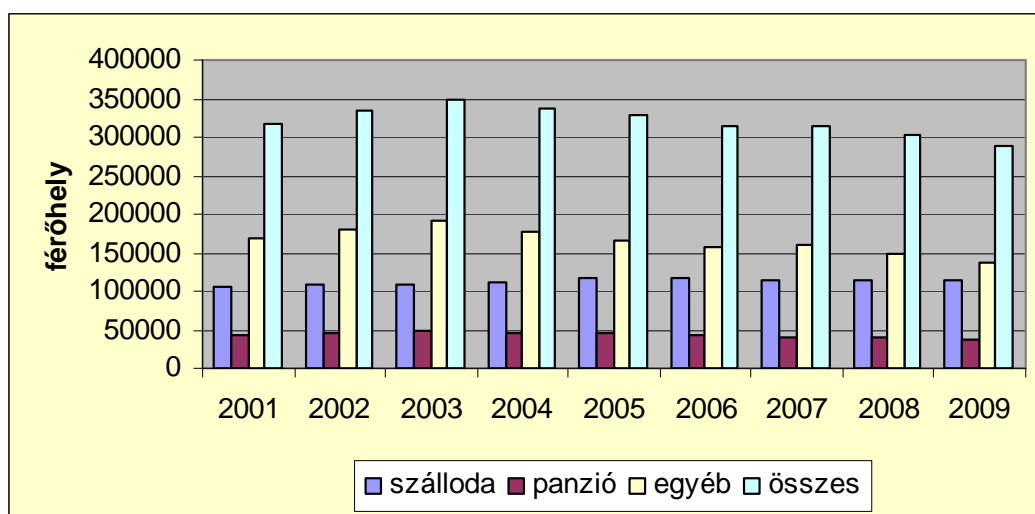

Forrás: KSH

A kiadható férőhelyek száma 2008-ra összességében kb. 15000-rel csökkent annak ellenére, hogy a szállodai férőhelyek kb. 10000-rel nőttek. **Az előzetes adatok szerint 2009-ben újabb, mintegy 13500 férőhely csökkenés következett be, a szállodák kivételével minden szálláshely típusban kevesebb férőhely lett.** (17. ábra)

²¹ A Széchenyi Terv Turizmusfejlesztési Programja (Turizmus Bulletin V. évfolyam 1. szám)

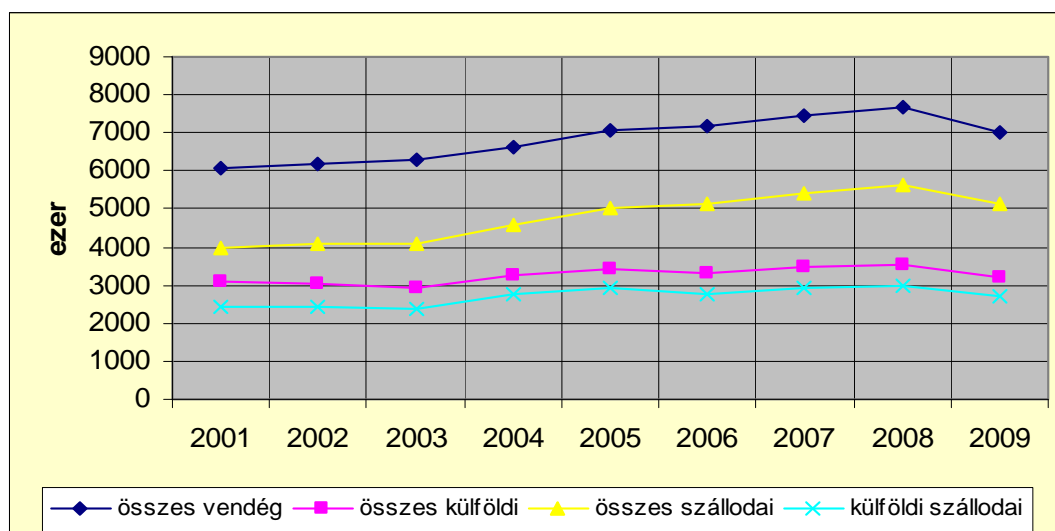
17. ábra: A kiadható férőhelyek száma a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2009)

Forrás: KSH

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát az jellemzi, hogy bár a vendégek száma 2001 és 2008 között folyamatosan nőtt (több mint másfél millióval), a vendégéjszakák száma nem sokkal emelkedett, elsősorban a külföldi vendégek tartózkodási idejének csökkenése miatt. **(446 ezerrel nőtt a külföldi vendégek száma, ugyanakkor az általuk eltöltött vendégéjszakák száma 884 ezerrel csökkent!).** 2009-ben a vendégforgalomban erőteljesen megmutatkozott világgazdasági válság hatása, jelentősen csökkent mind a vendégek, mind pedig a vendégéjszakák száma. A kereskedelmi vendégforgalom adatait a 18. ábrán lévő diagram és az M8. táblázat mutatja.

18. ábra: Vendégforgalom a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2009)

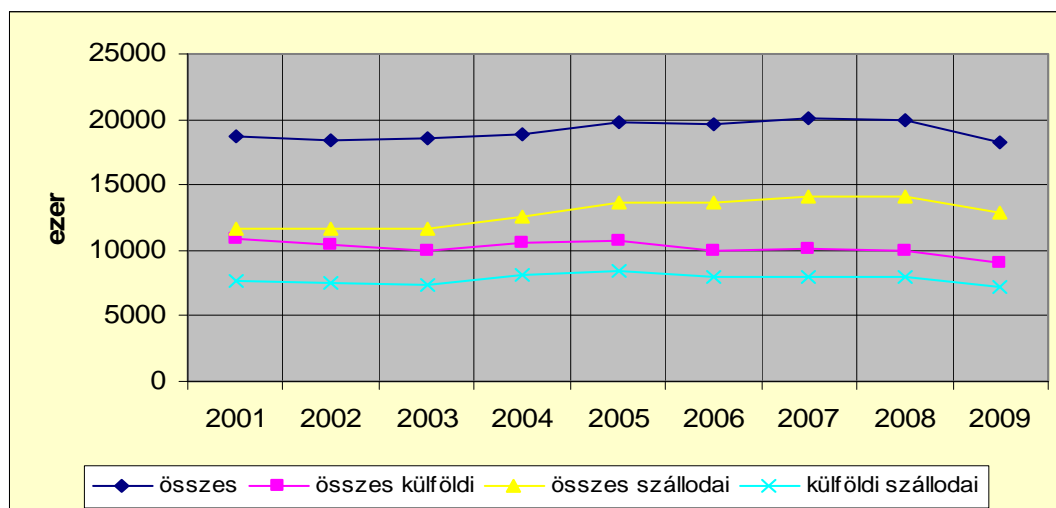

Forrás: KSH

A diagramon látható, hogy a vendégforgalom 2008-ig történő emelkedésének nagyobb részét nem a külföldi, hanem a belföldi turisták számának növekedése eredményezte és a 2009-es visszaesés minden kategóriát érintett.

A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák mennyisége látható az M8. táblázatban és a 19. ábrán:

19. ábra: A vendégéjszakák a kereskedelmi szálláshelyeken (2001-2009)

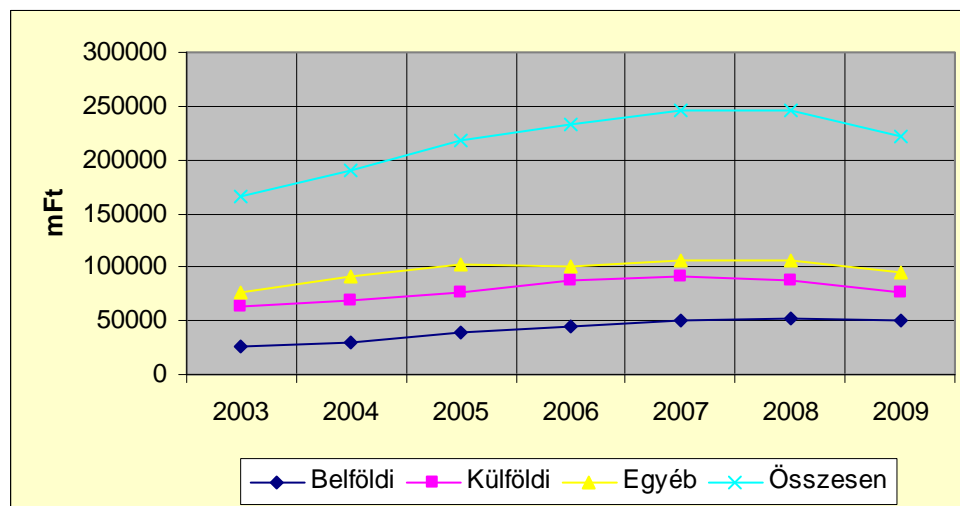

Forrás: KSH

A vendégéjszakák számának 2008-ig tartó növekedése is a belföldi turizmus fejlődésének köszönhető, a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma stagnált. A növekedés 2008-ban megállt és 2009-ben jelentős csökkenés következett be

A fenti vendégforgalmi adatok nem minden részében kedvező alakulása ellenére a kereskedelmi szálláshelyek bevétele 2008 előtt folyamatosan növekedett. A bevételek alakulása látható a M9. táblázatban és a 20. ábrán lévő diagramon:

20. ábra: A bevételek a kereskedelmi szálláshelyeken (2003-2009)

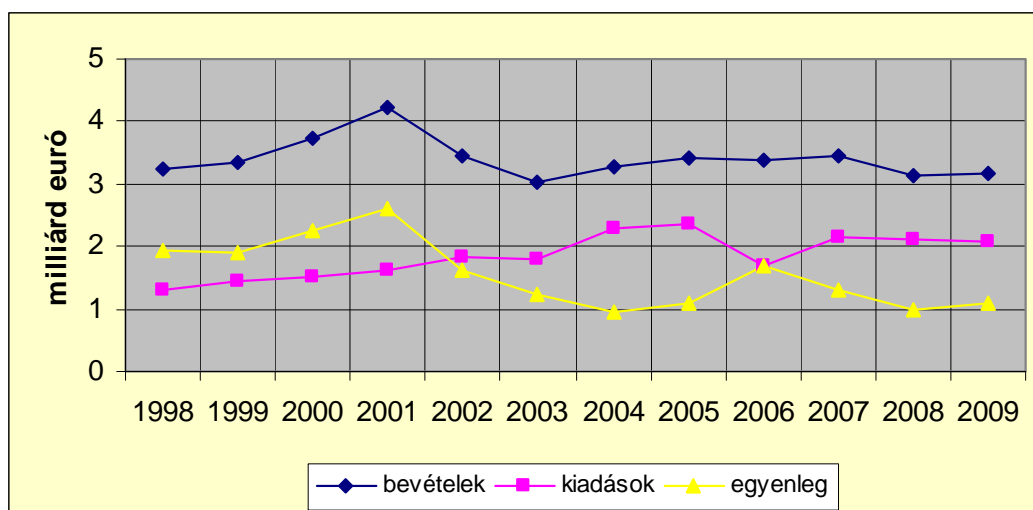
Forrás: KSH és MNB

A KSH 2009-es előzetes adatai szerint az egyéb turisztikai mutatókhoz hasonlóan a szállásdíj bevételek is jelentősen, mintegy 12,6 milliárd Ft-tal visszaestek.

A magyarországi turizmus minden időben devizatermelő ágazat volt, devizamérlege évtizedekre visszamenőleg is pozitív egyenleget mutat. A magyarországi turizmus devizaegyenlegének alakulása látható a 21. ábrán. Az adatok folyóáron, napi árfolyamon vannak feltüntetve.

21. ábra:

A magyarországi turizmus devizamérlege (1995 – 2009)

Forrás: KSH és MNB

Az M10. táblázat a hazánkba érkező külföldi látogatók magyarországi költségeit mutatja be 2004-től 2009-ig. Az összes látogató száma ebben az időszakban folyamatosan nőtt és 2009-re meghaladta a 40 milliót. Ez a 6 millió 843 ezres növekedés úgy következett be, hogy a több napra látogatók száma jelentősen csökkent (3 millió 154 ezerrel), ezzel szemben viszont az egynapos látogatások száma nagyobb mértékben nőtt (9 millió 843 ezerrel). **A turisták kiadásai mindkét kategóriában és az összes látogatót tekintve is nőttek mind abszolút értékben, mind pedig fajlagosan.**

1.4 Az állam szerepe a turizmusban

A turizmus gazdasági súlyát jelzi, hogy egyre több kormányzat és régió ismeri fel a turizmus stratégiai jelentőségét és kész annak támogatására annak ellenére, hogy a turizmust régebben csupán jól jövedelmező, állami beavatkozást nem igénylő üzleti tevékenységként kezelték. Felismerték azonban, hogy a turizmus igényli az állam tevőleges, közreműködését, mivel számos olyan externália társul hozzá, amely csupán az állam részvételével valósulhat meg eredményesen (infrastruktúra, autópályák, repülőterek építése, kiépítése, az országimázst javító marketing és promóciós tevékenység stb.) A nemzetközi gyakorlat is azt bizonyítja, hogy az állami, közösségi beavatkozás ezen a területen elkerülhetetlenül szükséges. **A turizmust is kiszolgáló infrastruktúra-fejlesztésekhez és az országimázst alakító, javító marketing tevékenységhez célszerű közpénzekből is hozzájárulni.**²²

A turizmus fontos szerepet játszhat a nemzetgazdaságban azáltal, hogy lehetőséget kínál a foglalkoztatásra, hozzájárul a fizetési mérleg egyensúly javításához és serkenti a gazdasági növekedést. Másrészt egyes országok – amelyekben nagy a turista érkezések száma és elszenvedik a tömegturizmus környezeti és társadalmi következményeit – egyre nagyobb figyelmet kell fordítsanak a turistaáradat tervezésére és ellenőrzésére. Ezért **a kormányok gazdasági, társadalmi, kulturális, építészeti és természeti környezeti okokból egyaránt érdekeltek a turizmus ellenőrzött fejlesztésében**, a turizmus hosszú távú célkitűzéseinek meghatározásában.²³

²² Nemes Andrea: A turizmus gazdasági jelentősége nemzeti és regionális szinten (Társadalom és Gazdaság 30. 2008)

²³ Tasnádi József: A turizmus az EU-ban és Magyarországon

Az UNWTO főtitkára szerint a kormányzati szerepvállalást, beavatkozást úgy kell érteni, hogy az biztosítsa a vállalkozások számára a legkedvezőbb kereteket a tevékenységükhöz, akár a turisztikai célpontok imázsáról, akár a szabályozási, pénzügyi és társadalmi környezetről, akár az infrastruktúra – különösen a közlekedési infrastruktúra – kialakításáról, akár az oktatási és továbbképzési rendszer hatékonyságáról, akár a látogatók biztonságáról vagy az utazásuk megkönnyítéséről van szó.²⁴

A turizmus olyan sajátos gazdasági ágazat, amely egyszerre több gazdaságstratégiai cél elérését – mindenekelőtt a fizetési mérleg javítását, a munkahelyteremtést, a területfejlesztést, valamint a természeti és kulturális örökség hasznosítással egybekötött megőrzését is – elősegíti. **A kínálat szerkezetét úgy kell átalakítani, hogy a magyarországi turizmus a korábbi – magas vendégforgalmat és alacsony fajlagos bevételt mutató – helyzetéből egy esetleg kisebb vendégszámmal, ám nagyobb fajlagos bevétellel jellemezhető irányba mozduljon el.**

Az utóbbi tíz évben a turizmus ilyen irányba történő fejlesztését az egymást követő kormányzatok kiemelt fontosságú feladatként kezelték.

1.4.1 A Széchenyi Terv

A Gazdasági Minisztérium irányításával és koordinálásával 2000 második félévére készült el a *Széchenyi Terv* hét programja, amelyeknek állami társfinanszírozására az Országgyűlés a 2001-2002. évi költségvetésben összesen 626 milliárd forintot szavazott meg. A Terv az állam, a gazdasági szereplők valamint a régiók együttműködésére épül, ezek közösen kialakított és együttesen végrehajtott cselekvési programja. Ezért a Terv pénzügyi tekintetben a decentralizált programfinanszírozás elvére támaszkodik, ahol az állam a programprioritások érvényesülése érdekében társfinanszírozóként vesz részt. **A Széchenyi Terv egyik kiemelkedő fontosságú programja, egyre növekvő gazdasági jelentőségének köszönhetően, a turizmus fejlesztésére kidolgozott terv volt.**

A Széchenyi Terv Turizmusfejlesztési Programja a turizmus minőségi fejlesztését irányozta elő és egyúttal olyan fejlesztési irányokat és módszereket alkalmazott, amelyek révén a fejlesztés nem jár negatív hatásokkal az ország természeti és kulturális környezetére. **A Széchenyi Terv Turizmusfejlesztési Programja során a pályázók összesen 36,5 milliárd Ft támogatáshoz jutottak, amelynek felhasználásával 91,7 milliárd Ft bekerülési összegű beruházás jött létre.**

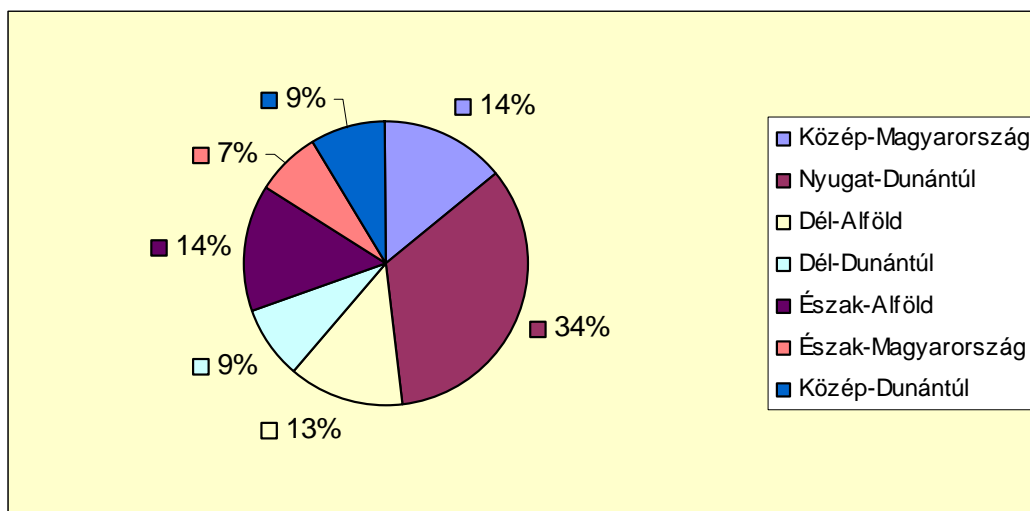
A Program hét alprogramra épül (egészségturizmus, kongresszusi turizmus, turisztikai tematikus parkok, kulturális turizmus, lovas turizmus, egyéb minőségi turisztikai termékek, turisztikai információs rendszerek), melyek közül **az egészségturisztikai fejlesztések kiemelt jelentőséggel bírnak.**²⁵ Ebbe az alprogramba termálfürdők fejlesztése, illetve kialakítása, valamint a kapcsolódó infrastrukturális és környezeti fejlesztés és a termálfürdőkhöz kapcsolódó szálláskapacitás fejlesztése tartozott. Az ilyen célokra nyújtott **állami támogatások összege közel 31 milliárd Ft volt**, amelyet 100 nyertes pályázó között osztottak ki. Nem csak a fejlesztésekhez nyújtott támogatások nagyságrendje érdemel figyelmet, hanem azok tovagyűrűző hatásai is számottevőek. A támogatással megvalósult projektek a településeken és nemzetgazdasági szinten egyaránt adatokkal bizonyított, jelentős multiplikátor-hatásokkal járt együtt. A támogatás segítségével **81,5 milliárd Ft bekerülési értékű beruházás** valósult meg. A

²⁴ Turizmus Bulletin, 1998. 3. szám, 48. old.

²⁵ Budai Zoltán: A Széchenyi Terv keretében megvalósuló egészségturisztikai fejlesztések első félévének eredményei (Turizmus Bulletin V. évf. 3. szám)

támogatások összegét és eloszlását a különböző térségek között a *M10. táblázat*, illetve a *22. ábra* mutatja be.

22. ábra: A Széchenyi Terv egészségturisztikai támogatásának megoszlása a régiók között

(Forrás: GKM)

A Széchenyi Terv turizmusfejlesztési célja – állami költségvetési források támogatásával – az ország meglévő, területileg is differenciált idegenforgalmi adottságainak komplex, összehangolt fejlesztése, a minőségi turizmus elősegítése, a vendégkör szélesítése, az egészségturisztikai lehetőségek bővítése, az idegenforgalmi időszak meghosszabbítása, a turizmus szezonális ingadozásainak mérséklése, ezáltal a vendégforgalom növelése és a lakosság egészségi állapota javulásához való hozzájárulás volt. Az egészségturizmus fejlesztését prioritásként határozták meg, amelyről utólag is megállapítható, hogy helyes helyzetértékelés alapján történt. Ezt igazolja, hogy a **2005-2013. évekre vonatkozó Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia²⁶ szerint is Magyarország „elsődleges kiemelt terméke az egészségturizmus, mely egyben a természeti adottságokra épülő kínálatfejlesztés legfontosabb eleme is”.**

A Széchenyi Terv egészségturisztikai projektjei a településeken és nemzetgazdasági szinten egyaránt jelentős multiplikátor (értéksokszorosító) hatásokkal jártak együtt. Ezek a hatások a vállalkozói jövedelemtermelésben, a foglalkoztatásban, az állami költségvetési bevételekben és a helyi adóbevételekben egyaránt megmutatkoznak. A terv keretében megvalósult fürdők, wellness hotelek a legkorszerűbb technikát és szolgáltatási színvonalat képviselik Magyarország vidéki városaiban, ami ösztönzőleg hat a települések fejlődésére, a helyi és környező régiók lakosainak kulturált szabadidő eltöltésére, és jelentős vállalkozói tőkét von be a turisztikai infrastruktúra fejlesztésébe.

Bár a Széchenyi Terv turizmusfejlesztési célkitűzései helyesnek bizonyultak, a létrejött beruházások jól illeszkednek ezekhez a célokhoz, **a fejlesztések egy részének megvalósítása során számos probléma és rendellenesség merült fel.** Ezekre mutat rá (az önkormányzatokra vonatkozóan) az **Állami Számvevőszék** ellenőrzéséről szóló jelentés²⁷, amelynek **néhány megállapítása:**

²⁶ 1100/2005. (X. 7.) Korm. határozat

²⁷ 0823. sz. Jelentés a kiemelt – turisztikai célú – beruházások ellenőrzéséről a helyi önkormányzatoknál.

Az önkormányzatok felismerték a turizmusban rejlő lehetőségeket, mint az elmaradott térségek felzárkóztatásának egyik eszközét, amely kedvező hatást gyakorol a népesség megtartására, az önkormányzati adóbevételekre, a munkahelyteremtésre, hozzájárul a település és környezetének természeti, kulturális értékeinek megőrzéséhez.

A Széchenyi Terv keretében a központi költségvetés **egészségturisztikai beruházásokra kiírt pályázatok 38 %-ának nyertese önkormányzat és állami költségvetési szervezet volt.** Az Állami Számvevőszék ezeknek teljesítmény-ellenőrzését végezte el, melynek keretében rendszerszemléletben tekintették át a beruházás teljes folyamatát, amely magában foglalta a beruházás előkészítését, megvalósítását, annak hatásait, a beruházás megvalósításával létrejött létesítmények üzemeltetését.

A jelentés szerint az ellenőrzött 17 beruházásnál **az önkormányzatok fejlesztései nem átgondolt fejlesztési koncepció mentén valósultak meg**, és nem igazodtak megfelelően a térségi területfejlesztési elképzelésekhez. A települések helyi turizmusfejlesztési célkitűzései a képviselő-testületek által jóváhagyott gazdasági programokban, idegenforgalmi és turizmusfejlesztési programokban és koncepciókban, valamint a hosszú távú fejlesztési stratégiákban jelentek meg. A fürdőfejlesztéseket a beruházók megvalósíthatósági tanulmányokban, üzleti tervekben alapozták meg, amelyekben **elsősorban az adottságok hangsúlyozására, a lehetőségek optimista bemutatására törekedtek, és nem fordítottak figyelmet a fejlesztéseket akadályozó kockázati tényezők számbavételére.**

A beruházások megvalósításában résztvevők kiválasztásánál a tervezők, valamint a bonyolítók és a műszaki ellenőrök esetében **kevésbé érvényesült a nyilvánosság, a kivitelezők és szállítók 86,5%-át választották ki versenyeztetéssel.** A közbeszerzési eljárás lefolytatási kötelezettségüknek a beruházók 31,1%-ban nem tettek eleget. **A versenyeztetés hiánya akadályozta a közpénzek takarékos és átlátható felhasználását,** nem tette lehetővé a vállalkozók összeférhetetlenségének, valamint a döntéshozatal folyamatában a szakmai szempontok érvényesülésének a megállapítását.

1.4.2 Az Első Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT I.)

Az Európai Unióban nemzeti fejlesztési tervet minden olyan országnak készítenie kell, amelynek egy főre eső GDP-je az EU-átlag 75%-a alatt van. Magyarország és a 2004. május elsején csatlakozó országok mindegyike ebbe a kategóriába tartozik. A nemzeti fejlesztési tervnek tartalmaznia kell mindazokat a fejlesztési elképzeléseket és célkitűzéseket, amelyek megvalósítása érdekében hazánk a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap támogatását igénybe óhajtja venni.

Hazánk európai uniós taggá válásával a közösségi regionális politika finanszírozási szempontból új alapokra helyezte a turizmusfejlesztéssel kapcsolatos állami szerepvállalás korábbi gyakorlatát, amely jelentős hangsúlyeltolódást okozott a nemzeti költségvetésből fejlesztendő területek meghatározásánál, valamint a támogatások arányainak kijelölésében. A hazai közigazgatás 2002 és 2004 között először készítette el a Strukturális alapok felhasználást lehetővé tevő fejlesztési tervet és a hozzá kapcsolódó operatív programokat. Az NFT I-be foglalt célok megvalósításához öt operatív program készült, melynek egyikén, **a Regionális Operatív Programon (ROP) belül a turizmusfejlesztés önálló prioritásként szerepelt.** A „Turisztikai potenciál erősítése” elnevezésű prioritáson belül, a „Turisztikai vonzerők versenyképességének növelése” és a „Turizmushoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése” elnevezésű intézkedések közvetlenül segítették elő a turizmus fejlesztését. Az első intézkedéshez kapcsolódó pályázatok eredményeként a kulturális és a természeti adottságokra támaszkodva nemzetközileg is jelentős attrakciók kerültek kialakításra, amelyek növelik az ágazat versenyképességét, és jelentősen csökkentik mind területi, mind időbeli koncentrációját. A második intézkedés

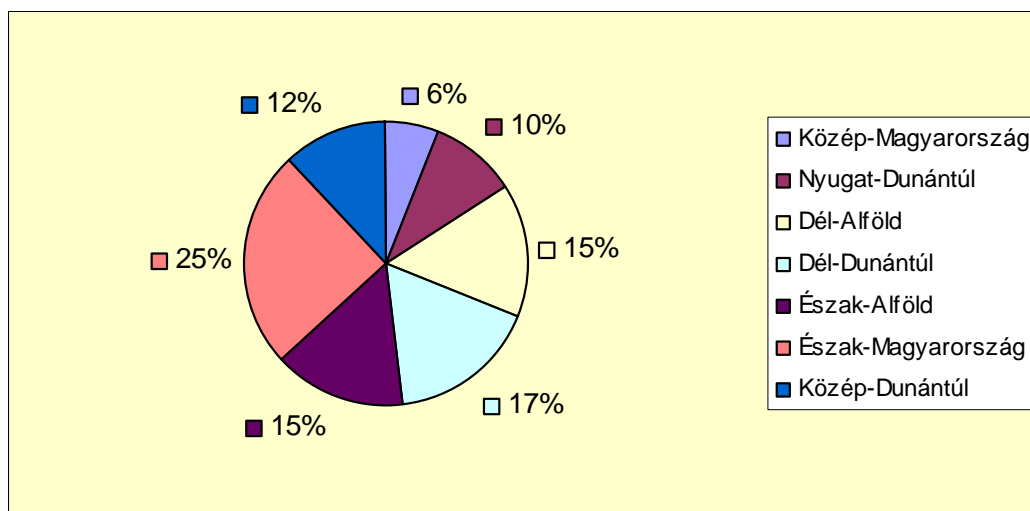
célja az volt, hogy a turisztikai attrakciókhoz kapcsolódóan elősegítse a fogadóképesség fejlesztését és szolgáltatások kialakítását, melyek hozzájárulnak a turisták tartózkodási idejének és költségének növeléséhez.

Az NFT I. keretében három év alatt (2004-2006) 18 ezer projekt nyert el támogatást mintegy 700 milliárd Ft értékben, amiből összesen mintegy **30,5 milliárd Ft-ot fordítottak turizmus-fejlesztési célokra, 23,8 milliárd Ft-ot vonzerő fejlesztésre, 6,7 milliárd Ft-ot pedig a fogadóképesség javítására.**

Az NFT I. tervezése idején hatályban lévő Országos területfejlesztési koncepció a területfejlesztési politika átfogó céljaként a kiegyensúlyozott területi fejlődés elősegítését fogalmazta meg. Ennek megfelelően **a területi fejlettségbeli különbségek mérséklése**, ezen belül a fejlettebb centrumok dinamizálása, illetve **az elmaradott térségek felzárkóztatása érdekében** a Regionális Operatív Program esetében **támogatási arányok kerültek meghatározásra** a régiókra vonatkozóan, ami a turisztikai célú források régiónkénti megoszlását is meghatározta. Az NFT I. turisztikai támogatásának térségi megoszlása a 23. ábrán látható.

A turisztikai források egynegyede az Észak-Magyarországi Régióban hasznosult, de a két alföldi régió, valamint a Dél-Dunántúli Régió is nagyobb mértékben részesült a támogatásokból, mint a gazdasági, társadalmi szempontból fejlettebb Közép-Magyarországi, Nyugat-Dunántúli, illetve Közép-Dunántúli Régió. Olyan jelentős projektek részesültek támogatásban többek között, mint a világörökség részét képező pécsi Ókeresztény Mauzóleum és a Cella Septichora látogatóbarát fejlesztése, vagy a Pannonhalmi Főapátság turisztikai vonzerő fejlesztési programjának első üteme, melynek keretében sor került a világörökségi helyszín komplex környezetrendezésére

23. ábra: Az NFT I. turisztikai támogatásának megoszlása térségenként

Forrás: ÖTM Turisztikai Szakállamtitkárság

Az NFT I. készítői még nem rendelkeztek megfelelő uniós tervezési tapasztalattal, így a 2004-2006. évekre kidolgozott NFT I. és ezen belül **a turisztikai fejlesztési tervek is meglehetősen sok rögtönzést tartalmaztak**. Nem volt iránymutatás arra vonatkozóan, hogy mely eszközök, vagy fejlesztési célok milyen forrás mértékéig tartoznak a regionális döntési szint (regionális fejlesztési tanácsok) kompetenciájába, s így homályos volt a regionális és ágazati szint közötti tervezési felelősség. A regionális szint konkrét fejlesztéspolitikai kompetencia hiányában csak javaslattevő, partneri szerepet tölthetett be az NFT I. tervezésének folyamatában. Ezen a partneri szerepen próbált enyhíteni a Regionális operatív program (ROP), ám e

programnál is a kritikus döntési helyzetekben, az intézményi felelőségek kikristályosodásakor a központi közigazgatás szereplői maradtak a végső döntéshozók. **Világossá vált, hogy az egyetlen, minden területi szempontot magába sűrítő ROP struktúrája alkalmatlan a területi szempontok diverzifikált kezelésére.**

A turizmussal kapcsolatos pályázati rendszer működtetése során több nehézség is akadt. Az akkor érvényes szabályozók szerint meghatározott üdülőkörzetekben és nemzeti parkokban valósulhattak meg fejlesztések. A turizmusfejlesztés ilyen megközelítésű térségi lehatárolása sok problémát okozott, mert amikor a lehatárolt területen kívül eső térségben mutatkozott fejlesztési igény, akkor az előírások alapján ennek támogatására a turizmusfejlesztés prioritáson keresztül nem volt lehetőség.²⁸

Az NFT1 Regionális operatív programja esetében az akkori Országos Területfejlesztési Hivatalban működő ROP Irányító Hatóság volt a felelős a program megvalósításáért, a regionális fejlesztési ügynökségek csak közreműködő szervezeti (pályázat befogadás, értékelés, döntéselőkészítés, szerződéskötés) feladatokat láttak el. A turisztikai szakterület pedig a programozás során és a pályázati bíráló bizottságban együttműködő partner szerepet töltött be. Így enél a programnál az ágazati felelősség nehezen értelmezhető. Az azonban **egyértelműen megállapítható, hogy ebben a programban a decentralizáció nem valósult meg.**²⁹

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy az NFT I. turizmusfejlesztési projektjei sikeresen megvalósultak, de hatásukra nem a vártan megfelelően növekedett a külföldi turisták és az eltöltött vendégéjszakák száma.

1.4.3 Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT)

Hazánk európai uniós taggá válásával a közösségi regionális politika finanszírozási szempontból új alapokra helyezte a turizmusfejlesztéssel kapcsolatos állami szerepvállalás korábbi gyakorlatát. **Olyan fejlesztési koncepciók és stratégiák kidolgozására volt szükség, amelyek nem csak a hazai társadalom és a nemzetgazdaság igényeit veszik figyelembe, hanem az Európai Unió követelményeit is.** Ennek érdekében a kormány arról intézkedett, hogy a második Nemzeti Fejlesztési Terv készítését átfogó dokumentumok alapozzák meg.³⁰ A határozat értelmében 2005 végére elkészült dokumentumok (OFK³¹, OTK³²) meghatározták azt a mozgásteret, amelyben elkészülhetett a **Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS)**³³, amely kapcsolódva az EU költségvetési ciklusához 2013-ig vázolja a fejlesztési irányokat.

A 2007-2013 közötti tervezési ciklusra való felkészülés már átfogó keretstratégiák és ágazati programok figyelembevételével indulhattak meg. Az Új Magyarország Fejlesztési Tervre átnevezett második Nemzeti Fejlesztési Terv összeállításának kezdetétől fogva nyilvánvaló volt, hogy a turisztikai fejlesztések 2007-2013 között különálló regionális operatív programokban fognak megvalósulni, ugyanis az OFK-ról szóló OGY határozat alapján hazánkban minden statisztikai- és tervezési régió saját regionális operatív programot készít.

A kormány által 2005 novemberében elfogadott konvergencia program alapján látható volt, hogy a hazai támogatáspolitikát a megszokott forrásaival csak mérsékelten rendelkeznek, így a fejlesztéspolitikát céljait szolgáló források döntő mértékben a közösségi pillérre támaszkodhat-

²⁸ Kovács Balázs – Gerlach Viktor: A 2007-2013 közötti hazai fejlesztéspolitikát turisztikai vetülete

²⁹ Bozay Andrásné ÖM Turisztikai Szakállamtitkárság

³⁰ 1076/2004. (VII.22.) számú határozat

³¹ 96/2005 (XII. 25.) OGY határozat az Országos fejlesztéspolitikai koncepcióról

³² 97/2005 (XII. 25.) OGY határozat az Országos területfejlesztési koncepcióról

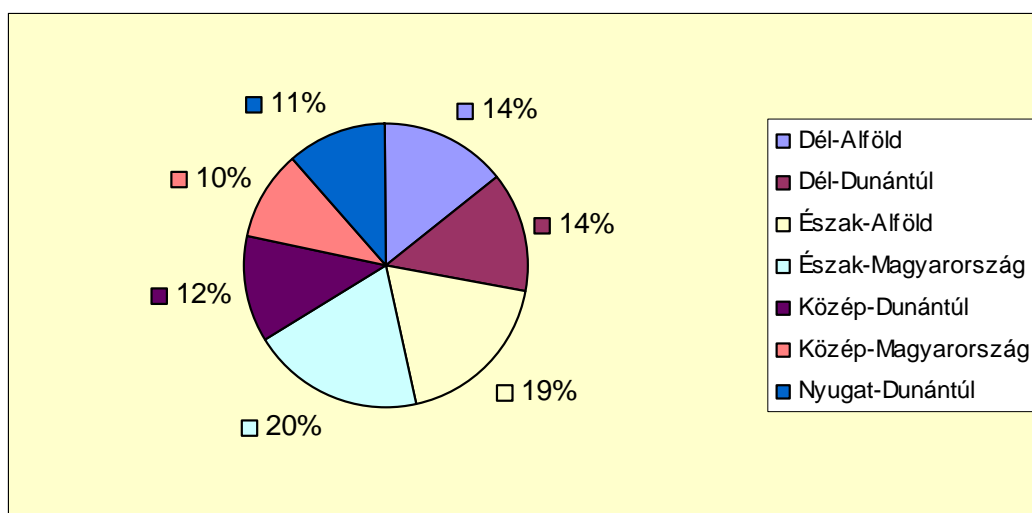
³³ 1100/2005. (X. 7.) Korm. határozat

nak. Várható volt, hogy az elkövetkezendő években a Turisztikai Célelőirányzatból nagyobb volumenű fejlesztések finanszírozása nem lesz biztosítható: **az állami támogatáspolitikát a turizmus esetében is az ÚMFT operatív programjain keresztül megnyíló közösségi forrásokra számíthat.**³⁴

Az NTS az egészség-, az örökség és a kongresszusi turizmust helyezi a fókuszba, amelyek a turisztikai termékfejlesztés nemzeti szintű prioritásai, míg a többi termék regionális kompetenciába tartozik. Ez annyit jelent, hogy ez a három termék Magyarország teljes területén prioritást élvez, míg a többi esetében tisztán a régióra van bízva, hogy azok fejlesztésére szán-e erőforrásokat. Külön turizmuságazati központi operatív program hiányában a fejlesztések kiegyenlített és harmonikus megvalósítása érdekében a koordináció területén nagy szerep hárul a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség irányító hatóságára.³⁵

Az ÚMFT keretében **a 2007-2013 közötti programozási időszakban összességében mintegy 300 milliárd forintnyi támogatást hívhat le hazánk az Uniótól turisztikai fejlesztésekre.** Ez az összeg tízszerese az első fejlesztési terv idején felhasznált forrásoknak. A fenti támogatás megoszlását a régiók között az *M11. táblázat* mutatja. A támogatás régiónkénti megoszlása a *24. ábrán* látható:

24. ábra: Az ÚMFT turisztikai támogatások megoszlása a régiók között (2007-2013)

Forrás: ÖTM Turisztikai Szakállamtikárság

2007-ben és 2008-ban kéttípusú pályázat került meghirdetésre: turisztikai attrakciók és szálláshelyek fejlesztésére lehetett támogatást igényelni.

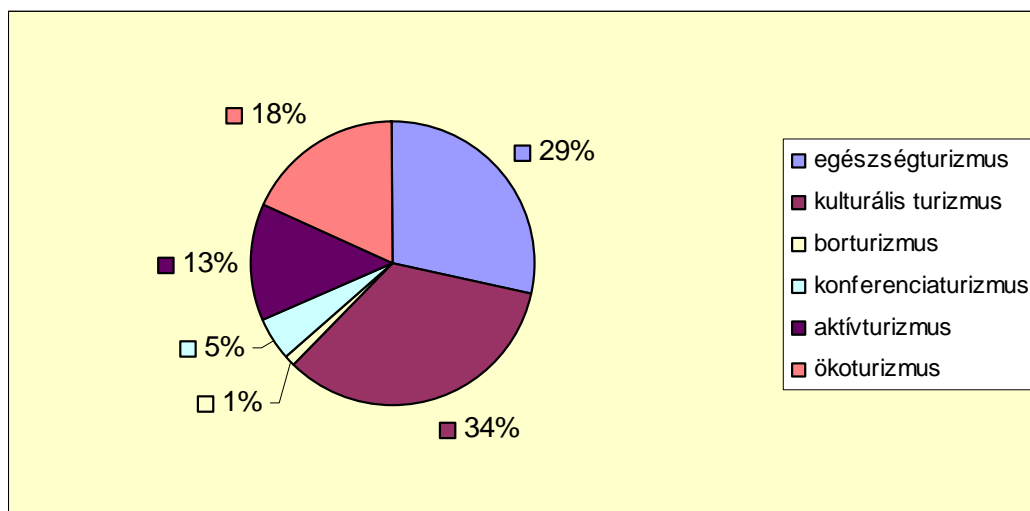
A turisztikai attrakciók fejlesztésére kiírt pályázatok eredményeként termál- és gyógyfürdők, várak, kastélyok, múzeumok, természetvédelmi látogatóközpontok és sport-, valamint konferencia létesítmények valósulhatnak, újulhatnak meg. Erre a célra 2007-2008 között **163 pályázónak 42,5 milliárd forint támogatást ítélték meg**, a támogatások segítségével összesen mintegy **76 milliárd forint értékű beruházás** valósulhatott meg. A fejlesztések nagyobb része – mintegy 77%-a – négy hátrányos helyzetű régióban realizálódott, így a támogatások

³⁴ Kovács Balázs – Gerlach Viktor: A 2007 - 2013 közötti hazai fejlesztéspolitika turisztikai vetülete

³⁵ 130/2006. (VI.15.) Korm. rendelet a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségről, valamint 171/2007. (VI.29.) Korm. rendelet a kormányzati fejlesztéspolitikai tevékenység irányításáról

jelentős hányada – közel a háromnegyede – is ezen térségekbe került. Az attrakció fejlesztésre megítélt támogatás az alábbi területek között oszlott meg (25. ábra):

25. ábra: Az ÚMFT attrakciófejlesztési támogatásának megoszlása (2007 – 2008)

Forrás: ÖTM Turisztikai Szakállamtitkárság

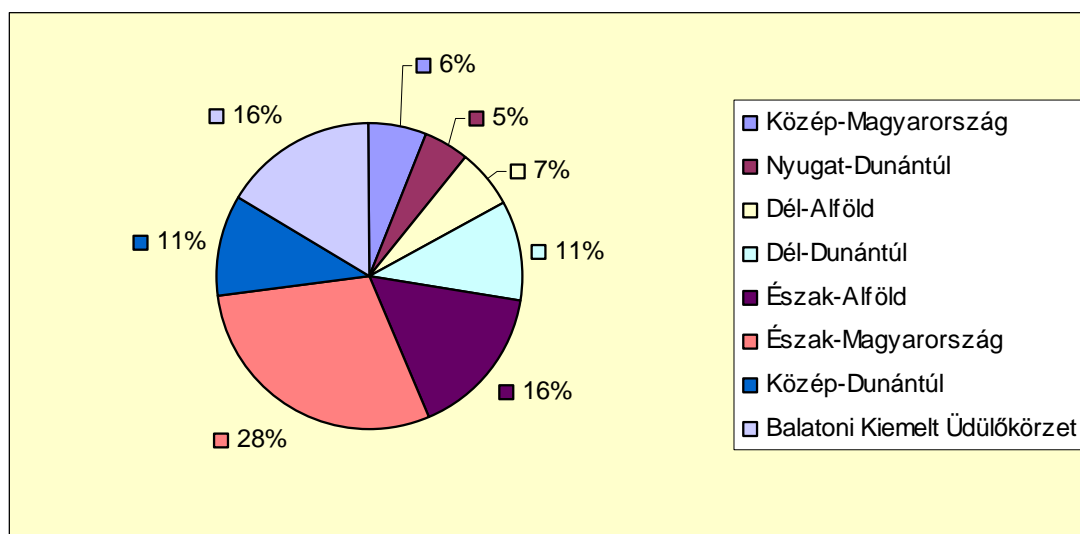
A szálláshelyek fejlesztésére kiírt pályázatok keretében a turisztikai fogadóképesség javítására, illetve a szálláshelyekhez kapcsolódó szolgáltatások fejlesztésére lehetett támogatást igényelni, többek között magas minőségű szálláshelyek kialakítására, a már meglévő szálláshelyek szolgáltatáskínálatának bővítésére és a helykihasználtság javítására. A 2007-2008-as akcióterv keretében **115 kereskedelmi szálláshely fejlesztését** célzó pályázatot fogadtak el. **A teljes beruházási érték 120 milliárd forint, ebből az uniós támogatási rész 30,5 milliárd forint.**

A két pályázaton tehát a 2007. és a 2008. évben **összesen 278 projekt nyert el közel 73 milliárd forint értékű támogatást.**

2009 áprilisában jelent meg a **Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM)** szervezetek támogatását célzó pályázat, amelynek célja a turisztikai versenyképesség növelése, a megfelelő kompetenciákkal rendelkező menedzsment szervezeti rendszer kialakítása és működtetése. A pályázat eredményeként regionális, illetve országos szinten egységes, összehangolt szervezeti rendszer jön majd létre. Turisztikai szervezetfejlesztésre most első alkalommal állnak rendelkezésre pályázati források, a támogatások szakszerű felhasználásával erősíthető a vállalkozói, a civil és az önkormányzati szektor együttműködése, amely végső soron a turisztikai szolgáltatások színvonalának emeléséhez járul hozzá.

2007-2008-ban a **TDM pályázatra rendelkezésre álló közel 3,8 milliárd Ft értékű támogatási keret megoszlása az egyes térségek között a 26. ábrán látható.**

26. ábra: A TDM fejlesztésre szolgáló keret megoszlása (2007 – 2008)

Forrás: ÖTM Turisztikai Szakállamtitkárság

1.5 A turizmus gazdasági hatásai

A turizmusnak igen széleskörű, szerteágazó (kedvező és kedvezőtlen) gazdasági hatásai vannak.

Kedvező hatások: munkahelyteremtés; multiplikátor-hatások; infrastruktúra fejlesztése; import növekedése (pl. fejlett technológia); GDP/GNP növekedése; kiegészítő jövedelemforrás; regionális fejlődés és egyenlőtlenségek csökkentése; gazdasági szerkezet változása; hagyományos tevékenységek támogatása; adóbevételek növekedése; külső források bevonása; szolgáltatásbővülés; vállalkozói kedv növekedése.

Kedvezőtlen hatások: szezonális foglalkoztatás és fluktuáció; migráció; infláció; árfelhajtó szerep (pl. élelmiszerek); import növekedése (pl. hazait felváltó termékek); erőltetett fejlődés; gazdasági függőség kialakulása; regionális egyenlőtlenségek növekedése; gazdasági szerkezet változása; hagyományos tevékenységek eltűnése; káros hatások felszámolásának költségei; infrastruktúra túltelítődése; növekvő kormányzati kiadások; jövedelem és munkaerő kiáramlás; „fekete” forgalom növekedése.

A negatív hatások megelőzése vagy csökkentése alapvető érdek minden turizmust fogadó térség számára, ezért a fenntartható fejlődés elérése napjainkra a turizmusban is alapkövetelménnyé vált. A fenntarthatóságnak a turizmusban sajátos tartalma van. Egyrészt – amint az élet valamennyi területén – a turizmusban is óvni kell a természeti és kulturális örökséget, hiszen ezek értékei képviselik azokat a vonzerőket, amelyekért a turisták éppen az adott térséget választják úti célként. Másrészt azonban a turizmus feladata az is, hogy hasznosítsuk is ezeket az értékeket, és segítségével máshol megtermelt jövedelmeket vonzzunk a térségbe. E nélkül elegendő lenne a környezetvédelem vagy a műemlékek védelmének a megszervezése. Emellett, ha nincs turista, akkor a turisztikai vállalkozások tönkre mennek vagy otthagyják a térséget. Mindez azt jelenti, hogy **környezetbarát és egyúttal marketing szemléletű turizmust kell megteremtünk, mert az épen megőrzött környezet hiánya hosszú-, a kereslet elmaradása pedig rövidtávon veszélyeztetné a fennmaradást. A fenntartható turizmus tehát a természeti és kulturális értékek védelemmel egybekötött hasznosításán alapul.**³⁶

³⁶ Lengyel Márton: A turizmus tervezésének néhány aktuális kérdése (2002)

A turizmus gazdasági hatásait többféle szempontból lehet vizsgálni. A nemzetgazdaság más ágazataihoz hasonlóan, a turizmus gazdasági hatásai is elsősorban azokon a helyeken (országban, régiókban, településeken) vizsgálhatóak, ahol a turizmus lebonyolódik és gazdasági aktivitást generál. (Ezek a turisztikai desztinációk vagy fogadóhelyek)

A fogadóhelyeken a turizmus gazdasági hatásait általában négy, jól elkülöníthető területen számszerűsíthetjük. Ezek a következők:

1. *Jövedelemhatás* (hozzájárulás a GDP-hez, munkavállalói jövedelem, vállalkozói jövedelem, kormányzati és önkormányzati bevételek);
2. *Munkahelyteremtő hatás*
3. *Beruházás- és fejlesztés ösztönző hatás*;
4. *Fizetési mérlegre gyakorolt hatás* (nemzetközi turizmus esetén).

A fenti hatásokat **makrogazdasági** illetve a 4. kivételével **mikrogazdasági** megközelítésben egyaránt vizsgálhatjuk.

Nemzetgazdasági (és helyi) megközelítésben a turizmus gazdasági hatásainak három szintje van:

a) *Közvetlen hatás*

Ez a legnyilvánvalóbb hatás, amelynek nagyságát a turisták költésével közvetlenül kapcsolatos kibocsátás, jövedelem, foglalkoztatás, kormányzati/önkormányzati adóbevételek és az import közvetlenül befolyásolja.

a) *Közvetett hatás*

Ez az ún. második körben megjelenő hatás, amely azoknál a vállalkozásoknál, szervezeteknél jelentkezik, amelyek a turistákkal közvetlen üzleti kapcsolatban lévő szolgáltatók számára nyújtanak szolgáltatásokat, értékesítenek árukat. Értelemszerűen ezeknek a szolgáltatóknak, szervezeteknek is vannak beszállítóik, üzleti partnereik, amelyek tevékenységeit a turizmus növekedése, vagy csökkenése befolyásolja.

c) *Gerjesztett hatás*

A turisztikai bevételek körforgása a gazdaságban további közvetlen és közvetett jövedelmet teremt, amelyet a turizmus *multiplikátor* hatásaként ismerünk. A multiplikátorok alkalmazását általában a makrogazdaság kölcsönös, körkörös összefüggései teszik lehetővé. A multiplikátorok azt mutatják meg, hogy amennyiben a makrogazdaság valamely részterületén változás következik be, akkor az hogyan gyűrűzik tovább a gazdaság más területein. A **jövedelmi** multiplikátor mellett beszélhetünk **foglalkoztatási, beruházási, termelési multiplikátorról**.³⁷

1.5.1 A makrogazdasági hatások vizsgálata

A GKI Gazdaságkutató Rt. kutatása

Hazánkban a turizmus makrogazdasági hatásainak átfogó, konkrét vizsgálatára ismereteink szerint először 2004-ben került sor a GKI Gazdaságkutató Rt. által végzett kutatásban.³⁸ A téma aktualitását és fontosságát jelzi az is, hogy milyen széles körű a kutatást megrendelő intézmények csoportja. (Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, Magyar Szállodaszövetség,

³⁷ Mundruczó Györgyné – Szennyessy Judit: Az egészségturisztikai fejlesztések gazdasági hatásai

³⁸ GKI Gazdaságkutató Rt: A turizmus makrogazdasági szerepe

Magyar Utazásszervezők és Utazásközvetítők Szövetsége, Vendéglátó és Idegenforgalmi Munkaadók Országos Szövetsége, Turizmus-Vendéglátás Ágazati Párbeszéd Bizottság, Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara)

A kutatás célja a turizmus gazdasági növekedésre, foglalkoztatásra, államháztartásra és fizetési mérlegre gyakorolt direkt és indirekt hatásának becslése, a turizmus gazdaságon belüli terjedelmének körülírása és jövőbeli alakulásának prognosztizálása. A kutatás során az alábbi **módszereket** alkalmazták:

- Társadalmi Elszámolási Mátrix (SAM) modell alkalmazásával költség hatáselemzés, amely a közvetlen és a közvetett hatásokat méri a szakirodalomban szokásos különféle multiplikátorok, valamint költségvetési visszatérülési, és importvonzat mutatók segítségével. A modell lehetőséget ad a tényleges tovaggyűrűzések és a réteghatások bemutatására is.
- A turizmusnak a GDP növekedésére és a nemzetgazdaság ágazati szerkezetére gyakorolt hatásainak, illetve a turizmusba befektetett források hasznosulásának vizsgálata az u.n. DUNA modell segítségével.
- A turizmus terjedelmének becslése és a változások prognosztizálása (a GDP-ben való részesedés, a foglalkoztatottak száma és aránya, államháztartási kapcsolatok) szakágazati bontású adatbázisok felhasználásával.
- A turizmus folyó fizetési mérlegben való megjelenésére vonatkozó azon módszertani problémák áttekintése, amelyek miatt jelenleg és az elmúlt 5-6 évben alig volt kapcsolat a reál és a pénzügyi folyamatok mutatói között.

A kutatás legfontosabb megállapításai a következők:

- a) A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágazat termelési kapcsolatokon keresztüli termelés-bővítő hatása átlag feletti, a 25 nemzetgazdasági ágat felsoroló rangsorban a nyolcadik helyen található.
- b) A turizmus szektor nemzetgazdasági terjedelme a valóságban igen jelentős 2002-ben:
 - A statisztikai értelemben vett turizmus szektor a nemzetgazdaságban megtermelt bruttó hozzáadott érték **1,22-1,59 %**-át adta. Az itt foglalkoztatottak aránya **2,8%** volt az összes alkalmazotéhoz képest.
 - A teljes közvetlen turizmus szektor adta a nemzetgazdasági hozzáadott érték **3,58-4,66 %** -át. Az itt foglalkoztatottak nemzetgazdaság egészén belüli aránya **7,1%** volt.
 - A teljes közvetlen és közvetett turizmus szektor a magyar nemzetgazdasági bruttó hozzáadott érték **6,73-8,76 %**-át tette ki. Az itteni foglalkoztatás mértéke **328 ezer fő**, az alkalmazotti létszám **12%-a** volt.³⁹
- c) A statisztikai értelemben vett turizmus a 2002-es szabályok alapján kalkulálva, nagyságrendileg mintegy **50 milliárd forint**, a teljes közvetlen és közvetett turizmus szektor pedig már mintegy **200 milliárd forint** államháztartási befizetést teljesített.
- d) A jegybank fizetési mérlegének idegenforgalmi adatai **nem tükrözik megfelelően az idegenforgalom deviza teljesítményének alakulását**, sőt ez az egyenlegre vonatkozóan is igaz.. A szatellit számlákon alapuló elszámolás remélhetőleg segít e probléma megoldásában azért is, mert konzisztenciát teremt. Ugyanakkor e módszerrel szemben sem szabad illúziókat kergetni.

³⁹ A GKI fenti eredményei közelítőleg megegyeznek a WTTC adataival

- e) A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás fejlesztésére fordított összegek – a tovagyrúzó hatások figyelembe vételével – a GDP-termelés tekintetében a nemzetgazdasági átlagnál **jóval nagyobb hatékonysággal** hasznosulnak 2005-2010 között.
- f) A következő években az EU támogatások felhasználásával számos lehetőség nyílik az idegenforgalom fejlesztésére is. Az állam főleg közvetett úton, az infrastruktúra kiépítése és az ország-propaganda végzése által nyújthat támogatást. A modellszámítások szerint a korábbi investíciók beérése és a további üzleti alapon megvalósuló fejlesztések hatására **a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágak a nemzetgazdasági átlagot megközelítően fejlődnek.**

A GKI kutatása idején még csak előkészületek folytak a turizmus szatellit számlák bevezetéséhez, így azok előnyeit nem használhatták ki. A kutatást végzők szerint a szatellit számlákon alapuló elszámolásra való áttérés az idegenforgalmi pénzmozgások korrekt nyomon követhetősége érdekében is sürgető. Magyarország majdani belépése az euró övezetbe gyakorlatilag megszünteti annak a megfigyelésnek a lehetőségét, hogy pénzforgalmi oldalról mérni lehessen az idegenforgalom alakulását. Összességében a jegybank fizetési mérlegének idegenforgalmi adataiból nem tudható, hogy az idegenforgalom teljesítménye hogyan alakul, sőt még az is kérdéses, hogy az idegenforgalom mennyivel járul hozzá a fizetési mérleg hiányának csökkenéséhez. A folyó fizetési mérlegben szereplő idegenforgalmi adat ugyanis egy olyan módszertan alapján képzett szám, amelynek nagyon áttételes köze van az idegenforgalom folyamataihoz. Az idegenforgalom reál és pénzügyi adatainak az összegyűjtésére alkalmazott módszerek inkoherenciája miatt kevéssé lehet egymásnak megfeleltethető összefüggéseket levonni. Ezzel együtt azonban megjegyzik, hogy a szatellit számlákon alapuló elszámolással szemben sem szabad illúziókat kergetni, nyilván ennek a mérési módszernek is meglesz a sajátos torzítása. A jelenlegi helyzettel szemben viszont előnye, hogy a reálgazdasági és pénzügyi oldal mérése egymással konzisztens adatok alapján történik.⁴⁰

A turizmus szatellit számla (TSzSz)

A turizmus folyamatainak statisztikai nyilvántartása, működtetése állami szintű feladat. Az állam érdeke, hogy tisztában legyen a turizmus gazdasági hatásainak nagyságával nemzeti és regionális szinten egyaránt. Amennyiben a megfelelő statisztikai rendszer nem működik, úgy döntései is csak ad hoc jellegűek lehetnek.

A turizmus tényleges gazdasági jelentősége szerteágazó kapcsolódásai miatt nehezen ismerhető meg. Ennek vizsgálatára a turizmus szerepének növekedésével párhuzamosan folytak kísérletek. Napjainkban egy külön elemzési módszer, a turizmus szatellit számla kifejlesztésével és elterjesztésével a turizmus gazdasági eredményei nagyrészt megfoghatókká és nemzetközi szinten összehasonlíthatóakká váltak. **A szatellit számlák a nemzeti számlák rendszerébe illeszthető számlák, amelyek egyben előrejelzési adatbázisként is kezelhetők. A szatellit számlák egyik fontos jelentősége, hogy alkalmazásukkal lehetővé vált a turizmusnak, mint nemzetközi jelenségnek egységes elveken és módszertani ajánlásokon alapuló vizsgálata.**⁴¹

A szatellit jelző arra utal, hogy a turizmussal kapcsolatos statisztikai mutatók (a turizmus részesedése a bruttó hazai termékből, a turizusból származó költségvetési bevétel, a turizmus

⁴⁰ GKI Gazdaságkutató Rt: A turizmus makrogazdasági szerepe

⁴¹ Nemes Andrea: A turizmus gazdasági jelentősége nemzeti és regionális szinten (Társadalom és Gazdaság 30. 2008)

foglalkoztatást növelő hatása stb.) illeszkednek a makrogazdasági statisztikák, a nemzeti számlák rendszerébe. Ez biztosítja a turizmusra vonatkozó statisztikák belső összhangját, valamint olyan mutatók kiszámításának lehetőségét, amelyekkel a turizmus rövid- és hosszú távú jövedelmezősége egyértelműen összevethető más ágazatok hasonló mutatóival.

Magyarországon a turizmus a nemzetgazdaságban betöltött szerepe miatt hosszú idő óta kiemelt jelentőségű területe a gazdaságnak. Nem jellemezhető hagyományos ágazatként, mivel az általa igénybe vett szolgáltatások és termékek heterogének. **A TSzSz rendszere az az eszköz, amely összefoglalja a turizmushoz kapcsolódó gazdasági területeket, megteremti a turizmust bemutató statisztikák összhangját és a gazdasági hatásának vizsgálatához szükséges információs alapot. A TSzSz teljes körűen, keresleti és kínálati oldalról, ágazati megközelítésben foglalkozik az idegenforgalommal.** A nemzeti számlák rendszeréből olyan tételeket emel ki - fogyasztás, termelő-felhasználás, hozzáadott érték és import/export -, amelyek alkalmasak a turizmus közvetett kapcsolatainak és tovagyűrűző gazdasági hatásának bemutatására.

A Központi Statisztikai Hivatal 2002-ben célul tűzte ki, hogy a felmerült igények kielégítése céljából, megfelelő előkészítés és felkészülés után, nemzetközi és tárcaközi együttműködés keretében összeállítja Magyarország turizmus szatellit számláit. Három évre készült munkaterv a módszertani kérdések tisztázására, az adatforrások megteremtésére és a szükséges táblarendszer összeállítására.⁴²

A TSzSz összeállításának igénye megfogalmazódott a hazai igazgatási, pénzügyi és szakmai szervezetek, valamint a nemzetközi szervezetek részéről is, amelyek jelentős segítségével és együttműködésével 2006-ban megjelent az első magyarországi turizmus szatellit számla rendszer a 2004. évre vonatkozó adatokat tartalmazó táblázatokkal. **(A KSH honlapján keresztül elérhetők a módszertani dokumentumok és adatok.)**

A magyar TSzSz táblázatai csak néhány esetben térnek el az „Európai végrehajtási kézikönyv”-ben rögzítettektől. Érdemes azonban megjegyezni, hogy a TSzSz-t már összeállított, vagy összeállítani szándékozó országok többsége is figyelembe veszi a nemzeti sajátosságokat. Lényegében még egyetlen ország sem jutott el a TSzSz teljes kidolgozásáig, egy-két táblázat és sok adathely kitöltetlen.

A TSzSz kidolgozásánál **kiemelt fontosságú:**

- az idegenforgalom gazdasági szerepének és a bruttó nemzeti termékre gyakorolt hatásának kimunkálása,
- az idegenforgalomnak a fizetési mérlegben, a szolgáltatás-külkereskedelemben betöltött szerepe,
- az idegenforgalomnak a nemzeti és hazai fogyasztásban játszott szerepének meghatározása.

A TSzSz egy komplex kereslet-kínálati mérlegrendszer, közgazdasági modell. Ezért kidolgozása során sokféle információt, különféle pontosságú, megbízhatóságú adatokat kell felhasználni, amelyek származhatnak közvetlen statisztikai felmérésekből, más adatfelvételek feldolgozásából, valamint a további kutatások, vizsgálatok alapján kidolgozott számításokból, becslésekből. Az így kialakított adattömeg homogenitását az egységes fogalmak, osztályozások és az alkalmazott számítási módszerek mellett az biztosítja, hogy **a TSzSz a Nemzeti Számlarendszer integrált, koherens része**, ezért horizontálisan, vertikálisan, térben és időben összehasonlítható.

⁴² KSH 2006: Magyarország turizmus szatellit számlái 2004.

Különös hangsúlyt ad mindennek az a tény, hogy **a turizmus olyan része a gazdaságnak, amelyet** az elfogadott nemzetközi szabványok és gazdasági tevékenységi nomenklatúrák, osztályozások és az ezekre épülő hazai osztályozás **önálló elemként nem ismernek**, és nem határolnak le. A már említett nemzetközi kézikönyvekben határozott ajánlás létezik arra, mely ágazatok kapcsolódnak a turizmushoz.

1.5.2 A mikrogazdasági hatások vizsgálata.

A TSzSz-ról szóló szakcikk szerint a turizmus gazdasági hatásainak regionális szinten történő kimutatásához a turizmus szatellit számla alapadatai is felhasználhatóak és egy speciális modell kifejlesztésével az Európai Unió társfinanszírozásával megvalósuló turisztikai fejlesztések gazdasági hatásai is kimutathatóak regionális szinten. A modellfejlesztés egyben lehetőséget biztosít a turizmus szatellit számlájának regionális továbbfejlesztéséhez is annak érdekében, hogy a turizmus regionális szintű hatása, valamint a létrejövő turisztikai fejlesztések révén a kínálatnövekedés keresletgerjesztő hatása minél teljesebben, pontosabban meghatározható és mérhető legyen a jövőben. **Ilyen jellegű kutatás azonban ismereteink szerint eddig még nem történt.**

Ezen a területen egyetlen olyan kutatás lelhető fel, amely egyrészt konkrét turisztikai fejlesztések regionális (és nemzetgazdasági) hatásait vizsgálta, másrészt módszertana véleményünk szerint legjobban alkalmazható a kutatási tervünkben szereplő feladat végrehajtásához.

Ez a kutatás a Modern Üzleti Tudományok Főiskoláján folyt 2004-ben és **azt vizsgálta, hogy az egészségturisztikai fejlesztések milyen gazdasági hatásokkal járnak a fogadóhelyeken és nemzetgazdaságilag.**⁴³ A kutatás nem foglalkozott az egészségturisztikai létesítmények műszaki paramétereivel, a létesítmények üzemeltetésének gazdálkodási és értékesítési jellemzőivel, a vállalkozások költség-haszon összefüggéseivel.

A kutatás 11 településen, **primer kutatás** segítségével azt vizsgálta, hogy a Széchenyi Terv egészségturizmus fejlesztési beruházásai hogyan élénkítették a települések, s ez által az ország gazdasági életét, milyen további fejlesztéseket generáltak és generálnak, hogyan ösztönözték a kis és középvállalkozások tevékenységét, mi jellemzi a létesítmények működését és melyek az üzemelés főbb gazdasági hatásai, s a fejlesztések befolyásolják-e a helyi lakosok életét, szabadidő-eltöltését.

A kutatás főbb céljait az alábbiakban határozták meg:

- a vizsgálatba bevont településeken a Széchenyi Terv egészségturisztikai alprogramja támogatásával (is) megvalósuló beruházások *helyi gazdasági hatásainak* (közvetlen, közvetett, illetve tovaryűrűző hatásokat). tételes vizsgálata,
- az egészségturisztikai beruházások *nemzetgazdasági szintű hatásainak* bemutatása,
- a kutatásba bevont új/ megújult egészségturisztikai létesítmények *üzemelésével összefüggő* helyi és nemzetgazdasági hatások bemutatása,
- a létesítmények *látogatóforgalmának* – keresleti jellemzőinek bemutatása,
- a helyi *lakosok és vállalkozók véleményének* feltérképezése reprezentatív mintavétellel,
- a Széchenyi Terv által támogatott egészségturisztikai létesítmények kutatási eredményei alapján *országos adatok becslése*.

⁴³ Mundruczó Györgyné – Szennyessy Judit: Az egészségturisztikai fejlesztések gazdasági hatásai

A kutatás módszere

- Az egészségturisztikai fejlesztések település szintű gazdasági hatásainak elemzéséhez nagyrészt a primer kutatások (kérdőívek, mélyinterjúk) segítségével nyert adatokat, információk felhasználása.
- A Széchenyi Terv nyertes egészségturisztikai pályázatairól és az állami támogatás nagyságáról, valamint a kereskedelmi szálláshelyi forgalom növekedéséről statisztikai adatokat gyűjtése.

A kutatás igazolta, hogy a 2001-ben meghirdetett Széchenyi Terv egészségturisztikai projektjei a településeken és nemzetgazdasági szinten egyaránt, adatokkal bizonyított jelentős multiplikátor (értéksokszorosító) hatásokkal jártak együtt. Ezek a hatások a vállalkozói jövedelemtermelésben, a foglalkoztatásban, az állami költségvetési bevételekben és a helyi adóbevételekben egyaránt megmutatkoznak. A 2002-2004-ben átadott fürdők, wellness hotelek a 21. századi technikát és szolgáltatási színvonalat képviselik Magyarország vidéki városaiban, ami ösztönzőleg hat a települések fejlődésére, a helyi és környező régiók lakosainak kulturált szabadidő eltöltésére, és jelentős vállalkozói tőkét von be a turisztikai infrastruktúra fejlesztésébe. A kutatás azt is igazolta, hogy a turizmus gazdasági hozamát – helyi és nemzetgazdasági szinten – lényegesen növeli a magasabb színvonalú négycsillagos kereskedelmi szálláshely (szálloda, kemping). Ezeket a fejlesztéseket állami támogatással is érdemes ösztönözni, mert bebizonyosodott, hogy a szálloda jövedelemtermelő és egyéb gazdasági hatása igen jelentős mértékű.

2. A CÉLZOTT KUTATÁS ISMERTETÉSE⁴⁴

2.1 A kutatás célja

A kutatás 7 településen, 10 turisztikai beruházás (projekt) esetében azt vizsgálta, hogy az egyes fejlesztések hogyan élénkítették a települések gazdasági életét, növelték-e az önkormányzatok saját bevételeit, befolyásolták-e a település turizmusát, s a vizsgált turisztikai beruházások hosszabb távon befolyásolják-e a települések, illetve a térségek turisztikai potenciálját, s ez által gazdasági életét.

A fentiekkel összefüggésben a kutatás főbb konkrét céljait az alábbiakban határoztuk meg:

- tényadatokat gyűjteni a vizsgálatba bevont projektek helyi szintű közvetlen és közvetett hatásairól,
- bemutatni a vizsgálatba bevont projektek nemzetgazdasági hatásait,
- megvizsgálni, hogy a turisztikai fejlesztések befolyásolták-e a település, térség turisztikai keresletét.

2.2 A primerkutatásba bevont projektek peremfeltételei

A települések és projektek **kiválasztásának szempontjai** az alábbiak voltak:

- Különböző típusú fejlesztéseket (vonzerőfejlesztés, fürdő fejlesztés, szálloda beruházás) vonjunk be a kutatásba.
- Eltérő régiók, különböző méretű településeit válasszuk ki.
- Különböző nagyságrendű beruházási értékek, de minimum 200 millió Ft beruházási érték feletti turisztikai fejlesztések szerepeljenek a vizsgálatban.⁴⁵
- Lehetőség szerint különböző támogatási forrással megvalósult beruházásokat vizsgáljunk.
- Eltérő legyen az üzembeépítés időpontja, de minimálisan egy évi üzemelés adatai álljanak rendelkezésre.

A kutatásba bevont projektek száma összesen **10**, a helyszínek (települések) száma **7**.

A helyszínek **regionális összetétele**:

- Nyugat-Dunántúl (Szentgotthárd)
- Dél-Dunántúl (Pécs, Orfű)
- Észak Alföld (Debrecen, Mezőkövesd)
- Dél Alföld (Szarvas)
- Tisza Tó (Tiszafüred)

A vizsgálatba bevont **projektek profilja**:

- a) Fürdő/élményfürdő fejlesztés (Debrecen, Szentgotthárd)
- b) Fürdő- és szálloda beruházás (Mezőkövesd, Szarvas)
- c) Szálloda beruházás (Tiszafüred)
- d) Kulturális vonzerőfejlesztés és szálloda beruházás (Pécs)
- e) Természeti vonzerőfejlesztés (Orfű⁴⁶)

⁴⁴ Mundruczó Györgyné – Szennyessy Judit: Az egészségturisztikai beruházásainak gazdasági hatásai Magyarországon címmel, 2004-ben végzett kutatás módszertani tapasztalatait e munka során is felhasználtuk.

⁴⁵ Az alacsony összegű fejlesztések gazdasági hatásai nehezebben számszerűsíthetők.

2.3 A kutatás adatbázisa

2.3.1 Szekunder adatok

A turisztikai beruházások helyi szintű gazdasági hatásainak számszerűsítésére ma már több, a KSH honlapján elérhető⁴⁷ statisztikai indikátor rendelkezésre áll.

A kutatási céloknak megfelelően a fejlesztések hatásainak számszerűsítésére néhány – véleményünk szerint alapvető – településszintű statisztikai mutatót vizsgáltunk.

Ezek:

- *a település demográfiai és gazdasági jellemzői* (népesség száma, állást keresők száma, a társas vállalkozások száma, az önkormányzat saját bevételei)
- *a kereskedelmi szálláshelyi kapacitás adatai* (kereskedelmi szálláshelyek száma, szobák, illetve férőhelyek száma szállás típusonként)⁴⁸
- *a szálláshelyi vendégforgalom főbb indikátorai* szálláshelyi csoportok szerint (kereskedelmi, ezen belül szállodai, belföldi és külföldi vendégforgalom, a magánszálláshelyek vendégforgalma, stb.)⁴⁹

A fenti statisztikai adatokat – a vizsgálatba bevont településenkénti részletezésben – a 2001-2008-as időszakra gyűjtöttük össze.⁵⁰ A 8 éves idősor lehetővé teszi a piaci trendek felismerését és a különböző üzembe lépő létesítmények gazdasági hatásainak együttes elemzését.

2.3.2 Primerkutatással megszerzett adatok

A statisztikai adatok másik csoportját az e célra összeállított statisztikai adatlap segítségével kértük meg. A helyi önkormányzatoknak kiküldött adatlap a település általános és idegenforgalmi adatait tartalmazza (2.1 sz. melléklet). A létesítmény adatlap (2.2 sz. melléklet) a turisztikai létesítményre vonatkozó üzemeltetési és költségvetési befizetésekre vonatkozó statisztikákat tartalmazza.

A természeti és a kulturális turisztikai vonzerőfejlesztés esetében értelemszerűen nem, vagy csak kevés adat állt rendelkezésre, ami az ilyen típusú fejlesztések hatásvizsgálatának korlátjaira utal.⁵¹

2.3.3 Mélyinterjú

A beruházások helyi szintű hatásai feltárásának fontos eleme volt a helyszíni látogatás. A kutatásba bevont települések és létesítmények meglátogatását összekapcsoltuk az önkormányzat

⁴⁶ Az Orfűn megvalósított vonzerőfejlesztés egy regionális, a „Mecsek Gyöngyszemei...” ROP projekt része.

⁴⁷ KSH Éves településadatok TSAR

⁴⁸ Egy adott településen, a vizsgált beruházással párhuzamosan üzembe lépő kereskedelmi szálláshelyi kapacitás egyes egységei – időben behatárolható keretek között – a beruházás multiplikátor közvetett elemének tekinthetők.

⁴⁹ A szálláshelyi vendégforgalmi adatok közül a vendégéjszakák számát tekintjük jó hatásindikátornak, hiszen elsősorban ettől függ az üzemeltető hozama, az idegenforgalmi adó, a fogadóhelyi turisztikai aktivitás.

⁵⁰ Az adatok egy részét (pl. kereskedelmi szálláshelyek adatai) az önkormányzatoktól is megkértük. Előfordult, hogy az adatok nem teljesen egyeztek, ilyen esetben a KSH adatokat rögzítettük.

⁵¹ Hasonlóan más hatásvizsgálattal foglalkozó szakértők elemzéséhez, ebben az esetben mi is csupán két indikátorral számszerűsítjük a közvetlen hatást. Ezek: a látogatóforgalom és a munkahelyteremtés.

(polgármesterrel/alpolgármesterrel és munkatársaival folytatott beszélgetéssel), továbbá a turisztikai létesítmény vezetőjével folytatott interjúval. Az adatlapok kitöltését az interjú alanyok többsége – kérésünknek megfelelően - a helyszíni látogatások időpontjára biztosította.

A mélyinterjú kérdéseit a *3. sz. melléklet* tartalmazza.⁵² A helyszíni látogatásokat és interjúkat 2009 novemberében bonyolítottuk le. A látogatások ütemezését és a beszélgető partnerek nevét, pozícióját az *4. sz. melléklet* tartalmazza.

2.4 A minta főbb jellemzői

2.4.1 A kutatásba bevont települések általános jellemzői

A turisztikai fejlesztések hatásai – így a gazdasági hatásai is - mindig adott térben és időben nyilvánulnak meg. A lebonyolódó turizmus szempontjából vannak ún. turisztikai települések, ahol meghatározó a turizmus szerepe a település gazdasági és társadalmi életében. Ez a státusz elméletileg nem függ a település nagyságától, azonban Magyarországon a kis és közepes méretű települések tartozhatnak ebbe a kategóriába. Ilyen, pl. Zalakaros, Kehidakustány, Hévíz, Hajdúszoboszló.

Jelen kutatás során a vizsgálatba bevont települések közül véleményünk szerint **Orfű** tekinthető turisztikai településnek. Lakóingatlanainak több mint négyszerese a településen található üdülőingatlanok száma, egy-egy hétvégén a lakosok többszöröse látogat a községhez tartozó Pécsi tóhoz.

Vannak olyan települések, ahol a városvezetés a turizmus fejlesztését a település jövője szempontjából meghatározónak tartja, jól lehet a vizsgált fejlesztésekig a település turisztikai teljesítménye szerény volt. Ilyen **Mezőkövesd, Szarvas, Szentgotthárd, Tiszafüred**. A vizsgált települések között szerepel – hazai viszonylatban – két nagyváros: **Debrecen és Pécs**.

Eddigi kutatásaink szerint egy 150 ezer lakos feletti városban – amennyiben az nem ún. turisztikai település – a turisztikai fejlesztések gazdasági hatásai a város gazdasági adataiban közvetlenül nem mutathatók ki.

Debrecen kiválasztását az indokolta, hogy a város a 70-es és 80-as években a szovjet beutazó turizmus egyik célállomása volt, s a rendszerváltást követően jelentősen csökkent a város idegenforgalma. A város turisztikai fejlesztései a 90-es évek végén kezdődtek, s mára az egyik legimpozánsabb turisztikai infrastruktúra épült ki. A turisztikai fejlesztés hatásait azért is érdemes vizsgálni, mert a versenytárs desztináció⁵³ – Hajdúszoboszló – Debrecentől mindössze 20 km-re található, s arra is választ kaphatunk, hogy a területileg egymáshoz közel lévő turisztikai létesítmények egymástól szívják-e el a keresletet, vagy – megfelelő menedzsment és fejlesztéspolitikai esetén – eltérő keresleti szegmensek megcélzásával e régió turizmusát növelik.

Pécs város bevonását a vizsgálatba elsősorban az Európai Kulturális Főváros cím indokolja. Az elmúlt évek több mint 30 milliárd Ft-nyi beruházásainak hatásai értelemszerűen még teljességében nem érzékelhetőek, de feltételeztük, hogy a cím elnyerése már az elmúlt években is élénkíthette a város turizmusát, továbbá a kulturális vonzerőfejlesztés hatásairól is tapasztalatot szerezhettünk.

A vizsgált települések néhány jellemző adatát az *1. sz. táblázatban* foglaltuk össze.⁵⁴

⁵² A mélyinterjú vázlata részletesebb, mint amit a konkrét kutatási célok megkívánnak, azonban ilyenkor jóval szélesebb körű információkat szerezhettünk a településről és a létesítmény turisztikai jellemzőiről, amit hatáselemzés során tudunk hasznosítani.

⁵³ Desztináció = fogadóhely

⁵⁴ A KSH területi adatbázisában még nem áll rendelkezésre társas vállalkozások száma 2008-ban.

1. táblázat:

A kutatásba bevont települések általános adatai
(2001 – 2008)

Város	Év	Népesség	Álláskeresők száma	Társas vállalkozások száma	Önkormányzat saját bevétele (ezer Ft)
Debrecen	2001	206 563	6 037	7 681	14 743 445
	2007	205 084	8 980	9 554	22 390 966
	2008	206 225	9 093		26 906 363
Mezőkövesd	2001	17 995	639	252	635 480
	2007	17 009	790	316	1 279 036
	2008	16 915	857		1 377 835
Orfű	2001	722	25	29	41 528
	2007	846	24	46	64 459
	2008	882	46		
Pécs	2001	159 794	3 338	6 589	15 077 450
	2007	156 664	4 375	7 653	24 667 377
	2008	156 974	5 057		32 507 551
Szarvas	2001	18 563	549	521	637 728
	2007	17 731	776	543	874 548
	2008	17 557	890		
Szentgotthárd	2001	9 079	150	238	1 162 963
	2007	8 979	279	242	3 126 399
	2008	8 953	350		1 182 123
Tiszafüred	2001	13 953	1 099	210	1 202 973
	2007	11 347	737	227	2 427 842
	2008	11 136	762		1 529 656

Forrás: KSH Éves településadatok 2008-as településszerkezetben

A táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a vizsgált települések népessége – egy kivételtől eltekintve – stagnál, illetve enyhe csökkenést mutat. Ez lényegében azonos az országos népesség számának alakulásával.

Az álláskeresők száma a vizsgált 7 település közül 6 esetében emelkedett. Az emelkedés üteme az idősor második felében, 2005-től gyorsult fel, s 2008-ban településenként eltérő mértékben, 34-130%-kal haladta meg a 2001-es adatokat.

Egy városban (Tiszafüreden) ugyan folyamatosan csökkent az álláskeresők száma, azonban ez a trend az inaktív népesség arányának növekedése mellett történt, tehát valójában nem tekinthető pozitív folyamatnak.

Az önkormányzatoknak kiküldött statisztikai adatlapon megkértük a településen található munkahelyek számát, azonban két település⁵⁵ kivételével erre nem kaptunk adatokat. Ezt az adatot a KSH területi adatai között sem találtuk.

A települések fontos gazdasági indikátora a társas vállalkozások számának alakulása. Egyszerűsítés miatt most csak a társas vállalkozások számát mutatjuk be, azonban meg kell jegyezni, hogy a kft-k száma minden vizsgált településen az átlagos emelkedésnél jóval dinamikusabban nőtt.⁵⁶

Az önkormányzatok saját bevételeinek nagysága függ a település méretétől, gazdasági potenciáljától és szerkezetétől, az önkormányzati tulajdon nagyságától és a település gazdasági prosperitásától. A vizsgált települések 2001-es saját bevételi adatai értelemszerűen eltérő nagyságrendet mutatnak. A 2007-es és 2008-as adatok alapján két csoportba oszthatjuk a városokat: a városok egyik csoportjában évről-évre dinamikus bevétel emelkedés, míg a többi településen alacsonyabb ütemű növekedés és 2008-ban – a gazdasági válság hatásai következtében jelentős csökkenés tapasztalható.

2.4.2 A vizsgált projektek jellemzői

A kiválasztási szempontoknak megfelelően összesen 10 projektet vizsgáltunk. A vizsgálandó támogatott létesítményeket az ÖM Turisztikai Államtitkárságtól kapott nyertes pályázatok listájáról választottuk ki.

A vizsgálatba bevont projektek üzembe lépésének időpontjai – egy kivétellel – értelemszerűen attól függték, hogy annak támogatási forrása a korábbi, azaz a Széchenyi Terv, vagy a 2004-es EU csatlakozást követő nyertes pályázat volt-e.

A kutatásba bevont projektek közül

- két fürdőfejlesztés, ill. rekonstrukció és két (új) élményfürdő beruházás,
- három új, négycsillagos szálloda építése és egy néhány szobás panzió szállodává átépítése és
- két vonzerőfejlesztés volt.

A kutatásba bevont projektek egyike sem volt ún. zöldmezős beruházás.

A projektek részletes leírása:

A **Debrecen Aquaticum Mediterrán Élményfürdő** a Széchenyi Terv egészségturisztikai programjának nyertes pályázataként (tervezett beruházási érték 2 md Ft, támogatási arány 50%) önkormányzati beruházásként 2003 nyarán nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. Az élményfürdő Magyarország első fedett, ilyen típusú létesítménye. Az élményfürdő egy 66 m átmérőjű kupolacsarnokban foglal helyet, mely trópusi növényekkel mediterrán hangulatot teremt. Az élményfürdőben található élményelemek között 11 csúszda, hullámfürdő, mászófal, jacuzzi és pezsgőmedencék szerepelnek. A medenceterben található még 2 barlangfürdő, 2 sodrófolyó, gejzír, különböző dögönyözők, gomba- és nyakzuhanók. A szauna-centrum 2 szaunával és 2 gőzkamrával működik. Az élményfürdőben étterem működik. A beruházás kivitelezési munkálatait 2002. októberben kezdték el és 2003. június 26.-án adták át. Az élményfürdővel közvetlen összeköttetésben van a 2007 márciusában átadott 4*-os Aquaticum Termál és Wellness Hotel, amelyet az önkormányzat 100%-os tulajdonában lévő Debrecen Gyógyfürdő Kft. 220

⁵⁵ Debrecen és Orfű. Debrecenben az álláskereső száma a vizsgált időszakban közel 3000 fővel nőtt, azonban a foglalkoztatottak száma 4000 fővel emelkedett és meghaladta az 59 000 főt. Orfűn átmeneti csökkenés után 3 fővel haladta meg a 2001. évi szintet.

⁵⁶ A betéti társaságokra vonatkozó adózási rendszer változásával, ill. az EVA bevezetésével a korábbi betéti társaságok egy része megszűnt, s ez a társas vállalkozások számának növekedési ütemét csökkentette.

milliósi beruházással, saját erőből újjított fel, és jelenlegi vendégköre szinte teljes egészében az élményfürdő miatt veszi igénybe a szállodai szolgáltatásokat.

Mezőkövesd Zsóry Fürdő a városközponttól 4 km-re fekszik. 1939-ben Zsóry Lajos birtokán kőolajat kerestek a fúrótornyok és helyette bő vízü melegforrás tört fel a földből. Zsóry Lajos a melegforrást termálkútnak építette ki és 1940 elkészült az első fürdőmedence. A fürdőt 1963-ban nyilvánították gyógyfürdővé, s a kültéri fejlesztések következtében a Zsóry országosan ismert és elismert fürdővé vált. A kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos szabad szénsavat tartalmazó magas szulfidkén tartalmú hévíz alapján a legértékesebb gyógyhatású fürdők közé lehet sorolni a létesítményt. Az önkormányzati tulajdonban lévő Zsóry Fürdőt a 100%-os önkormányzati tulajdonban lévő Mezőkövesdi Városgazdálkodási Zrt. üzemelteti bérleti díj fejében. A Phare program támogatásával 1996-ban indult el a gyógyászati részleg több lépcsős rekonstrukciója, amelynek egyik projektje a Széchenyi Tervre benyújtott pályázatra kapott 230 milliósi támogatásból és ugyanilyen nagyságrendű saját erővel megvalósult gyógyászati egység felújítása volt, és 2004-ben adták át. A fürdő gyógy-kapacitásának bővítése és korszerűsítése mellett élményelemekkel is bővült. A nyitott és fedett gyógy- és hideg vizes medencék száma jelenleg 11. A Zsóry Fürdő szolgálja ki a Rehabilitációs Központ betegeit is, továbbá a fürdő köré épült szálláshelyek vendégeinek igényeit. A fürdő következő beruházása (medence rekonstrukció és wellness elemek) várhatóan 2010 végéig készül el.

A **Balneo Hotel Zsori Thermal & Wellness** a fürdő közelében fekszik. A 4*-os, 134 szobás szállodában a standard szobától az elnöki lakosztályig, különböző típusú szobák találhatók. A szálloda 9 konferencia teremmel rendelkezik, összesen 180-230 férőhellyel. A hotel vendéglátó ipari egységeit a rekreációs, a gyógyulni vágyó és a konferencia vendégek igényeinek megfelelően alakították ki.

A szállodában ún. Balneo Centrum (gyógyászati szolgáltatásokkal) és Wellness Centrum található. A termál medencék (4) a hotelvendégek számára díjmentesen vehetők igénybe. Egyes programcsomagok a Zsóry Fürdőbe való ingyenes belépést is tartalmaznak.

A szálloda tulajdonosa hazai, nem szakmai befektető csoport. A beruházók két nyertes EU pályázat (ROP, ÉMOP) révén jutottak támogatáshoz, amely összeg az összes beruházási érték 21,7%-a. A tulajdonos csoport a beruházásban üzleti lehetőséget látott. A helyszín jó megközelítése a 3-as autópályán, továbbá a fürdő közelsége a hotel beruházás helyszínét felértékelte. A hotel üzemeltetése egy szállodákat üzemeltetésre szakosodott szakmai céggel kötött ún. menedzsment szerződés alapján történik.

A Balneo Hotel a város első magas színvonalú 4*-os szállodája, üzembe lépése hozzájárult Mezőkövesd turisztikai imázsának változásához, s ma már a város többet jelent a fürdőnél.

Szarvasi Gyógyfürdő

A fürdő és úszómedence 1902-ben épült, s ennek rekonstrukciója történt 2004-ben. A fürdő önkormányzati tulajdonban van. A Széchenyi Terv nyertes pályázata 200 millió Ft támogatással, a teljes beruházási érték 50%-ával támogatta a fürdő korszerűsítését, akadály-mentesítését, a korszerű vízkezelés műszaki feltételeinek megteremtését és a szolgáltatási színvonal emelését. A fürdő területén lévő hat fedett medence, ebből négy tisztított vízü fészített, illetve süllyesztett víztükrű medence sport-, rekreáció és szabadidős tevékenységek végzésére egyaránt alkalmas. A fürdőben egy 25 m-es, 1,8 m mély, 6 sávós úszómedence és egy tanuszoda található. Az élményelemek mellett két törökfürdő hangulatú gyógymedence ad speciális hangulatot a létesítménynek. A fürdő vizét 2000-ben gyógyvízzé minősítették. A fürdőhöz két kút tartozik. A termálkút a fürdő medencéin kívül a városi intézmények és 100 lakás hőszolgáltatását (a gáznál 10-20%-kal olcsóbban), a gyógyvíz kút a fürdő gyógyvízellátást biztosítja. A hőszolgáltatás nyereséges tevékenység, s fedezetet nyújt a fürdő veszteséges szolgáltatásaira.

A **Liget Hotel Szarvas** a Hármaskörös holtágának partján, egyedi építészeti megoldással, környezetbe illően helyezkedik el a város külső, ligetes részén. A szálloda tulajdonosai korábban egy 6 szobás panzióval rendelkeztek a hotel jelenlegi területén. A szálláshelyi vállalkozás tapasztalatai, továbbá a tulajdonosok helyi kötődése és az EU pályázati lehetőség adta az ötletet a beruházáshoz. A hotel a 2004-ben elnyert ROP támogatással (a beruházási érték 38,9%-a) épült és 2007 nyarán adták át.

A szálloda egyik érdekessége a környezettudatos építkezés, és a városi termálvízzel való fűtés. A szálloda 37 szobával, 3 konferencia teremmel, 130 fő befogadására alkalmas étteremmel és wellness részleggel rendelkezik. Ez utóbbi melegvizes belső- és külső élménymedencével, fészített víztükrű külső úszómedencével és egyéb wellness szolgáltatásokkal (szauna, szolárium, fitness terem, stb.) áll a vendégek rendelkezésére.

A **St. Gotthard Spa & Wellness** Szentgotthárd gazdasági koncepcióváltásának egyik fontos eleme, amely a város több lábón állását, az ipartól való függés csökkentését szolgálja. Az élményfürdő beruházás 2003-ban a Széchenyi Terv egyik utolsó nyertes pályázataként indult és 2007 nyarán került átadásra.

A jelenleg (még) önkormányzati tulajdonban lévő élményfürdő tényleges beruházási értéke meghaladta a 2,3 milliárd Ft-ot, s a mindössze 13,5%-os kormányzati támogatás miatt jelentős pénzügyi tehervállalással jár az önkormányzat, mint tulajdonos számára.

A régió legújabb élményfürdője komplex animációs termálparkként működik. Mediterrán hangulatát pálmafák, egzotikus növények és az élményfürdő üvegkupolája együttesen biztosítja. A fürdőben 1500 m² vízfelülettel 7 medence (élmény, termálmedencék, úszómedence), különleges csúszdák, pezsgőfürdők, szaunák, klasszikus római fürdősről, gyógy- és wellness elemek, kulturált vendéglátó ipari szolgáltatást nyújtó gyorsétterem és pihenők, ill. sportolási lehetőségek találhatók.

A **Tisza Balneum Hotel** Tiszafüreden, a Tisza-tó partján, egy félszigeten az EU ROP pályázaton elnyert támogatás (a beruházási érték 20%-a) felhasználásával épült. A szállodát a városhoz/régióhoz családilag kötődő hazai tulajdonosok építették. A szállodakomplexumot egy háromszintes 51 szobás főépület és 9 különálló kétszintes ház alkotja, ahol további 18 lakosztály található. A szállodához tartozó parkban külön gépkocsi parkoló, teniszpályák, és a tó partján csónak-kikötő, napozó- és horgászstégek állnak a vendégek rendelkezésére. A konferenciák és egyéb rendezvények céljára két konferenciaterem, egy 150 fős étterem, továbbá fogadásokra alkalmas nagy terasz áll rendelkezésre. A szállodai wellness központban két fedett és egy nyitott medence, pezsgőfürdő, gőzfürdő, szauna, fitness terem és kezelőhelyiségek találhatóak. A medencék vizét a hotel saját 44C fokos termálvíz kútja biztosítja. A szálloda összes beruházási értéke 2,08 milliárd Ft volt és Tiszafüred első 4*-os szállodájaként 2007 végén lépett üzembe.

A **Boutique Hotel Sopianae** Pécs első 4*-os szállodája, a város központjában kereskedelmi üzletek, bankfiókok közelében található. A szálloda mindössze 22 szobás, különböző típusú szobákkal. A kívülről műemlék jellegű saroképületet a befektetők megvásárolták és ezt követően 2005-ben nyerték el az EU ROP szállodaépítésre kiírt pályázatát, amely a beruházási érték közel 50%-ára nyújtott fedezetet. A beruházás átadási ideje 12 hónap volt, s a szálloda 2007 tavaszától fogad vendégeket. A kis kapacitású szálloda elsősorban üzleti vendégek szállás- és konferencia keresletét elégíti ki.

Pécs Világörökség – Cella Septichora Látogató Központ. Sopianae a római korban kiemelt gazdasági –stratégiai fontosságú város volt. A Sopianae elnevezés kelta eredete és a Pécssett előkerült sírköveken olvasható nevek jelzik, hogy a kora császárkorban a rómaiak együtt éltek itt a római kultúrát, szokásokat átvevő öslakossággal. Jelenlegi ismereteink szerint⁵⁷ a pécsi késő római-ókeresztény temető a Dóm tér-Szent István tér-Apáca utca-Széchenyi tér-Káptalan utca által határolt területen található. Ez a terület 2000-ben nyerte el a Világörökség címet, mint „A pécsi ókeresztény temető”. Magyarország világörökségi helyszínei között a pécsi ókeresztény temető az egyetlen olyan terület, amely a régészeti-művészettörténeti értékei miatt került fel a világörökségi listára. Az első sírípítményt az 1700-as évek első évtizedeiben azonosították, azonban a céltudatos feltárás – kezdetben leletmentés – az 1900-as évek elején kezdődött el, s különböző régészek fokozatosan tárták fel a sírkamrákat, temetőrészleteket, majd 1975-1976-ban Fülöp Ferenc régész, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója felfedezte a Szent István téren lévő ókeresztény mauzóleumot. A legutóbbi feltárásokra (négy új sírkamra, hetvenhét késő római sír) 2005-2006-ban Visy Zsolt vezetésével került sor a Cella Septichora térségében. A legjelentősebb régészeti értékek bemutatása a nagyközönség számára 2007-ben, a Cella Septichora Látogatóközpont kialakításával vált teljessé, amelynek beruházási munkálatait a 2004-ben elnyert Pécs Világörökség EU ROP projekt címen a 2002-ben létrehozott Pécs Sopianae Örökség kft vezényelt le. A kft-t Pécs Város Önkormányzata, mint alapító hozta létre és célja Pécs város épített és kulturális örökségének védelme, helyreállítása, népszerűsítése és tudományos feldolgozása. A Pécs Világörökség projekt részeként a Cella Septichora Látogatóközpont átadására 2007-ben került sor. Az összes beruházási érték meghaladta a 1,5 milliárd Ft-ot, s a kapott EU támogatás aránya 97% volt, a fennmaradó 3%-ot finanszírozta az önkormányzat. A látogatóközpont üzemeltetési költségeihez Pécs Város Önkormányzata évenként kb. 100 millió Ft-tal járul hozzá.

Orfű - Pécsi-tó turisztikai vonzerőfejlesztés a „Mecsek Gyöngyszemei a Jakabhegytől a Völgységi partig” c. 2004-ben elnyert, ROP projekt része volt. A projekt elemeinek összeállítása az Orfű Pécsi-tó Kht vezetésével és gesztorságával az egyes projekt résztvevők aktív közreműködésével és pénzügyi szerepvállalásával történt. A kutatásba a projekt elemei közül az Orfű és Pécsi-tó beruházást vontuk be, amelynek összes beruházási értéke 467 millió Ft és az EU támogatás aránya 89,5% volt. A projekt keretében megvalósuló beruházások Orfűn a Pécsi-tó keleti partját övező tanösvény (tekeresi tanösvény) és

⁵⁷ Hudák Krisztina – Nagy Levente: Megfestett mennyország. Barangolás a pécsi ókeresztény temetőben. Örökség füzetek 6. Pécs 2009.

kerékpárút építése, a 70 hektár területű Pécsi-tó rehabilitációja (tókotrás, a partfal megerősítése, a vízmélység 60 cm-rel való növelése), a tó vízi sportokra alkalmassá tétele, továbbá lovas pálya és horgászfalu kialakítása, ill. a Cserma-alja tanösvény építése volt. A beruházás 2007 végén fejeződött be.

Az egyes projektek főbb jellemzőit a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat: A kutatásba bevont támogatott turisztikai fejlesztések alapadatai

Létesítmény	Pályázó	A fejlesztés célja	A beruházás üzembe lépési ideje
Debrecen Aquaticum	Debreceni Gyógyfürdő Kft.	Gyógyfürdő korszerűsítése	2003. 06. 25.
Mezőkövesd Zsóry fürdő	Mezőkövesd Polgármesteri Hivatal	Zsóry Gyógyfürdő fejlesztése	2004.
Szarvas Városi fürdő	Szarvas Város Önkormányzata	Városi Gyógyfürdő rekonstrukciója	2004. 08. 20.
St. Gotthard Spa	Gotthard-Therm Fürdő és Idegenforgalmi Szolgáltató Kft.	Élménypark létesítése Szentgotthárdon	2007.07. 09.
Szarvas Liget Hotel	Liget Hotel Kft.	Wellness hotel bővítés	2007. 05. 13.
Balneo Hotel Zsori	Négylevelű Kft.,Törökbálint	Termál Hotel építése Mezőkövesden	2008. 10. 23.
Tisza Balneum Thermal Hotel (Tiszafüred)	Tisza Balneum Idegenforgalmi Kft.	Konferencia és Wellness Hotel építése	2007. 11. 26.
Boutique Hotel Sopianae	MRP Controll Kft.	Négycsillagos szálloda kialakítása Pécsen	2007. 04. 12.
Mecsek Gyöngyszemei	Pécsi-tó Regionális Kft.	Pécsi-tó rehabilitációja	2007. 11. 30.
Pécs Világöröksége	Pécs Sopianae Örökség Kht.	Látogatóközpont létrehozása	2007. 03. 30.

Forrás: SZT, ROP (NFT1.) pályázati lista (ÖTM, NFÜ). Létesítmények üzemeltetői által kitöltött statisztikai adatlap

2.4.3 A beruházások pénzügyi forrásai

A vizsgált turisztikai fejlesztések beruházási értéke, az elnyert támogatás összege és ezzel összefüggésben – mint arra a projektek rövid bemutatása során már utaltunk – a saját erő nagysága is jelentősen eltér egymástól. A projektek különbözőségét a minta kiválasztása során is szem előtt tartottuk. Értelemszerűen ez azzal jár, hogy nehezebb tendenciákat bemutatni, s főként nem vállalkozhatunk országos adatok becslésére.

A kutatásba bevont támogatott turisztikai létesítmények pénzügyi forrás szerinti beruházás adatait mutatja a 3. táblázat.

A táblázat adataival kapcsolatban megjegyezzük, hogy a nyertes pályázatok listáján található adatok és a létesítmények által közölt – ugyanazon tartalmú adatok – nem minden esetben egyeznek. Ez a hivatalos adatbázis pontatlanságára (is) utal. (Például a szerződésmódosítás adatait nem vezetik át.)

3. táblázat: A kutatásba bevont támogatott turisztikai létesítmények beruházás adatai pénzügyi források szerint (ezer Ft)

Létesítmény	Jóváhagyott szerz. támogatás	Kapott támogatás	Tervezett összköltség	Tényleges beruházási érték	Saját forrás
Debrecen Aquaticum	999 000	999 000	1 998 000	2 096 812	1 097 812
Mezőkövesd Zsóry fürdő	230 000	230 000	460 000	460 000	230 000
Szarvas Városi fürdő	200 000	200 000	400 000	400 000	200 000
St. Gotthard Spa	300 000	318 200	1 920 000	2 363 617	2 045 417
Szarvas Liget Hotel	142 670	182 650	398 892	469 666	287 016
Balneo Hotel Zsori (Mezőkövesd)	181 936 278 000	178 000 274 406	1 700 000	2 100 000	1 644 000
Tisza Balneum Thermal Hotel (Tiszafüred)	284 698	284 698	1 186 242	2 372 156	2 087 458
Boutique Hotel Sopianae (Pécs)	150 000	150 000	300 350	300 350	150 350
Mecsek Gyöngyszemei (Pécsi tó Kht + Orfű Önkormányzat)	317 651 100 442	317 651 100 442	352 468 114 402	352 468 114 402	34 817 13 959
Pécs Világöröksége (Cella Septichora Lkp.)	1 500 000	1 500 000	1 543 500	1 513 000	43 500
Összesen	4 680 804	4 738 641	10 373 854	12 542 471	7 790 829

Forrás: Tervezett beruházási adatok: SZT, ROP nyertes pályázati lista (ÖTM-NFÜ). Tényi beruházási adatok: Létesítmény adatlap

Elméletileg helyeselhető, hogy az ún. termelő turisztikai infrastruktúra (szálloda) beruházások, amelyek pályázói a magántőke köréből kerülnek ki, kevesebb támogatásban részesüljenek. Feltételezhető, hogy a profit orientált létesítmények finanszírozási képessége jobb, ugyanakkor, ha a pályázó az önrész nagy hányadát, vagy teljes összegét hitellel biztosítja, igen nagy üzleti kockázatot vállal. Ilyen problémákkal a 2008-as év utolsó negyedében jelentkező és máig tartó pénzügyi/gazdasági válság következményei miatt egyre több létesítmény szembesül.

Örvendetes, hogy **a fürdők/élményfürdők és szálloda beruházások nagy többsége hazai befektetők tulajdonában van.** Ez a fürdők esetében a település és a település/környező települések lakosainak érdekei miatt fontos, a szállodák tulajdoni viszonyainak pedig a jövedelem multiplikátorhatás (pl. nincs profit kiáramlás), továbbá a hazai kkv szektor bővülése miatt van jelentősége.

Az általunk vizsgált turisztikai fejlesztések közül egy önkormányzat tervezi a létesítmény egy részének (a tulajdon 49%-ának) eladását, a felvett magas hitellel kapcsolatos fizetési kötelezettségek miatt. A tulajdonosi összetétel a 4. táblázatban látható:

4. táblázat: A pályázók tulajdonosi összetétele a fejlesztések célja szerint

Tulajdonos	A beruházás jellege	Kapott támogatás összege (ezer Ft)	Tényleges beruházási érték (ezer Ft)	Támogatás a beruházási érték %-ában	100 Ft támogatásra jutó beruh. érték (Ft)
Önkormányzat (fürdő, élményfürdő)	2 fürdő korszerűsítés és bővítés, 2 új élményfürdő	1 747 200	5 320 429	32,8	305
Magán befektető (wellness szálloda)	3 új szálloda, 1 szálloda bővítése és a szolg.-i színvonal emelése	1 073 348	5 242 172	20,5	488
Egyéb: állami, önk., egyházi (vonzerőfejlesztés)	Világörökség megóvása, látogathatóság biztosítása, a természeti környezet rehabilitációja	1 880 923	1 973 400	95,3	105
Összesen		4 701 471	12 536 001	37,5	267

Forrás: Pályázati listák (ÖTM, NFÜ)

A táblázatból is kitűnik, hogy a támogatás aránya elsősorban a fejlesztés céloktól függ. Ezek különböző gazdasági hatásait a következő fejezetben mutatjuk be.

Az önkormányzati tulajdonban lévő fürdők/élményfürdők relatíve alacsony támogatási aránya, a St. Gotthard Spa alacsony támogatási aránya miatt van, a másik három létesítmény támogatási aránya 45-50% között volt. A **wellness szállodák** támogatási aránya mindössze 20%, s a 100 Ft támogatásra jutó beruházási érték adata megközelíti az 500 Ft-ot, ami figyelembe véve a később tárgyalandó üzemeltetési hatásokat, gazdasági szempontból egyértelműen a **leghatékonyabb támogatási forráshasznosításra** utal.

3. A TÁMOGATOTT TURISZTIKAI PROJEKTEK GAZDASÁGI HATÁSAI

Korábban már említettük, hogy a turisztikai fejlesztések gazdasági hatásait több szinten, különböző megközelítésben és eltérő indikátorokkal vizsgálhatjuk.

Az „ágazati” szintű makrogazdasági számítás, pl. a GDP-hez való hozzájárulás, vagy a költségvetésre gyakorolt hatás – a már ismert módszertan⁵⁸ alkalmazásával – nem mutatja ki az egyes konkrét fejlesztések hatásai közötti különbségeket, legfeljebb a beruházási értékkel arányos gazdasági hatásokról kaphatunk adatokat.

Az NFT1 ROP turisztikai pályázatainak összefoglaló értékeléséről⁵⁹ készült kutatási tanulmány néhány indikátor segítségével vizsgálja a ROP pályázatok hatékonyságát.⁶⁰

A turisztikai fejlesztések gazdasági hatásai azonban ennél összetettebbek, és a hivatkozott indikátorok, amelyek a hatásoknak csak egy-egy szeletét mutatják be, a támogatást nyújtók, illetve a település/régió döntéshozói számára nem elegendőek.

3.1 A beruházások gazdasági hatásai

A kutatás során a 10 támogatott turisztikai beruházás gazdasági hatásainak indikátorait az alábbi részletezésben⁶¹ vizsgáltuk:

- *A beruházás kivitelezési paraméterei* (kivitelezési idő, importhányad becslése, kivitelezők származási helye);
- *A beruházás multiplikátor-hatás* számszerűsítése (közvetlen, közvetett, gerjesztett);
- *Az üzemeltetés munkahelyteremtő hatása* (vállalt új munkahely, tényleges többlet munkahely);
- *Az üzemeltetés jövedelemtermelő hatása;*
- *A létesítmény adóbefizetései*, többletadó befizetés
 - a helyi önkormányzatnak,
 - a központi költségvetésnek;
- *A létesítményben realizált turisztikai kereslet* mennyiségi mutatói, többlet kereslet;
- *Egyéb, közvetett hatások*
 - A létesítmény turisztikai keresletösztönző hatása a településen (a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmának növekedése),
 - A szálláshely kapacitás változása,
 - Az önkormányzati helyi adóbevételeinek alakulása (turisztikai vállalkozások által fizetett iparüzési adó-, idegenforgalmi adó többlet, az idegenforgalmi adó után fizetett költségvetési támogatási többlet).

⁵⁸ GKI, TSzSz

⁵⁹ Raffay Zoltán (témavezető): Regionális Operatív Program (ROP) „1.1 Turisztikai fogadóképesség javítása” intézkedések javítását célzó értékelő tanulmány. Kutatási zárójelentés. MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete, Pécs, 2007. december

⁶⁰ Alkalmazott indikátorok: 100 Ft támogatásra jutó beruházási érték, munkahelyteremtés (vállalt létszám) teljesülése, tervezett látogatók száma, ill. vendégéjszakák száma megvalósulása.)

⁶¹ Megjegyezzük, hogy a fenti indikátorok körét tovább lehet bővíteni, illetve a vállalkozások körében is lehetne primerkutatással vizsgálni a turisztikai fejlesztések vállalkozásösztönző hatását.

3.1.1 A kivitelezés paramétereit

A kutatásba bevont turisztikai beruházások kivitelezésének néhány jellemző adatát az 5. táblázatban foglaltuk össze.

5. táblázat: A kutatásba bevont beruházások kivitelezési jellemzői

Létesítmény	Kivitelezés időtartama (hó)	Tervezettől való eltérés (hó)	Becsült importhányad (%)	Kivitelező fővállalkozó	Kivitelező alvállalkozók
Debrecen Aquaticum	11	0	30	Megyei generál kivitelező	Megyei, városi, bp.-i cégek
Mezőkövesdi Zsóry Fürdő	32	15	30	Bp-i cég (MASZER Zrt.)	Régióbeli és helyi cégek
Szarvasi Városi Fürdő	32	?	30	Régióból	Helyi és régióbeli cégek
St. Gotthard Spa	18	?	35	ZÁÉV (megyei ép. váll.)	Bp-i, megyei ill. környékbeli cégek
Szarvas Liget Hotel	18	6	45	Külföldi (belga) cég	Helyi és régióbeli cégek
Balneo Hotel Zsori	30	12	30	Bp-Törökbálinti cég	Régióbeli és helyi cégek
Tisza Balneum Thermal Hotel	25	?	40	Bp-i cég	Helyi, régióbeli és bp-i cégek
Boutique Hotel Pécs	12	0	30	T Bau Zrt.(Dél-Dunántúli cég)	Főként pécsi cégek
Mecsek gyöngyszemei –Pécsi-tó, Orfű	14		10	BS Axis Kft. Compactor Kft	Segédmunkát végző helyi cégek
Pécs Világörökség	24 hó	0	20	Reneszánsz Rt. Bp.	40 % pécsi cég 60% egyéb

Forrás: A turisztikai létesítmények vezetőivel folytatott mélyinterjúk

A 2008-ban végzett ÁSZ ellenőrzés⁶² szerint az önkormányzati egészségturisztikai beruházásainak kivitelezési ideje a vizsgált létesítmények többségében átlagosan **11,7 hónapot** vett igénybe. A 2004-es, 11 projektre kiterjedő turisztikai gazdasági hatásvizsgálat is hasonlóan rövid átfutási időt mutatott.

Jelen vizsgálat során a beruházások többségének kivitelezési ideje a fenti átlagértéket – két létesítmény kivételével – jóval meghaladta, esetenként a tervezett átfutási időt több hónappal túllépve. Az okok között általában a kivitelezési munkálatokkal kapcsolatos minőségi kifogások és ezzel összefüggő pénzügyi problémák, esetleg a generál kivitelező pénzügyi felszámol-

⁶² ÁSZ: Jelentés a kiemelt – turisztikai célú – beruházások ellenőrzéséről a helyi önkormányzatoknál (0823)

lása, továbbá a létesítmény tervében végrehajtott változások le lehetők fel (pl. konferenciaterem és kapcsolódó szolgáltatásokkal bővítették a szállodát), vagy a partnerek közötti jogi viták elhúzódása található.

A beruházások becsült import hányada kb. 30-35 %, amely néhány %-kal meghaladja az építőipar átlagos importhányadát. A magasabb importhányad oka a külföldi textíliák, burkolatok, szőnyegek, ill. egyéb import anyagok felhasználása volt.

Positívumként kell megemlíteni, hogy egy beruházás kivételével **a generálkivitelező hazai cég, többségében megyei/régióbeli vállalkozás volt.** A kivitelezési munkálatokban résztvevő alvállalkozók jellemzően régióbeli, a nagyobb városokban főként helyi cégek voltak. A kisebb települések beruházásaiban résztvevő helyi cégek burkolási, festési és ún. segédmunkákat végeztek.

A hazai (különösen a régióbeli és helyi) építőipari vállalkozások részvétele a beruházásokban pozitívan befolyásolja a beruházások jövedelem multiplikátor hatását. Ebben az esetben ui. az ún. jövedelem elszivárgás kisebb, s a beruházási érték nagyobb hányada marad a régióban és helyben. Ez utóbbinak a helyi adóbefizetésben van jelentős szerepe.

3.1.2. A beruházási multiplikátorhatás számszerűsítése

A turisztikai beruházás multiplikátor hatásának számbavétele a gyakorlatban nem könnyű feladat. Véleményünk szerint a turisztikai fejlesztések beruházási piacon jelentkező hatásait két területen vizsgálhatjuk: az egyik maga a vizsgált turisztikai beruházás (közvetlen hatás), a másik a vizsgált turisztikai beruházás további turisztikai beruházásokat ösztönző (közvetett és gerjesztett) hatásai.⁶³

A **közvetlen hatás** számbavétele egyszerű, a **beruházás tényleges összegét** tekintjük közvetlen hatásnak. A tervezett és tényleges beruházási adatok összevetésével kapott beruházási érték különbségének kezelése kérdéseket vethet fel. A pályázat megvalósításának értékelése során az eltérés tervezési hibaként értelmezendő, multiplikátor hatás szempontjából azonban ún. közvetett hatásnak is felfogható. Mi a beruházás tényleges összegét tekintjük közvetlen hatásnak.

A turisztikai beruházások által ösztönzött további beruházások négy területen figyelhetők meg a településeken:

- A vizsgált turisztikai beruházással párhuzamosan, annak hatására elkezdett turisztikai beruházások. Így pl. szálloda-, panzió-, kemping beruházás, ill. rekonstrukció, étterem (közvetett hatás).
- A turisztikai beruházásokhoz kapcsolódó önkormányzati infrastrukturális beruházások, így pl. a fürdőhöz vezető út aszfaltozása, csatornázás, parkosítás (közvetett hatás).
- A vizsgált turisztikai létesítmény jövőbeni bővítése (gerjesztett hatás).
- A vizsgált turisztikai beruházás miatt, a jövőben tervezett turisztikai beruházás. Pl. élményfürdő közelében magánerebből megvalósuló szálloda beruházás, vagy természeti vonzerőfejlesztés által ösztönzött lovas turizmussal kapcsolatos beruházás (gerjesztett hatás).

⁶³ E vizsgálati módszert először Mundruczó Györgyné: Az egészségturisztikai fejlesztések gazdasági hatásai a településeken c. kutatási tanulmányban fejtették ki. (2005. január). A Polgári Magyarországért Alapítvány által támogatott MÚTF kutatás.

A primer kutatás során összegyűjtött adatok alapján meg kell állapítanunk, hogy a turisztikai beruházások multiplikátor hatása **jelen kutatás alapján tisztán nem mutatható ki**. Ennek okát két tényezőben látjuk:

- c) A vizsgált időszakban és régiókban egyre-másra új pályázati lehetőségek⁶⁴ jelentek meg. Gyakran a vizsgált településen is – mind az önkormányzat, mind a magánszektor beruházói – EU támogatásokat nyertek, ill. folyamatban van a pályázatok befogadása. Ennek az a következménye, hogy a turisztikai beruházás közvetett és tovagyűrűző hatása a többi turisztikai beruházásra nem egyértelmű, hiszen egy kívülről (is) ösztönzött, s nem az adott turisztikai fejlesztés által generált hatásról van szó.
- d) A másik tényező 2008. utolsó negyedében jelentkező és 2009-ben is tapasztalható gazdasági, pénzügyi válság hatása a beruházási piacon, továbbá a turisztikai kereslet csökkenése, érzékenységének növekedése. A jelenlegi gazdasági klíma nem kedvez a turisztikai beruházásoknak, emiatt a befektetők számára kevésbé vonzóak a turisztikai fejlesztések.⁶⁵

A fenti két tényező az elmúlt néhány évben minden régióban egyértelműen jelen volt, s napjainkban is jellemző a turisztikai szektorban. Némi túlzással azt mondhatjuk, hogy a kettő kioltja, csökkenti egymás hatását. Mindazonáltal a mélyinterjúk során törekedtünk arra, hogy csak azokat a megvalósult és tervezett turisztikai fejlesztéseket vegyük figyelembe a vizsgált beruházás tovagyűrűző hatásaként, amelyek esetében interjúalanyaink az oksági kapcsolatot egyértelműnek mondták.⁶⁶

A 6. táblázat adatai alapján a támogatott turisztikai pályázatok beruházási multiplikátor hatását az alábbiakban foglaljuk össze:

- A kutatásba bevont támogatott turisztikai fejlesztések becsült **beruházási multiplikátor együtthatója átlagosan 2,49**.⁶⁷ Ezen belül a **fürdők/élményfürdők beruházási multiplikátor együtthatója átlagosan 3,21, a szállodáké 1,33, a vonzerőfejlesztéseké 3,65**.
- A fürdő/élményfürdő- és a vonzerő-fejlesztés becsült beruházási multiplikátor együtthatója meghaladja, a szálloda beruházásoké pedig jóval elmarad a 2004-ben végzett hivatkozott beruházási multiplikátor hatástól.⁶⁸
- A vizsgált fürdő és szálloda projektek közül a legmagasabb beruházási multiplikátor hatása a szentgotthárdi St. Gotthard Spa létesítménynek van.⁶⁹
- Az Orfű Pécsi-tó természeti vonzerőfejlesztés beruházási multiplikátor hatása⁷⁰ meglepően magas, ami a gerjesztett hatásnak⁷¹ köszönhető. A vonzerőfejlesztés közvetett hatásai (a vizsgált beruházással párhuzamosan megvalósult egyéb turisztikai beruházások) nem számottevő.

⁶⁴ Kezdetben SZT, az EU csatlakozást követően ROP, majd ÚMFT pályázati kiírások.

⁶⁵ A vizsgált beruházás közül hat 2007-ben, egy 2008-ban került átadásra, a gerjesztett hatások éppen ezekben az években jelentkezhetnek.

⁶⁶ Előfordulhat, hogy egy – egy helyen inkább alulbecsültük a közvetett és gerjesztett hatásokat.

⁶⁷ Közvetlen (12536001138 Ft) + közvetett (6428350000 Ft) + gerjesztett (12238000000 Ft) /tényleges beruházási érték (12536001138 Ft) =2,49

⁶⁸ A kutatás szerint az öt évre vonatkozó beruházási multiplikátor 2,7 volt.

⁶⁹ Az élményfürdő mellett 2009. november 1.-jén nyílt meg a 147 szobás Gotth Art Wellness Konferencia Hotel 4*-os superior.

⁷⁰ A helyi önkormányzat támogatása ellenére a tervezett wellness-konferencia szálloda beruházója még nem kapta meg az illetékes megyei hatóság engedélyét.

⁷¹ Prognózis jellegű becslés az alapja.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a vonzerő fejlesztési beruházást követően, mind a természeti vonzerő, mind a kulturális vonzerőfejlesztés fenntartása, működtetése miatt jelentős ráfordításokkal, költségekkel kell számolni.⁷²

6. táblázat: A kutatásba bevont turisztikai beruházások tovagyrúzó hatása (ezer Ft)

Létesítmény	Megítelt támogatás	Tervezett beruházási költség	Tényleges beruházási költség	Közvetett beruházás	Gerjesztett beruházás
Debrecen Aquaticum	999 000	1 998 000	2 096 812	220 000	2 800 000
Mezőkövesd Zsóry fürdő	230 000	460 000	460 000	620 000	1 200 000
Szarvas Városi fürdő	200 000	400 000	400 000	200 000	0
St. Gotthard Spa (Szentgotthárd)	318 200	1 920 000	2 363 617	4 850 000	1 800 000
Szarvas Liget Hotel	182 650	398 892	469 666	50 000	800 000
Balneo Hotel Zsori (Mezőkövesd)	178 000 181 000	2 780 000	2 100 000	450 000	
Tisza Balneum Thermal Hotel (Tiszafüred)	284 698	1 186 243	2 372 156	18 350	400 000
Boutique Hotel Sopianae (Pécs)	150 000	300 350	300 350	0	
Mecsek Gyöngyszemei (Pécsi tó Kht + Orfű Önkormányzat)	317 650 100 442	352 468 114 401	352 468 114 401	10 000	3 800 000
Pécs Világöröksége (Cella Septichora Lkp.)	1 462 830	1 510 229	1 506 530	10 000	1 438 000
Összesen	4 701 471	10 340 584	12 536 001	6 428 350	12 238 000

Forrás: Pályázati listák és a település és létesítmény mélyinterjúk során kapott információk alapján becsült adatok.

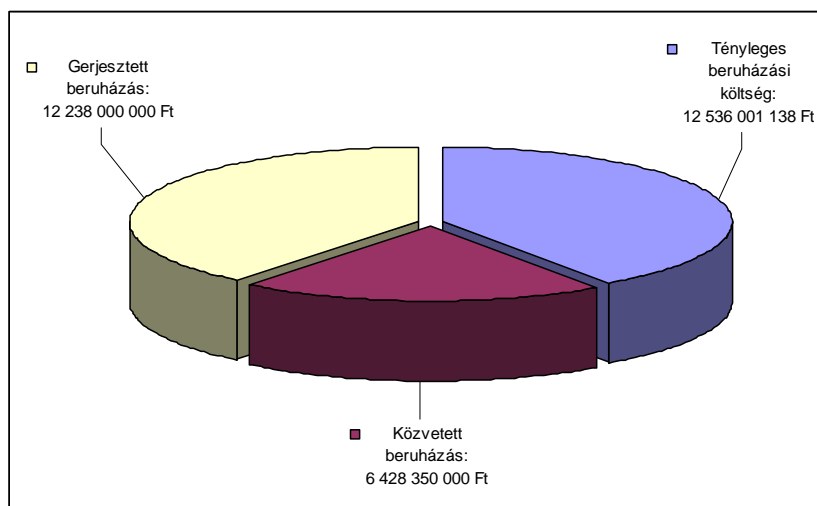
A vizsgált 10 – összesen 12,5 milliárd Ft beruházási értékű – turisztikai fejlesztés összesen 18,7 milliárd többlet turisztikai beruházást indukált. Mint láttuk, a vizsgált projektek közvetlen beruházási értékein belül a saját erő aránya különböző volt. Figyelembe véve az egyes

⁷² A kulturális intézmény üzemeltetési kiadásai, a parkok, utak gondozása, javítása, az ökológiai egyensúly karbantartása, stb.

projektekhez nyújtott támogatás összegét megállapíthatjuk, hogy **100 Ft turisztikai támogatás összességében 664 Ft beruházási értéket eredményezett.**⁷³

Összefoglalva, a támogatott turisztikai fejlesztések beruházási multiplikátor hatását a 27. ábra és az 5. melléklet adatai szemléltetik:

27. ábra: A 10 támogatott turisztikai fejlesztés helyi beruházási multiplikátor hatása

Forrás: Létesítmény adatlapok és interjúk alapján saját számítás

3.2 Az üzemeltetés hatása

3.2.1 Munkahelyteremtő hatás

A vizsgált projekt pályázatban vállalt létszám adatait a pályázati listából⁷⁴ és a létesítmény vezetőjével folytatott mélyinterjú során, ill. azt követően kapott létszám adatok segítségével állítottuk össze.

A turisztikai létesítmény munkahelyteremtő hatásának vizsgálatához az alábbi adatokat használtuk fel:

- Az egység éves átlagos állományi létszáma
- Idényszerűen foglalkoztatottak száma
- A létesítményben szolgáltatást nyújtó/tevékenységet végző külső cégek alkalmazottainak száma (outsourc)

Megítélésünk szerint a tervezett létszám adatnak, ill. teljesülésének koránt sincs olyan jelentősége, mint azt a pályázatértékelési szempontok sugallják.⁷⁵ A bér- és bérjellegű költségek magas aránya különösen az üzemelépés első két évében, más fizetési kötelezettségekkel együtt, túlzottan nagy terhet jelent az üzemeltetők gazdálkodásában, ugyanakkor a pályázatban vállalt létszám teljesítési kötelezettsége a racionális létszám- és bérgazdálkodás ellen hat.

A kutatásba bevont fejlesztések munkahelyteremtő hatásait a 7. táblázat tartalmazza:

⁷³ Közvetlen + közvetett + gerjesztett beruházási érték/támogatás összege.

⁷⁴ Csak a Széchenyi Terv listáján (GKM) szerepelt ilyen adat.

⁷⁵ Raffay (témavezető): Regionális Operatív Program (ROP) „1.1 Turisztikai fogadóképesség javítása” intézkedések javítását célzó értékelő tanulmány. Kutatási zárójelentés. MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete, Pécs, 2007. december

7. táblázat: A vizsgált turisztikai fejlesztések munkahelyteremtő hatásai

Létesítmény	Pályázati adat		Tényadatok			Mutató
	Lét-szám	Elnyert tá-mogatás (ezer Ft)	Állandó többlet létszám	Idény jel-legű többlet létszám (outsorce is beleért-ve)	Beruházási összköltség (ezer Ft)	Egy alkalma-zottra jutó beruházási költség (ezer Ft)
Debrecen Aquaticum	63	999 000	70	0	2 096 812	29 954
Mezőkövesd Zsóry fürdő	16	230 000	16	3	460 000	28 750
Szarvas Városi fürdő	6	200 000	6	3	400 000	66 667
St. Gotthard Spa	65	318 200	84	0	2 363 617	28 138
Szarvas Liget Hotel	35	182 650	31	8	469 666	15 150
Balneo Hotel Zsori (Mezőkövesd)	48	178 000 278 000	58	5	2 100 000	36 207
Tisza Balneum Thermal Hotel (Tiszafüred)	50	284 698	55	30	2 372 156	43 150
Boutique Hotel Sopianae (Pécs)	17	150 000	16	13	300 350	18 772
Mecsek Gyöngyszemei (Pécsi tó Kht + Orfű Önkormányzat)		317 651 100 442			352 468 114 401	
Pécs Világöröksége (Cella Septichora Lkp.)	30	1 462 830	27	3	1 506 530	55 797
Összesen	330	4 701 471	363	65	12 536 001	

*Forrás: Pályázati listák (SZT, ROP) adatai, ÖTM, NFÜ
Létesítmény mélyinterjú során kapott létszámadatok alapján végzett saját számítás.⁷⁶*

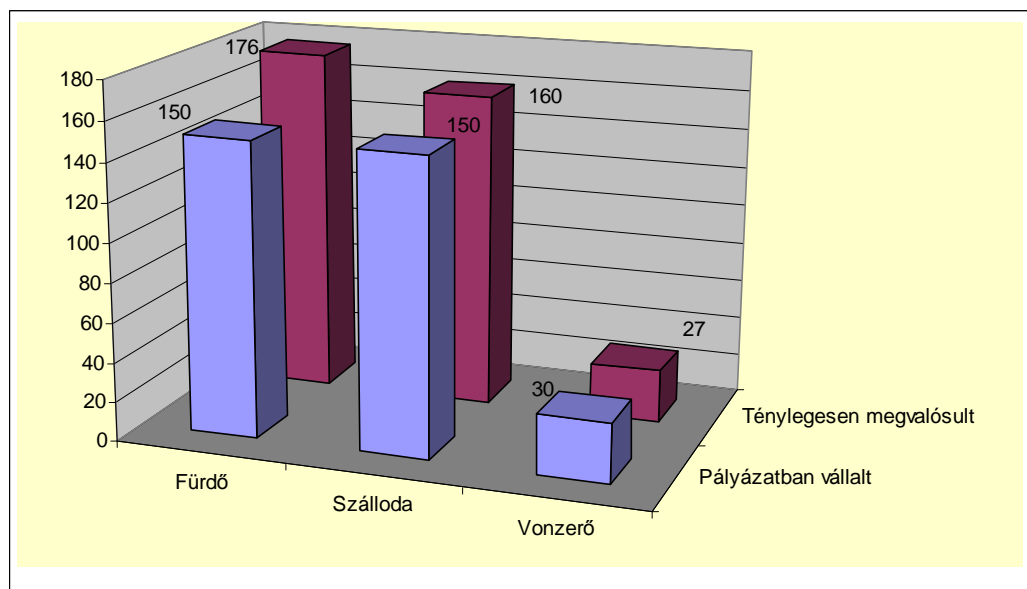
⁷⁶ Többszöri egyeztetés/ellenőrzés ellenére, a korábban átadott két fürdő létszámadatában néhány fős eltérés lehetséges.

Legfontosabb kutatási eredmények:

- A pályázók – a kulturális vonzerőfejlesztés kivételével – teljesítették a pályázatban vállalt munkahelyteremtést.
- A vizsgált 10 támogatott projekt a létesítmény üzemelését követő teljes évben összesen 363 fő számára biztosított munkahelyet, 33 fővel többnek, mint amit a pályázatban vállaltak. Megjegyezzük, hogy a Mecsek gyöngyszemei – Orfű Pécsi tó rehabilitációja projekthez közvetlenül egyetlen munkahelyteremtés sem kapcsolódik.
- A vizsgált létesítmények többletmunkahelyei között viszonylag kevés volt az ún. outsource munkát végzők száma.
- Az idényjellegű munkát végzők között szakmunkásképző tanulók, egy-egy rendezvény során alkalmazott felszolgálók, és főszezonban kisegítő munkát végzők egyaránt vannak. Ezek száma 65 fő, adatok hiányában nem tudtuk átszámítani teljes munkaidejű létszámra.
- A korábban átadott létesítmények üzemeltetői, a takarékos költséggazdálkodás és a hatékonyabb munkaszervezés miatt, némileg csökkentették az alkalmazotti létszámot, azonban ezt természetes folyamatnak kell tekinteni.

A létesítmények üzemelését követő első teljes évben⁷⁷ a pályázatban vállalt létszámot és a foglalkoztatottak száma a fürdők esetében 17%-kal, szállodákban 7%-kal haladta meg, a vonzerőfejlesztésben vállalt létszámot a pályázó nem érte el.

28. ábra: A vizsgált projektek munkahelyteremtő hatása – idénymunka nélkül (fő) (teljes munkaidejű átlagos állományi létszám)

Forrás: Primer kutatás során kapott adatok

A vizsgált **turisztikai beruházások munkahely teremtési költségét** két indikátorral mutatjuk be. Ezek:

- Egy új munkahelyre jutó beruházási költség
- Egy új munkahelyre jutó támogatási költség

⁷⁷ Lásd 7. táblázat üzemelési adatai

Az 7. sz. táblázatból látható, hogy a turisztikai fejlesztés munkahelyteremtő költsége a beruházás típusától, jellegétől (új létesítmény vagy rekonstrukció), az adott létesítmény műszaki-technikai felszereltségétől, színvonalától és építészeti megoldásaitól függ. Egy élményfürdő, ill. egy magas kategóriájú konferencia/wellness szálloda esetében jóval többbe kerül egy munkahely létesítése, mint egy kis kapacitású 4*-os szállodáé. Ez főként a fürdők üzemelési technológiájának eszközigénye és a térítés nélküli szállodai szolgáltatásokkal összefüggő nagyobb közvetlen élőmunka igénynek következménye.

Az **egy munkahelyre jutó beruházási költsége** a nagyobb **fürdők/élményfürdők** esetében **30 millió Ft** körül alakul, a **nagyobb kapacitású szállodák** vonatkozó fajlagos mutatója **36-43 millió Ft**, s a két **kisebb szállodáé** (Liget Szarvas, Sopianae Pécs) **15-19 millió Ft**.⁷⁸

Értelemszerűen a hatékony létszámgazdálkodás és a fejlettebb technológia⁷⁹ a munkahelyteremtés magasabb beruházási költségét eredményezheti.

Kutatási témánk szempontjából még érdekesebb az **egy munkahelyre jutó beruházási támogatás** összegének alakulása. Egy **szállodai munkahely létesítéséhez 3-9 millió Ft, a fürdők 14-33 millió Ft** közötti támogatást kaptak. Az egy munkahelyre jutó támogatás egyrészt a beruházás támogatási arányától függ. Másrészt megállapíthatjuk, hogy a fürdőknek, ill. élményfürdőknek a munkahelyteremtő hatása a beruházás magas tőkeigénye miatt relatíve alacsony.

A vizsgált két vonzerő fejlesztési beruházás esetében a fejlesztés munkahelyteremtő beruházási költségét nincs értelme számolni. Véleményünk szerint csak akkor érdemes e mutatókat vizsgálni, ha az adott településen a turisztikai vonzerőfejlesztés komplementer kapcsolatban van más, pl. szállodai beruházással. Ebben az esetben együttes hatásként kell vizsgálni a munkahelyteremtő hatást. Pécs Világörökség Sopianae projekttel párhuzamosan eddig csak az általunk is vizsgált kis kapacitású Boutique Hotel épült meg, s annak vendégköre nem azonos a Világörökségi látogatóközpontéval.

3.2.2 Jövedelemtermelő hatás

Az árbevétel a fürdők jövedelem termelésének legfontosabb mutatója. Nagyságát a fürdő tevékenységének üzletági összetétele (pl. van-e saját vendéglátó ipari tevékenysége, ill. szálláshelye, ha igen annak színvonala és kapacitása), a belépőjegyek árai, továbbá a fürdő látogatóforgalmának nagysága és összetétele határozzák meg.

Az árbevétel alakulását láthatjuk a 8. táblázatban.

A táblázat adatai alapján az alábbi megállapításokat tesszük:

- A két fürdő és a két élményfürdő többlet árbevétele összesen **513,5 millió Ft** volt. Ezt a teljesítményt az üzemeltetők **176 fő többlet létszámmal** érték el, s **1,7 md Ft támogatás** segítette a létesítmények korszerűsítését, megépítését. A fürdők üzembelépésének első teljes évében az egy alkalmazottra jutó **árbevétel 2,9 millió Ft** volt.

A négy-öt évvel ezelőtt átadott 3 fürdő 2008 évi árbevétele a bázis évhez képest **160-40%-kal növekedett**.

- A szállodák **árbevétele 655,4 millió Ft** volt, **160 fő** teljes munkaidőben és **56 fő** időnyszerűen foglalkoztatott létszámmal.

⁷⁸ Boutique Hotel Pécs és Szarvas Liget Hotel

⁷⁹ Például bioenergia felhasználás

Az egy teljes munkaidejű alkalmazottra jutó éves árbevétel **4,1 millió Ft** volt.

Az árbevételi adatok bázis híján még nem elemezhetők. A vizsgált szállodák 2009. évi adatai – a válság ellenére – országos összehasonlításban is jónak mondható, a **szoba kapacitáskihasználtságuk 40% körüli**.

8. táblázat: Árbevétel alakulása, árbevétel növekmény (ezer Ft)

Projekt	Üzembe lépés előtti év	Üzembe lépés első teljes éve	Árbevétel a beruházás előtt	Árbevétel üzembe lépés első évében	Árbevétel növekmény	Árbevétel 2008-ban
Debrecen Aquaticum ⁸⁰		2004	0	190 093	190 093	495 408
Mezőkövesd Zsóry Fürdő	2003	2005	267 768	320 135	52 367	450 687
Szarvas Városi Fürdő ⁸¹		2005	0	77 345	77 345	142 743
St. Gotthard Spa		2008	0	193 681	193 681	193 681
Szarvas Liget Hotel		2008	0	148 243	148 243	148 243
Balneo Hotel Zsori		2009	0	262 383 ⁸²	262 383	
Tisza Balneum Thermal Hotel		2008	0	320 916	320 916	320 916
Boutique Hotel Pécs		2008	0	72 100	72 100	72 100
Pécs Világöröksége ⁸³	2006	2007	0	31 787	31 787	26 595
Orfű Pécsi-tó ⁸⁴	2006	2008	0	0	0	0
Összesen			267 768	1 616 683	1 348 915	1 850 373

Forrás: Üzemeltetők által kitöltött statisztikai adatlap

⁸⁰ Itt csak az Aquaticum Élményfürdő adatait szerepeltetjük.

⁸¹ A Szarvas Városi Fürdő ismereteink szerint korszerűsítés, bővítés volt, azonban nem kaptunk adatokat a beruházás előtti időszakra vonatkozóan. A közel 3 év kivitelezési idő miatt elfogadható, ha teljes árbevételt többetnek tekintjük.

⁸² A Balneo Hotel Zsori első teljes üzemelési évi adatai a 2008. november – 2009. november hó között időszakra vonatkoznak.

⁸³ Csak a saját bevételt tartalmazza, támogatások nélkül.

⁸⁴ Az Orfű Pécsi-tó üzemeltetési adatai nem értelmezhetők, miután egy mesterségesen létrehozott természeti vonzerő öko-turisztikai fejlesztése történt.

A kereslet mennyiségi adatainak alakulása

A létesítmények keresleti adatait két csoportban vizsgáltuk⁸⁵, azért mert a fürdőkre és a szállodákra más tartalmú indikátorokat használunk.

Fürdők esetében a napi látogatók számának összesített adatai fejezik ki a kereslet mennyiségét, a szállodák keresleti indikátora a vendégérkezések és a vendégéjszakák száma. A látogató forgalom alakulását a 9. táblázat mutatja:

9. táblázat: A fürdők/élményfürdők látogatóforgalmának alakulása (fő)

Projekt	Üzembe lépés előtti év	Üzembe lépés Projekt első teljes éve	Látogató forgalom a beruházás előtt	Látogató forgalom az üzembe lépés első évében	Látogató forgalom növekmény	Látogató forgalom 2008-ban
Debrecen Aquaticum ⁸⁶		2004	0	173 106	173 106	207 925
Mezőkövesd Zsóry Fürdő	2003	2005	487 357	463 253	- 24 104	510 743
Szarvas Városi Fürdő		2005	0	44 784	44 784	43 707
St. Gotthard Spa		2008	0	61 313	61 313	61 313
Összesen			487 357	742 456	255 099	823 688

Forrás: Létesítmény adatlapok

A vizsgált négy fürdő közül három esetében néhány éves időszor áll rendelkezésünkre a következtetések levonására. Ez alapján megállapíthatjuk, hogy Debrecen Aquaticum Élményfürdő látogatóforgalma négy év alatt 20%-kal, míg Mezőkövesd Zsóry Fürdő látogatóinak száma csak 4,8%-kal emelkedett. Ez utóbbiban az átadást követő első teljes évben 24000 fővel csökkent a látogatók száma, majd ismét fokozatosan emelkedett. Ennek egyik oka, hogy a fürdő felújítása, bővítése előtt alacsonyabb volt a belépőjegy ára, s a látogatók egy része elmaradt a megemelt belépőjegy ár miatt.

A vizsgált **négy fürdő látogatóforgalom többlete összesen 255 099 fő** volt. A többlet oka egyértelműen az új fürdők üzembe lépése. Pozitív jelenségnek tekintjük, hogy tendenciájában a vizsgált fürdők látogatóforgalma a belépés első évéhez képest – a Szarvas Városi Fürdő kivételével – a régióbeli nagyobb verseny ellenére, nem csökkent. A szinergiahatás konkrét vizsgálatára a bemutatott projektek sajátosságai miatt nem volt lehetőségünk.

A Cella Septichora Látogatóközpont (Pécs Világörökség) **2007-ben 45 000 főt, 2008-ban jóval kevesebb, 33 000 fő** látogatót fogadott.

A kutatásba bevont négy szálloda keresleti adatait a fürdőkéhez hasonló szerkezetben mutatjuk be, azzal az egyszerűsítéssel, hogy mindegyik szálloda új létesítmény, s így mind a település, mind a régió/ország szempontjából többletforgalmat jelent.

⁸⁵ A két vonzerőfejlesztés projekt közül csak a Pécs Világörökségi helyszínnek van mért látogatóforgalma.

⁸⁶ Itt csak az Aquaticum Élményfürdő adatait szerepeltetjük.

A szállodák vendégforgalma nagyjából a házak kapacitásával arányosan alakul. Tekintettel arra, hogy minden szálloda azonos színvonalú és profilú (négycsillagos wellness és konferencia szálloda), elsősorban a kapacitáskülönbség és a szálloda mérete (kis vagy közepes) okozza a vendégéjszakák közötti eltérést. Érdekeség, hogy a város jellege, ill. a szálloda szűkebb környezete nem meghatározó a vendégforgalom szempontjából. A szobakihasználtság kb. 40% körül alakult. Új szálloda üzembe lépésének első éveiben ez a kihasználtság mutató elfogadott, azonban hosszabb távon cashflow problémákat és gazdálkodási nehézségeket eredményezhet. A szállodai vendégforgalom adatait a 10. táblázat tartalmazza:

10. táblázat: A szállodák vendégforgalmának alakulása

Szálloda	Üzembe lépés első teljes éve	Szobakapacitás (férőhely)	Vendégéjszakák száma az üzembe lépés első évében	Vendégéjszakák növekménye
Szarvas Liget Hotel	2008	82	9 586	9 586
Balneo Hotel Zsori	2009	268	26 687	26 687
Tisza Balneum Thermal Hotel	2008	224	18 295	18 295
Boutique Hotel Sopiana	2008	44	5 145	5 145
Összesen		618	59 713	59 713

Forrás: Az üzemeltetők által kitöltött statisztikai adataalap

A vizsgált szállodák külföldi vendégforgalmának aránya – a vizsgált szállodák telepítési sajátosságai miatt – az összes tartózkodási időhöz viszonyítva **alacsony**, mindössze néhány százalék. A pécsi Boutique Hotelben 100 alatti, a többi szállodában egységenként 900-1000 éjszaka körül alakult 2008-ban.

A kutatás adatai is igazolják, hogy a vidéki szállodák vendégforgalma a belföldi céges és szabadidős turizmusra épül. A belföldi vendégek tartózkodási idejének további csökkenése (pl. az üdülési csekk megadóztatása miatt) várhatóan rontani fogja a szállodák pénzügyi stabilitását és ezzel összefüggésben mind a helyi, mind a központi adóbefizetések csökkenését eredményezi.

Meg kell jegyezni, hogy a fenti negatív hatásokat a szálláshelyi ÁFA 18%-ra történő csökkentése nem kompenzálja.

3.2.3 A létesítmények adóbefizetései

A kutatási adataink azt bizonyítják, hogy a turisztikai létesítmények helyi és központi adóbefizetései a projekt jellemzőitől és a tulajdonostól függ. A vizsgált létesítmények által fizetett helyi adókat, az eltérő adónemek miatt külön táblázatban mutatjuk be. (11. és 12. táblázat) Ugyanakkor a központi költségvetési befizetéseket egy táblázatban szerepeltetjük. (13. táblázat)

Helyi adóbefizetések

A szállodák a helyi önkormányzatnak három jellemző adót fizetnek: iparüzési, idegenforgalmi- és építményadó. Az idegenforgalmi adót, az önkormányzatok rendeletben határozzák meg, melynek összege általában 300-350 Ft/vendégéjszaka. Ezt az adót elvileg a kereskedelmi szálláshelyet igénybevevőkkel fizetteti meg a létesítmény, azonban az erős árverseny, ill. a kereslet a turisztikai kereslet árérzékenysége miatt, ez nem mindig lehetséges.

11. táblázat: A vizsgált szállodák helyi adófizetései főbb adónemenként az üzembe lépés első teljes évében (ezer Ft)

Szálloda	Üzembe lépés első teljes éve	Iparüzési adóbefizetés	Idegenforgalmi adó befizetés	Építményadó	Egyéb befizetés	Összesen
Szarvas Liget Hotel	2008	1497	2 663	572	0	4 732
Balneo Hotel Zsori ⁸⁷	2009	0	8 006	5 540	0	13 546
Tisza Balneum Thermal Hotel	2008	3 551	4 051	931	28	8 561
Boutique Hotel Sopianae	2008	1 041	874	957	0	2 872
Összesen		6 089	15 594	8 000	28	29 711

Forrás: Az üzemeltetők által kiállított statisztikai adatlap

A négy vizsgált szálloda egy évi helyi adó befizetése összességében közel 30 millió Ft. Az iparüzési adó az üzembe lépést követően értelemszerűen alacsonyabb, mint később, amikor már magasabb a kapacitáskihasználtság és nem bevezető árakat alkalmaznak.

12. táblázat: A fürdők által fizetett helyi adók (ezer Ft)

Szálloda	Üzembe lépés első teljes éve	Összes helyi adóbefizetés a beruh előtt	Helyi adó befizetés az üzembe lépés első teljes évében	Többlet adóbefizetés az első teljes üzem. évben	Helyi adóbefizetés 2008-ban
Debrecen Aquaticum ⁸⁸	2004	0 (16 540)	2 600 (29 532)	2 600 (12 992)	7 496 (60 241)
Mezőkövesd Zsóry Fürdő	2005	0	3 100	3 100	5 100
Szarvas Városi Fürdő	2005	0	0	0	1 248
St. Gotthard Spa	2008	0	887 000	887	887
Összesen			6 587	6 587	13 483

Forrás: Az üzemeltetők által kiállított statisztikai adatlap és saját számítás.

Az önkormányzati tulajdonban lévő fürdők/ élményfürdők helyi adó befizetése a vizsgált projektek esetében értelemszerűen alacsonyabb, mint a szállodáké. A szállodai beruházási

⁸⁷ Az üzembe lépés teljes évi adata 2008. november 1-től 2009. november 1-ig.

⁸⁸ Az Aquaticum Élményfürdő adófizetési adatait becsléssel határoztuk meg. Mivel az élményfürdő az Aquaticum Gyógy- és Fürdőközponton belül működik, így csak árbevételi és keresleti adatai vannak. Zárójelben az Aquaticum egészére vonatkozó adatok találhatóak.

értékkel közel azonos fürdőfejlesztés helyi adóbevétele 2008-ban 13,5 millió Ft volt, 55%-kal kevesebb, mint a szállodák által befizetett adó. Ennek egyik oka a szállodák által fizetett idegenforgalmi adó, a másik a fürdők relatíve alacsony jövedelemtermelő képessége.

Központi költségvetési befizetések

A 13. táblázatban a létesítmények által a központi költségvetésbe befizetett adókon⁸⁹ és járulékokon kívül, azok összes adóbefizetéseit is feltüntetjük.

13. táblázat: A vizsgált 10 támogatott turisztikai létesítmény adóbefizetése a központi költségvetésbe a létesítmény üzemelésének első teljes évében (ezer Ft)

Létesítmény	Üzembe lépés első teljes éve	Kp-i költségvetési befiz. Üzembe lépés első teljes évében	Kp-i költségvetési befiz. 2008-ban	Helyi adóbefizetések összesen 2008-ban	Összes Adóbefizetés (helyi+kp-i) 2008-ban	Összes adóbefizetés az árbevétel %-ában 2008-ban
Debrecen Aquaticum ⁹⁰ (Debreceni Gyógyf. Kft)	2004	29 407 (181114)	76 724 (338 635)	7 496 (60 241)	84 220 (398 876)	17 % 17 %
Mezőkövesd Zsóry Fürdő	2005	37 972 ⁹¹	52 276	5 100	57 376	12 %
Szarvas Városi Fürdő ⁹²	2005	17 584 ⁹³	23 251	1 248	24 499	16 %
St. Gotthard Spa	2008	53 762	53 762	887	54 649	28 %
Szarvas Liget Hotel	2008	24 826	24 826	4 732	29 558	17 %
Balneo Hotel Zsori ⁹⁴	2009	40 405	40 405	13 546	53 951	15 %
Tisza Balneum Thermal Hotel	2008	54 722	54 722	8 561	63 283	17 %
Boutique Hotel Pécs	2008	16 994	16 994	2 872	19 866	24 %
Pécs Világöröksége		35 062	35 062	746	35 808	12 %
Orfű Pécsi-tó ⁹⁵		0	0	0	0	0
Összesen		272 762	378 022	45 188	423 210	20%

Forrás: Létesítmények üzemeltetői által kitöltött statisztikai adatlap és saját számítás.

⁸⁹ ÁFA nélkül!

⁹⁰ Az Aquaticum Élményfürdő adófizetési adatait becsléssel határoztuk meg. Zárójelben az Aquaticum egészére vonatkozó adatok találhatóak.

⁹¹ 2006 évi adat.

⁹² A Szarvas Városi Fürdő ismereteink szerint korszerűsítés, bővítés volt, azonban nem kaptunk adatokat a beruházás előtti időszakra vonatkozóan. A közel 3 év kivitelezési idő miatt elfogadható, ha teljes árbevételt többetnek tekintjük.

⁹³ 2006. évi adat

⁹⁴ A Balneo Hotel Zsori első teljes üzemelési évi adatai a 2008. november–2009. november hó között időszakra vonatkoznak.

⁹⁵ Az Orfű Pécsi-tó üzemeltetési adatai nem értelmezhetők, miután egy mesterségesen létrehozott természeti vonzerő öko-turisztikai fejlesztése történt.

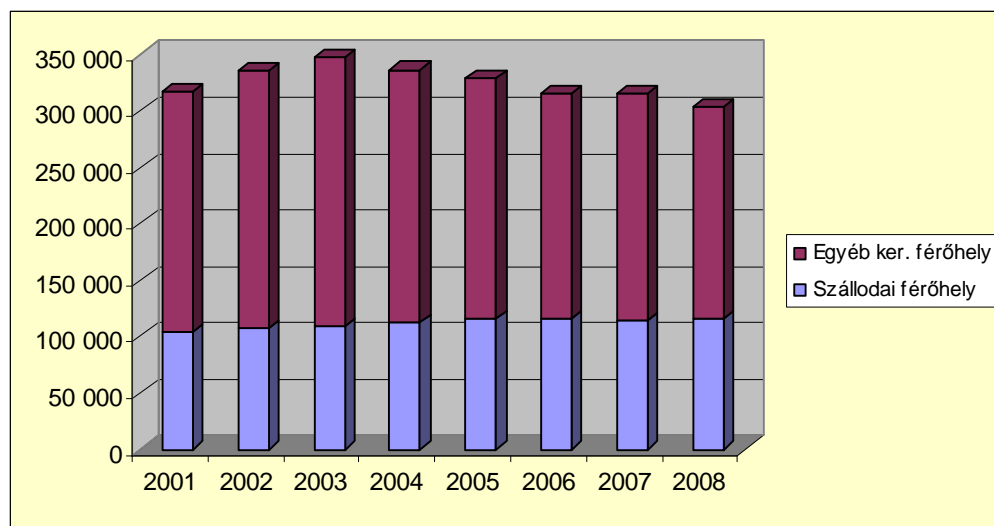
4. A TURISZTIKAI FEJLESZTÉSEK GAZDASÁGI HATÁSAI A TELEPÜLÉSEK ÉLETÉRE

4.1 Piaci trendek Magyarország turizmusában

4.1.1 Országos adatok

Magyarország kereskedelmi szállásférőhely kapacitása 2001-2008 között a szállásférőhelyek száma alapján stagnált (-0,9%). A szálláshelyi kapacitás strukturális átalakulására utal, hogy a szállodai férőhelyek száma a vizsgált 8 év alatt 11%-kal, a szobák száma pedig 16%-kal haladta a 2001. évi kapacitást. E trend mögött jól felismerhető a magasabb kategóriájú szállodák kapacitásának növekedése. A szállodai férőhelyek az összes kereskedelmi szállásférőhelyek egyre nagyobb hányadát biztosítják, ami az egyéb kereskedelmi szálláshelyek (pl. kempingek) csak szezonális működése miatt még nagyobb szerepet biztosít a szállodáknak.

29. ábra: A kereskedelmi és a szállodai férőhelyek számának alakulása Magyarországon, 2001-2008

Forrás: KSH területi statisztika. Éves településadatok 2008-as településszerkezetben

A szállodakapacitás szerkezeti változása mögött keresleti⁹⁶ és beruházás-támogatási okok⁹⁷ egyaránt meghúzódtak.

A vizsgált időszakban a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma⁹⁸ összességében a kapacitásnövekedésnél nagyobb emelkedést mutat. Különösen jellemző ez a **szállodai vendégéjszakák** alakulására, amely **2001-hez képest 22%-kal nőtt. A külföldi vendégforgalom** adatai ugyanakkor már korántsem ilyen jók, a **külföldiek által szállodákban töltött éjszakák száma 8 év alatt mindössze 3,6%-kal emelkedett.** Ez azt jelenti, hogy a szállodai vendégéjszakák növekedésének nagy részét a belföldi vendégforgalom adta, amelyet – mind az üzleti

⁹⁶ Az üzleti és az ún. MICEE (Meeting, Incentive, Conference, Exhibition, Event) kereslet bővülése, továbbá a diszkont légi járatok olcsó jegyárai és ezzel összefüggő városlátogató turizmusnépszerűvé válása a magas színvonalú, de legalább 3-4*os szállodai szoba iránti érdeklődést fokozták.

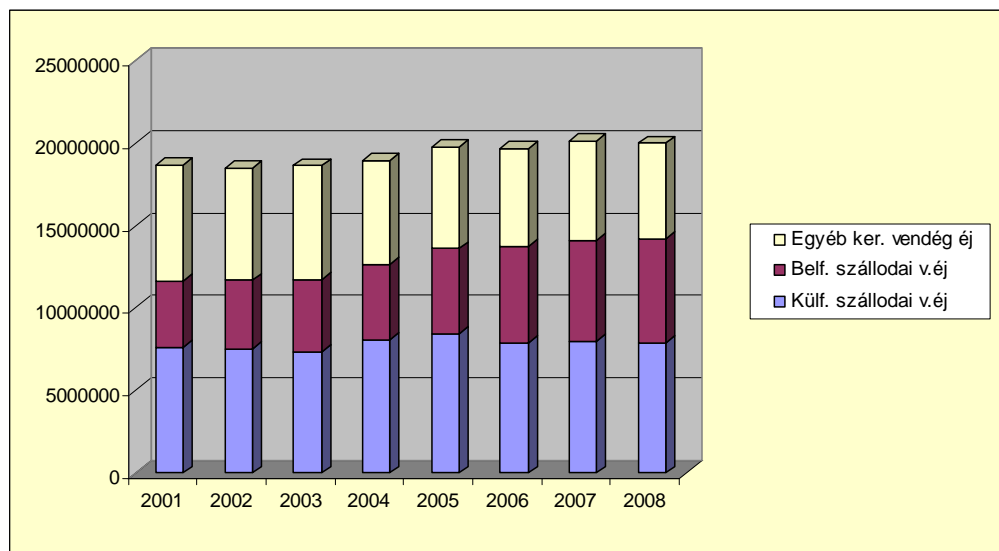
⁹⁷ A SZT egészségturisztikai pályázatai, de különösen a ROP, ill. ÚMFT turisztikai pályázati lehetőségei eleve a magas kategóriájú ún. wellness-konferencia szállodák építését preferálták.

⁹⁸ A szálláshelyi kereslet mennyiségi indikátorai (vendégérkezés, vendégéjszaka) közül mi következetesen a vendégéjszakák számának alakulását vizsgáljuk, mivel elsősorban attól függ a szállásdíj bevétel nagysága.

szegmens, mind a vakációs turisztikai kereslet esetében – részben a felhasznált üdülési csekk generált.⁹⁹

A realizált belföldi és külföldi szállodai éjszakák eltérő növekedési ütemének következménye a szállodai vendégforgalom szerkezetében történt változás is. A kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalom, s ebből a szállodai tartózkodási idő alakulását az alábbi grafikon mutatja.

30. ábra: A szállodai vendégéjszakák számának alakulása a vendégek az összes kereskedelmi szálláshelyi tartózkodási időn belül

Forrás: KSH Éves településadatok 2008-as településszerkezetben

A szállodai vendégéjszakák száma 2001 és 2008 között 2,55 millióval nőtt, miközben az egyéb kereskedelmi szálláshelyeken (panzió, turistaszálló, üdülőtábor, ifjúsági szálló, kemping) ez a szám 1,23 millióval csökkent. E két változás eredményeként a kereskedelmi szálláshelyeken összességében 1,32 millióval nőtt a vendégéjszakák száma.

A szállodai vendégéjszakák aránya 2008-ban a kereskedelmi szálláshelyi vendégéjszakák több mint 70 %-át adta, ami a vizsgált 8 év alatt közel 10%-os aránynövekedést jelentett. A gazdasági hatás szempontjából ez pozitív tendencia, hiszen a szállodai vendégek turisztikai költsége jóval magasabb, mint az egyéb kereskedelmi szálláshelyet igénybe vevőké. További pozitívum, hogy a szállodai szektorban nem jellemző az ún. szürke/feketegazdaság, így az adófizetési kötelezettségek teljesítése a költségvetési bevételeket is előnyösen befolyásolja.

Azonban meg kell jegyezni, hogy piaci szempontból ez a trend nem feltétlenül egészséges. Arra is utal, hogy az elmúlt években szűkült a magyarországi turisztikai kereslet, s mind a belföldi, mind a külföldi turisztikai kereslet diverzifikáltsága csökken. Közismert, hogy a szállodai férőhelyet igénybevevő belföldi turizmus egyik fő keresleti szegmense az ún. MICE, a másik keresleti csoport pedig a közepes, vagy annál magasabb jövedelemmel rendelkező egyéni turisták köre. Mindkét csoportnak számottevő hányada (30-40 %-a) üdülési csekket is felhasznál. Némileg hasonló folyamat jellemzi a külföldi beutazó turizmust. Hazánk uniós tagsága, kulturális, oktatási és diplomáciai kapcsolatai, a külföldi tőke jelenléte, a beutazó

⁹⁹ Az üdülési csekkkel (is) fizető vendégek ma már kb. 30-40 %-át adják a vidéki szállodák forgalmának. 2010 elején (a múlt évben kapott üdülési csekk egy részét még nem használták fel) nem prognosztizálható az üdülési csekk adóztatásának következménye, de várható a szállodai vendégforgalom és főként a bevétel további erőteljes csökkenése.

turizmusnak viszonylag stabil arányt biztosított 2008-ig¹⁰⁰, ám már korábban tapasztalható volt, hogy egyes országokból¹⁰¹ fokozatosan csökkent a korábban jellemző vakációs céllal hazánkba utazók száma, tartózkodási ideje. Ha az ország küldő piaci szűkülnek, akkor az esetleges negatív változások, így pl. az üdülési csekk megadóztatása, ÁFA kulcs emelése, illetve a gazdasági válság miatti üzleti, konferenciaturizmus csökkenése, stb., megrendíthetik a magyarországi turizmus egészét, piaci instabilitást, súlyos pénzügyi problémákat okozva az amúgy is eladósodott szállodáknak, önkormányzatoknak.

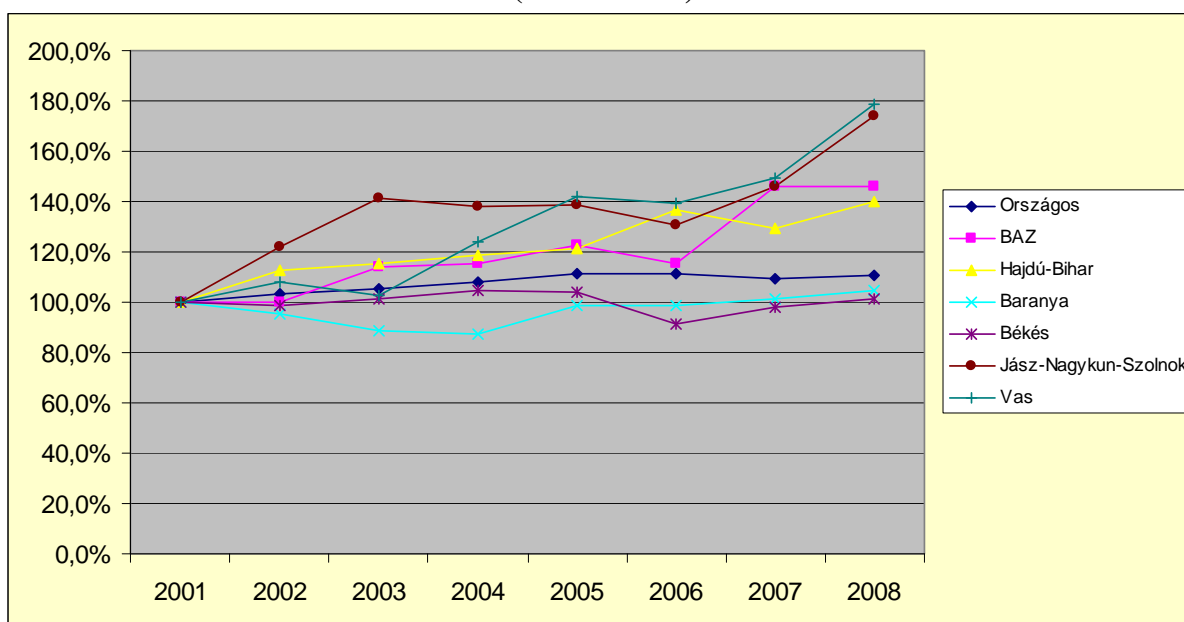
4.1.2 Regionális adatok

A turisztikai fejlesztések pályázati lehetőségei az elmúlt években átrajzolták Magyarország turisztikai infrastruktúrájának térképét. A Széchenyi Terv egészségügyi pályázatai többek között a Budapest és Balaton központúság csökkentését voltak hivatottak szolgálni. Az NFT 1-ROP pályázati kiírásai pedig a regionális különbségek enyhítését célozták.

A KSH területi adatai alapján megállapítható, hogy az utóbbi évek fejlesztései következtében a vizsgált projektek megyéiben egy megye kivételével 7-15% között nőtt a szállodai férőhelyek aránya a kereskedelmi szállásférőhely kapacitásán belül, ám ennél is nagyobb mértékben nőtt a szállodai vendégéjszakák aránya a kereskedelmi szálláshelyi forgalmon belül. A fentiek közül egyes megyékben már megközelíti, illetve meg is haladja az országos arányt.¹⁰²

Az alábbiakban röviden bemutatjuk a vizsgált projektek megyéinek főbb turisztikai szálláshelyi kapacitás és vendégforgalmi adatainak trendjeit.¹⁰³ (31. és 32. ábra)

31. ábra: Szállodai férőhelyek számának alakulása a vizsgált projektek megyéiben (2001=100%)

Forrás: KSH Éves településadatok 2008-as településszerkezetben

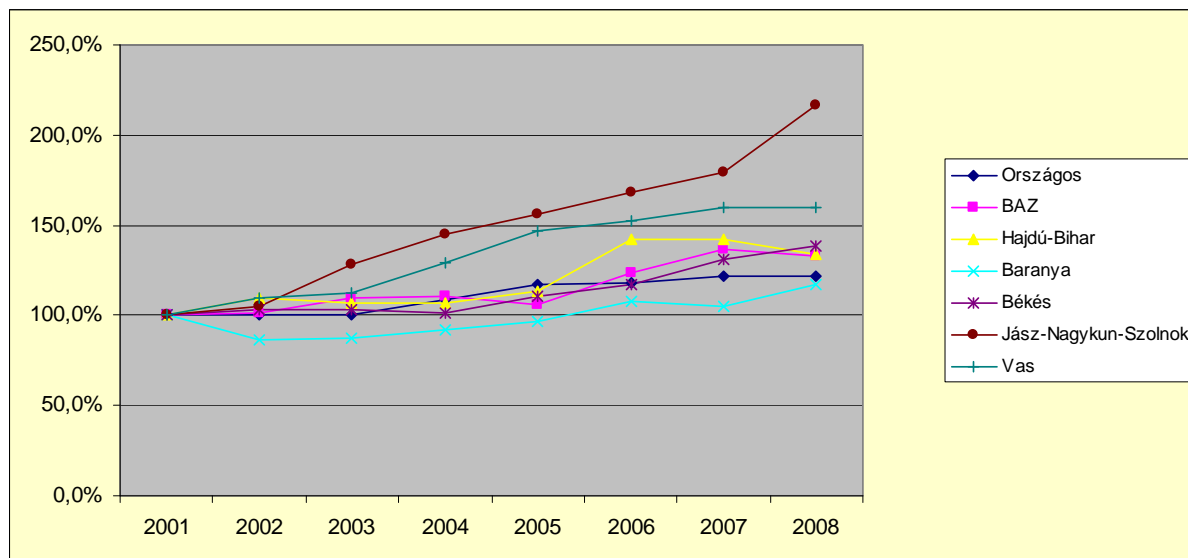
¹⁰⁰ 2009-ben a külföldi szállodai vendégek tartózkodási ideje 12%-kal csökkent, s ebben nagy szerepe volt az üzleti és MICE turizmus csökkenésének.

¹⁰¹ A legnagyobb csökkenés a német beutazó turizmusban jelentkezik.

¹⁰² 2008-ban Hajdú-Bihar megyében a szállodai férőhely kapacitás aránya a kereskedelmi szállásférőhelyeken belül 76 %, Vas megyében 72 %, az országos átlag 71 % volt, ugyanakkor BAZ és Jász-Nagykun-Szolnok megyében csak utóbbi szálloda beruházások következtében érte el a 36-37%-ot.

¹⁰³ Tekintettel arra, hogy a kutatásba bevont támogatott beruházások között négy szállodai beruházás van, ezért az elemzésben csak a szállodai szegmensen emeljük ki.

32. ábra: A szállodai vendégéjszák változása a vizsgált projektek megyéiben és országosan (2001=100%)

Forrás: KSH Éves településadatok 2008-as településszerkezetben

Az ábrából leolvasható, hogy a legnagyobb ütemű szállodai vendégforgalom emelkedés Jász-Nagykun-Szolnok megyében történt, ezt követi Vas megye, és figyelemreméltó ütemnövekedés jellemzi a Békés megye¹⁰⁴ szállodai vendégforgalmát. Érdekes kiemelni, hogy Hajdú-Bihar megyében – a folyamatos szállodai kapacitásbővítés ellenére leszálló trendvonalat látunk, ez akár a piac telítettségére is utalhat. Ebben minden bizonnyal szerepet játszott a külföldi beutazó turizmus csökkenése. Az érintett piaci szereplőknek és pályázati döntéshozóknak az ilyen piaci trendekre figyelni kell.

Megjegyezzük, hogy az országos szállodai vendégéjszák számának növekedési ütemét - Baranya megye kivételével - az ábrán szereplő megyék mindegyike meghaladta.

4.2 A támogatott turisztikai fejlesztések közvetett hatásai a településeken

Gyakori, hogy az egyes települések vezetői a turisztikai fejlesztésekben látják a helyi gazdaság fejlesztésének szinte egyetlen lehetőségét. Ennek alapja a turisztikai fejlesztéseknek a település életére gyakorolt hatásaiban keresendő.

A következőkben a vizsgálatban érintett települések turizmusának általános fejlődését mutatjuk be, kiemelve a kutatásba bevont turisztikai fejlesztések ebben játszott szerepét, valamint a az önkormányzatok gazdálkodására a helyi adóbevételek növelése által kifejtett hatását.

Értelemszerűen ezek a hatások településként eltérnek és fejlesztési célonként különbözőek. A kutatás során **a hatások közül csupán a helyi gazdasági hatásokat vizsgáltuk**, ám meg kell jegyezni, hogy esetenként legalább ilyen fontosak lehetnek a társadalmi, kulturális és a fizikai környezetre gyakorolt pozitív és negatív hatások.

¹⁰⁴ Mindhárom megyében alacsony volt bázis.

A támogatott turisztikai fejlesztések településre gyakorolt gazdasági hatásait két kérdés köré csoportosítva mutatjuk be. Ezek:

- c) A turisztikai fejlesztés ösztönözte-e a település turizmusának fejlődését?
- d) A turisztikai fejlesztés befolyásolta-e az önkormányzat helyi adóbevételeit?

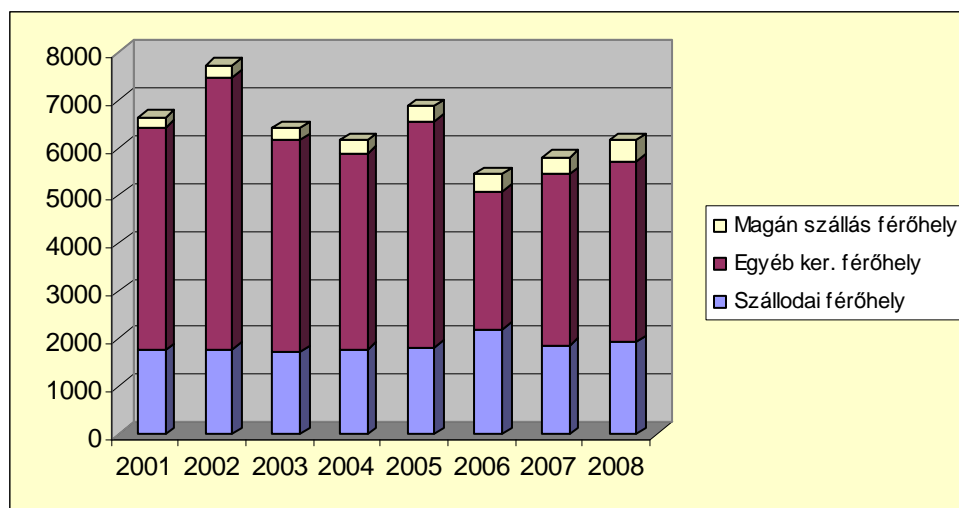
A vizsgált települések turizmusának fejlődését településenként, kínálati oldalról az idegenforgalmi szálláshely férőhely kapacitásának alakulásával, keresleti oldalról a turisták szálláshelyen eltöltött idejével (vendégéjszaka) ábrázoljuk. **A kínálati és a keresleti adatok szerkezetét főbb szálláshelyi csoportok szerint mutatjuk be.** A keresleti adatok ábrázolása során a szállodai vendégéjszakák adatain belül feltüntetjük a külföldi és belföldi vendégforgalom arányát is.

4.2.1 A turisztikai fejlesztés hatása a település turizmusára

Debrecen

A kereskedelmi szállásférőhelyek kapacitása összességében stagnált, a magasabb színvonalú szálláshelyek fejlődése következtében nőtt a szállodai szobák száma, ez azonban nem járt férőhely növekedéssel.¹⁰⁵ Az élményfürdő belépése hatásaként (is) 2006-ig nőtt a szállodai vendégforgalom. A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak kétharmadát a szállodák adják. 2006 óta kis mértékben csökkent a kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalom, ennek oka a külföldiek szállodai vendégéjszakáinak csökkenése. Az említett keresleti trendek azonosak a Hajdú-Bihar megyei piaci tendenciákkal. A kereskedelmi szállásférőhelyek kapacitása mind mennyiségben, mind minőségben megfelel a keresleti igényeknek. Nagyrészt ez a magyarázata a magánszállás férőhelyek alacsony számának. (33. és 34. ábra)

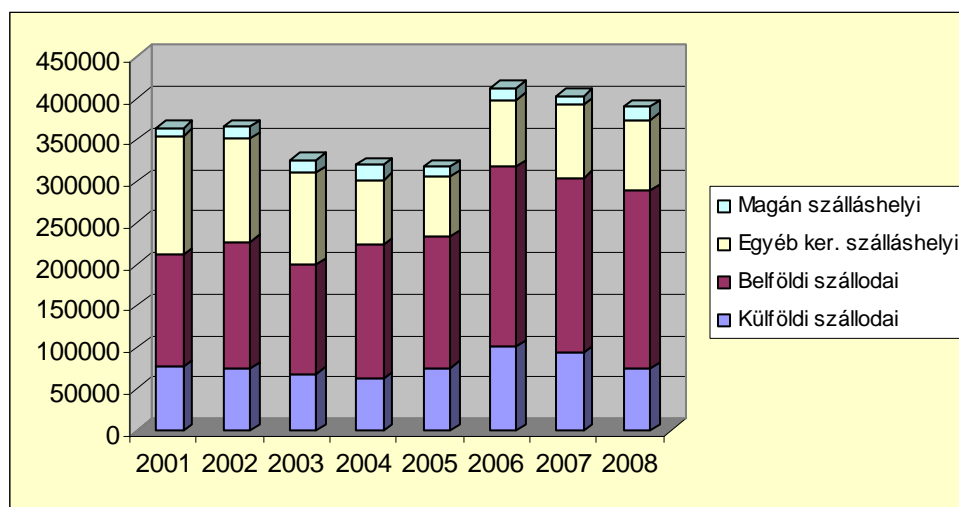
33. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Debrecenben, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

¹⁰⁵ A magasabb kategóriájú szállodák szobakapacitásának emelkedése a max. kétágyas szobák miatt nem jár együtt automatikus férőhely növekedéssel.

34. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszakák az idegenforgalmi szálláshelyeken, Debrecenben 2001-2008

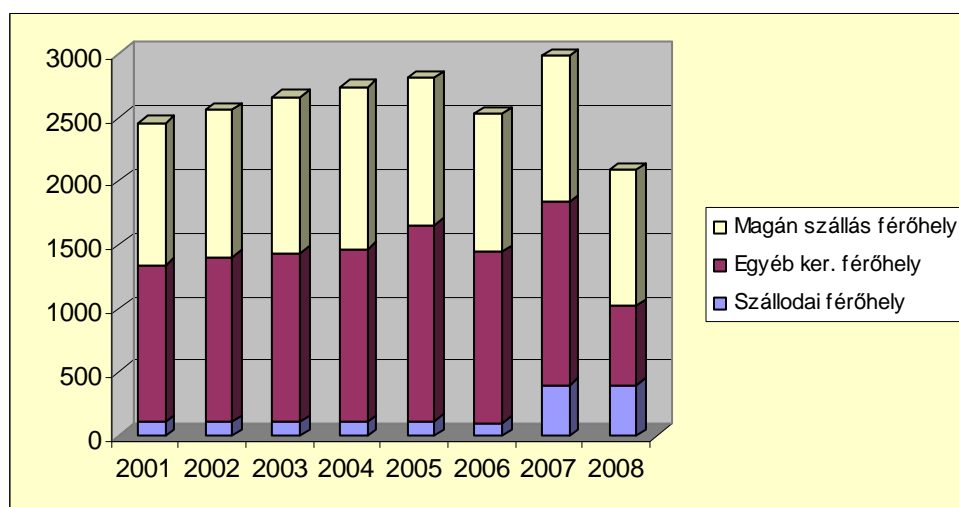

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

Mezőkövesd

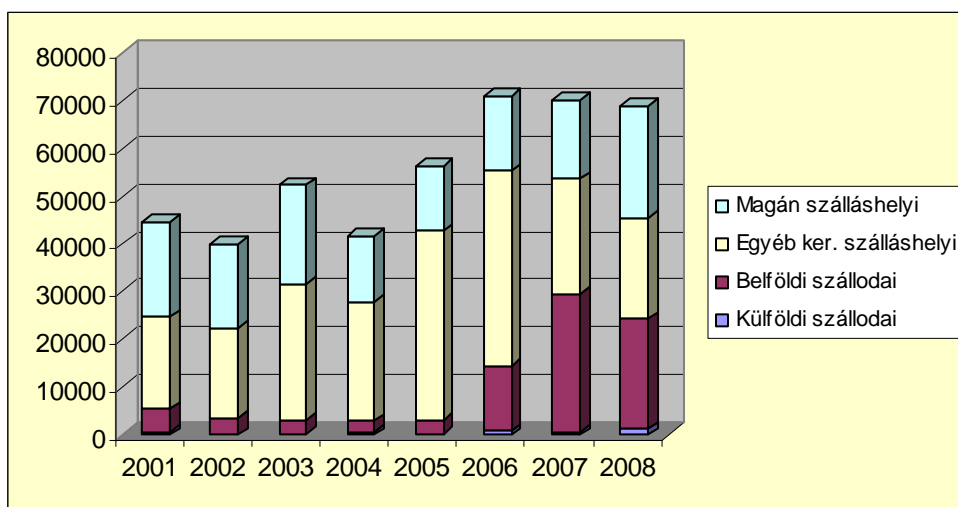
A városban jelentős az ún. egyéb kereskedelmi és a magánszálláshelyi férőhely kapacitás aránya. A fürdő korszerűsítése kezdetben az egyéb kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát növelték, majd a Balneo Zsóry Hotel – az egyetlen magas színvonalú szálloda – üzembeállításával megváltozott a település szálláshelyi vendégforgalmának szerkezete. Jelenleg a szállodai vendégéjszakák adják az összes kereskedelmi szálláshelyi tartózkodási idő 55%-át. (35. és 36. ábra)

35. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Mezőköveseden, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

36. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Mezőkövesden 2001-2008

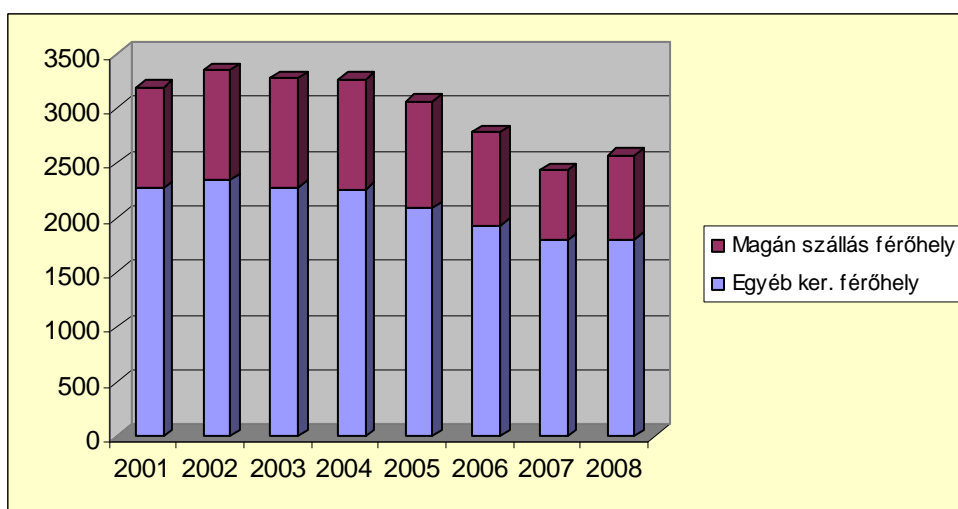

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

Orfű

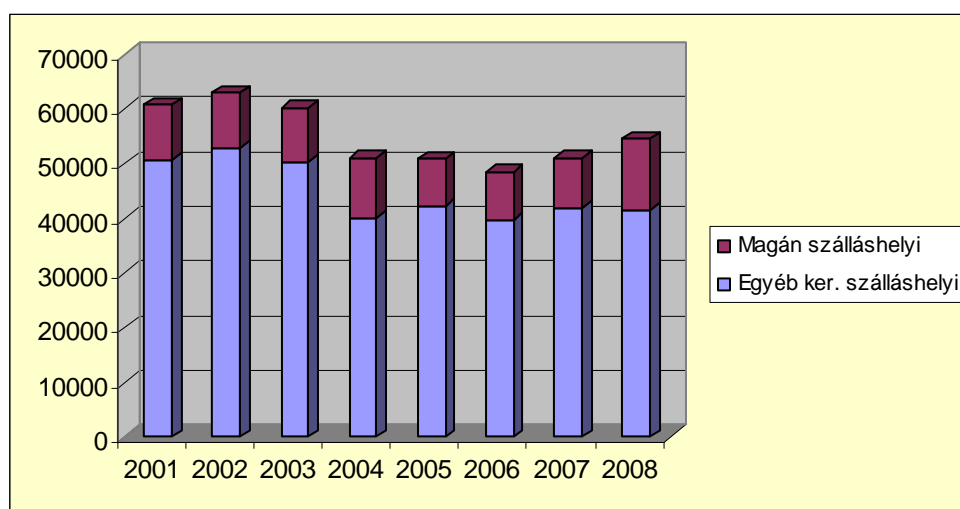
A 270 lakóingatlanal rendelkező Orfűn összesen 1318 üdülőingatlan található. Ezeknek csak egy részét adják ki turistáknak. A faluban nincs szálloda, a kereskedelmi szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma azonos trendet mutat. A Pécsi-tó rehabilitációja a turizmus mennyiségét eddig sem kapacitás, sem keresleti oldalról nem befolyásolta, legfeljebb a magánszálláshelyek iránti kereslet kismértékű emelkedése figyelhető meg. (37. és 38. ábra)

37. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Orfűn, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

38. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Orfűn 2001-2008

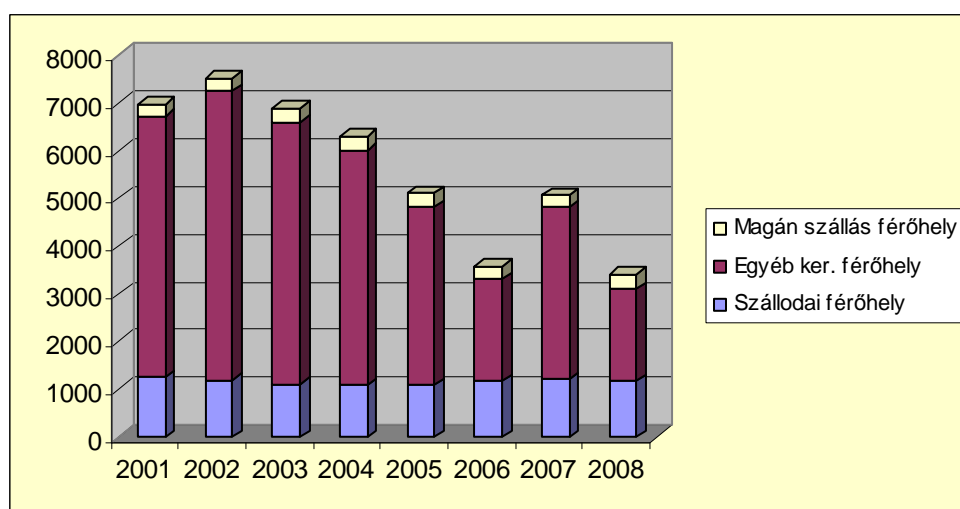
Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

Pécs

A város kereskedelmi szállásférőhely kapacitásán belül a szállodai férőhelyek száma (az oszlopok alsó része) az elmúlt 8 évben lényegében nem változott, az egyéb kereskedelmi szálláshelyek kapacitása 2006-ig folyamatosan csökkent, amelyet tendenciájában követett a vendégforgalom alakulása. Meglepő, hogy a statisztikai adatok szerint sem hazánk EU csatlakozása, sem az EKF-re való pályázás, majd felkészülés nem hatott a városban lebonyolódó turizmus növekedésére. A keresleti trendek alakulásából nem következtethetünk a kulturális turisztikai vonzerőfejlesztés ösztönző hatására. A vizsgált alacsony kapacitású új szálloda inkább színvonalá miatt volt fontos beruházás a város turizmusában. (39. és 40. ábra)

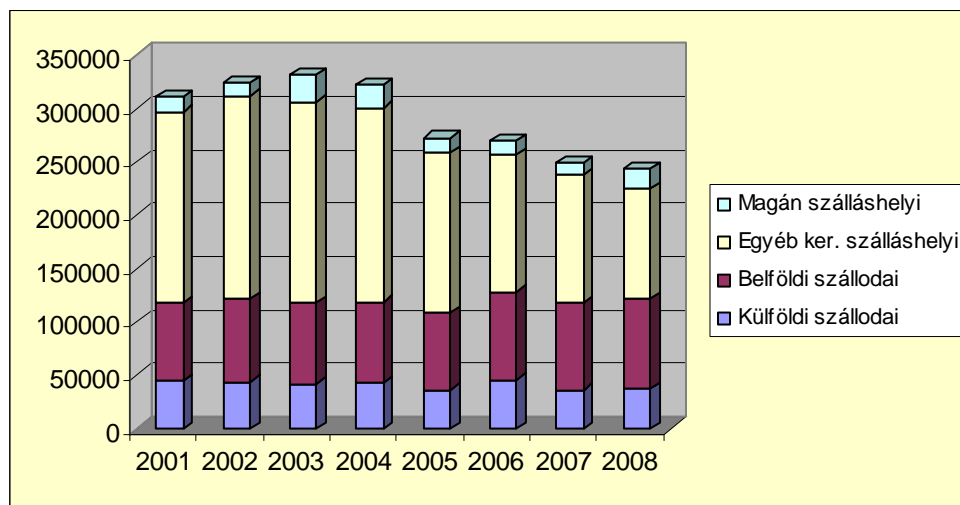
(Megjegyezzük, hogy az EKF beruházás ilyen típusú multiplikátor hatása csak az általunk végzett vizsgálat után érződik, hiszen az elmúlt 1-2 évben jelentős szálloda beruházások indultak el, és fejeződtek be, illetve ebben az évben adják át őket üzemeltetésre.)

39. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely Pécsen, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

40. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Pécsen 2001-2008

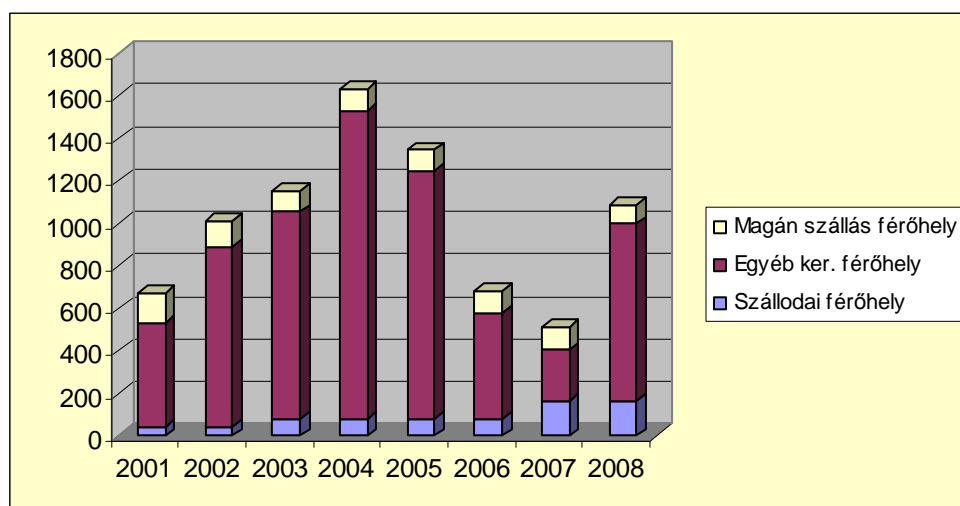

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

Szarvas

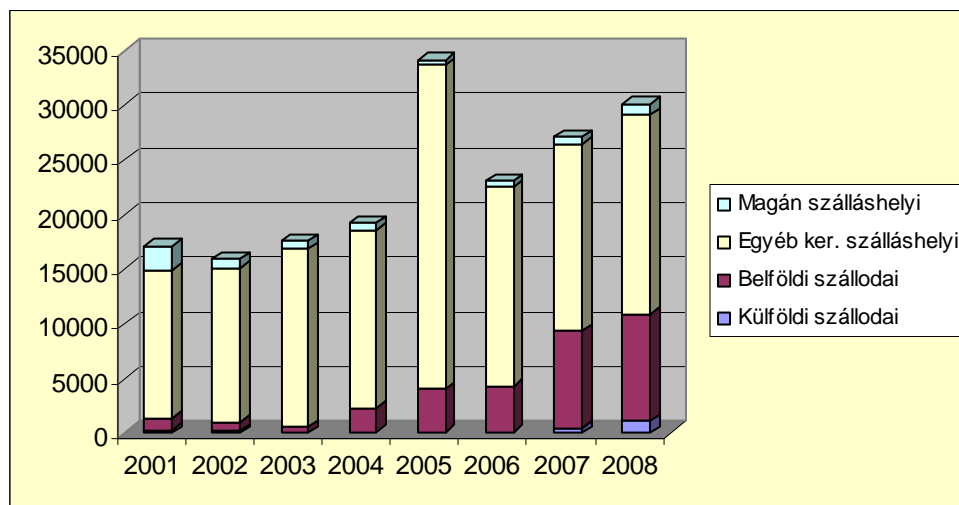
A fürdőfejlesztés átmenetileg ösztönzően hatott az egyéb kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalom alakulására. A Liget hotel belépése, egy másik kisebb szállodával együtt ma már a város kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalmának 35%-át biztosítja. A magánszálláshelyek turisztikai szerepe a kereslet alakulásában és a kínálatban nem számottevő. (41. és 42. ábra)

41. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Szarvason, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

42. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Szarvason 2001-2008

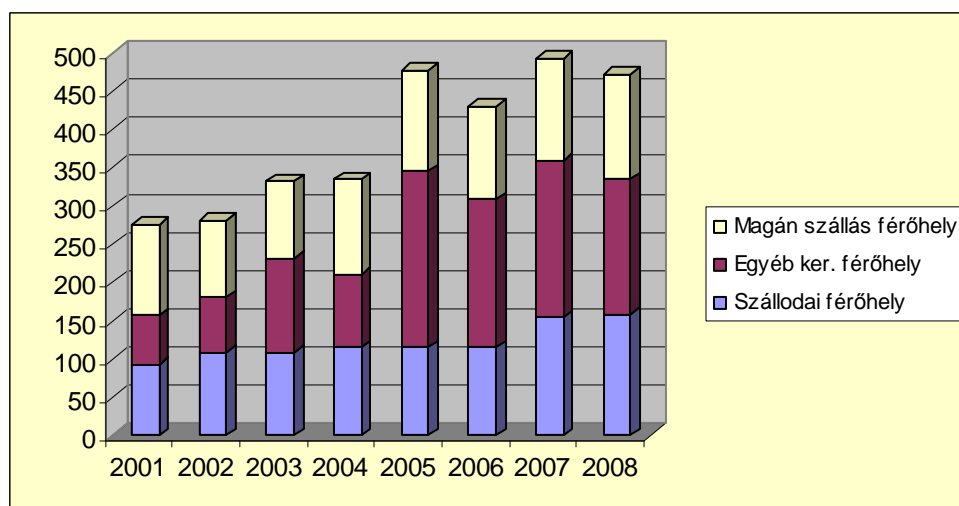

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

Szentgotthárd

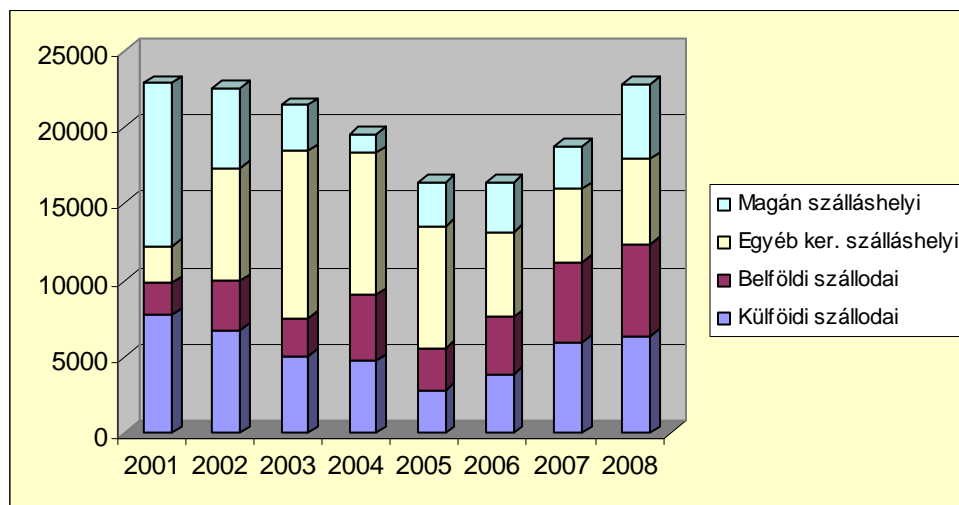
A fürdőberuházás közvetett hatásaként megépült kisebb hotelek, panziók belépésével javult a város szálláskapacitása, s ennek hatása a külföldi szállodai vendégforgalomban is megmutatkozott. Ez utóbbira igen pozitív hatást gyakorolt az élményfürdő átadása, s minden bizonnyal ennek következménye, hogy a település vendégforgalmának növekedése 2008-ban is töretlen volt. (43. és 44. ábra)

43. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Szentgotthárdon, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

44. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken Szentgotthárdon, 2001-2008

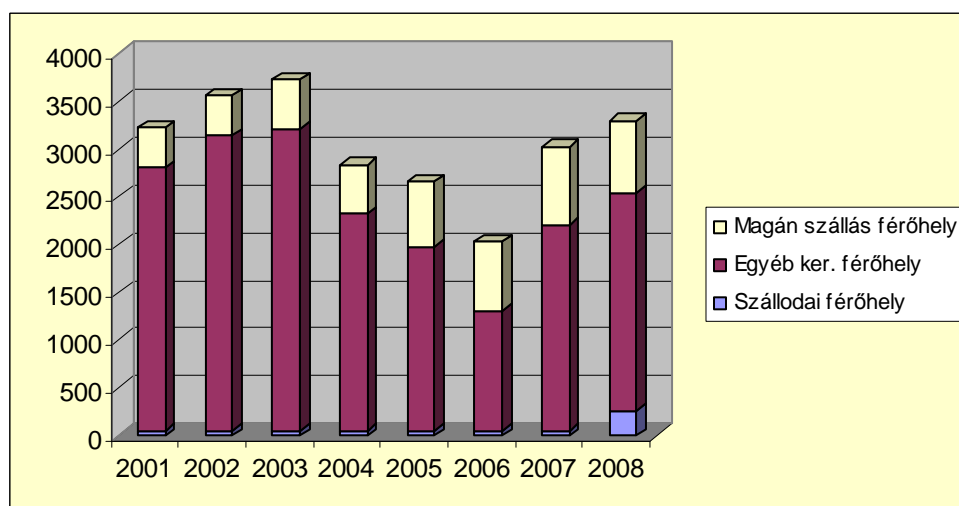

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

Tiszafüred

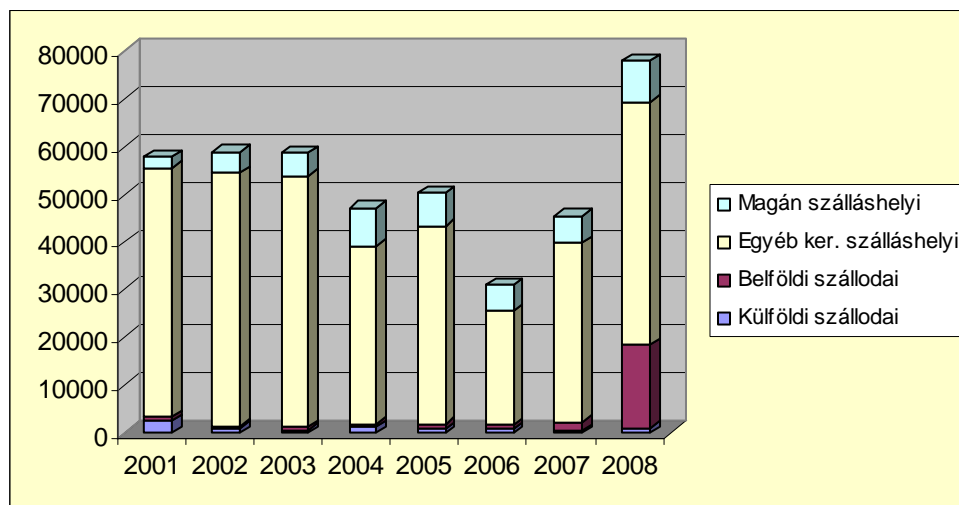
A Tisza Balneo Hotel üzemeléséig nem volt a városban magasabb kategóriájú szálloda. 2008-ban a négycsillagos szálloda megjelenésével jelentősen nőtt a vendégforgalom. Az átadott szálloda beruházás mind az egyéb kereskedelmi szálláshelyi vendégforgalmat, mind a magánszálláshelyek iránti keresletet ösztönözte. (45. és 46. ábra)

45. ábra: Az idegenforgalmi szálláshelyek férőhely kapacitása Tiszafüreden, 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

46. ábra: A turisták által eltöltött vendégéjszaka az idegenforgalmi szálláshelyeken, Tiszafüreden 2001-2008

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap, ill. KSH területi adatok (2001-2008)

4.2.2 A turizmussal összefüggő önkormányzati bevételek alakulása

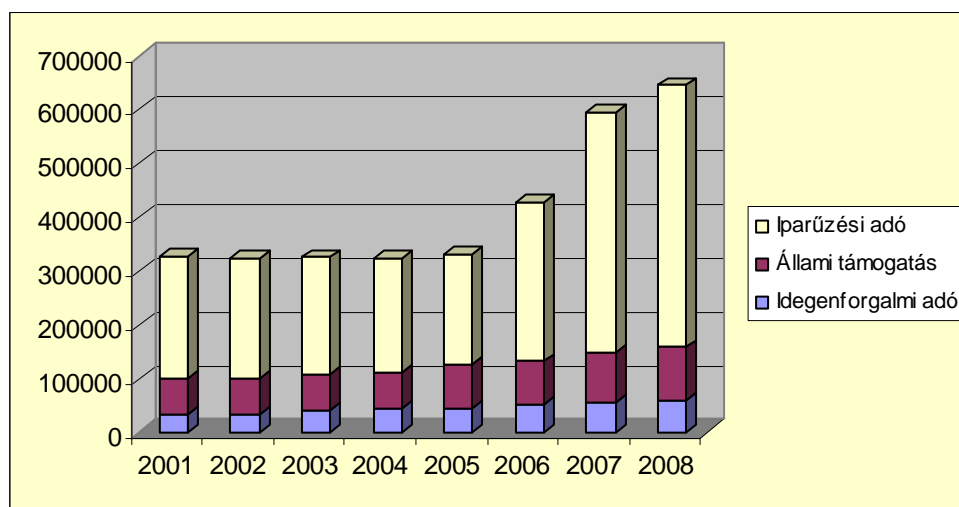
A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek három tételből állnak: **turisztikai vállalkozások által fizetett iparüzési adó, a szálláshelyi vendégéjszakák számától függő idegenforgalmi adó és (2010. január 1-ig) az utóbbi kétszeresét kitevő központi költségvetési támogatás**, amelyet a település turisztikai fogadóhelyi fejlesztésekre, kiadásokra használ fel.

Az egyes települések turizmussal összefüggő bevételei különböző szerkezetűek. Általánosan megállapíthatjuk, hogy a nagy városokban (Debrecen, Pécs) meghatározó az iparüzési adóbevételek, míg a 10 ezer lakosú városokban az idegenforgalmi adó és (2010. január 1-ig) annak kétszeresét kitevő költségvetési támogatás jelenti a város turizmussal összefüggő bevételeit. Ez utóbbi támogatás felére csökkentése az érintett önkormányzatok számára jelentős bevételcsökkenéssel jár.

Debrecen

Debrecen turizmussal összefüggő önkormányzati bevételei 2006-tól indultak gyors növekedésnek. Ennek oka a turisztikai vállalkozások által fizetett iparüzési adó dinamikus növekedése. Feltételezésünk szerint ez a Debrecenben lezajló turisztikai fejlesztések (elsősorban a vizsgált élményfürdő-, de egyéb, pl. szálloda beruházások) keresletösztönő hatásának köszönhető.

47. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Debrecenben, 2001-2008

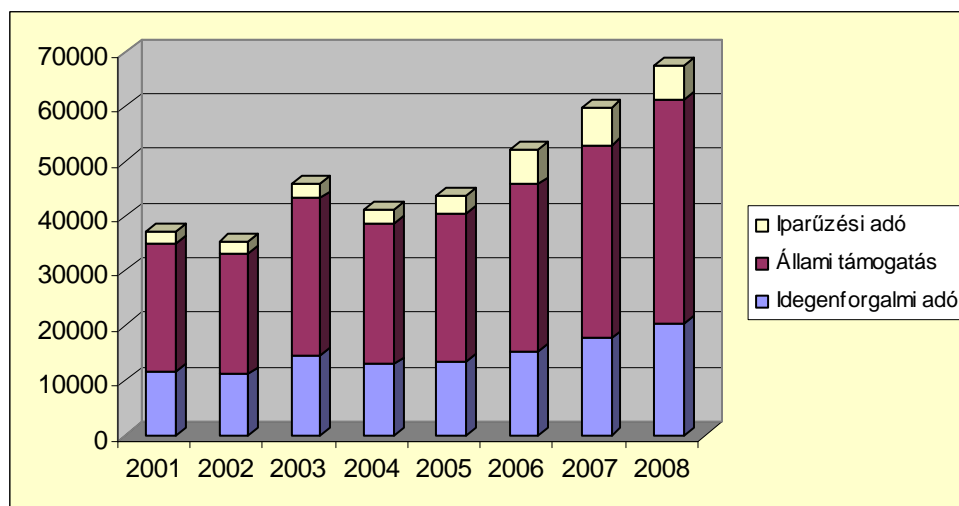
Adatok ezer Ft-ban

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

Mezőkövesd

Mezőkövesd turizmushoz kapcsolódó önkormányzati bevételeinek nagyságát a kereskedelmi szálláshelyek által fizetett idegenforgalmi adó, és az arra alapuló költségvetési támogatás határozza meg. Az adóbevételek dinamikus növekedése minden bizonnyal összefügg a Zsóry Fürdő felújításával, növekvő látogatóforgalmával. Az iparüzési adó arányaiban nem jelentős.¹⁰⁶

48. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Mezőkövesden, 2001-2008

Adatok ezer Ft-ban

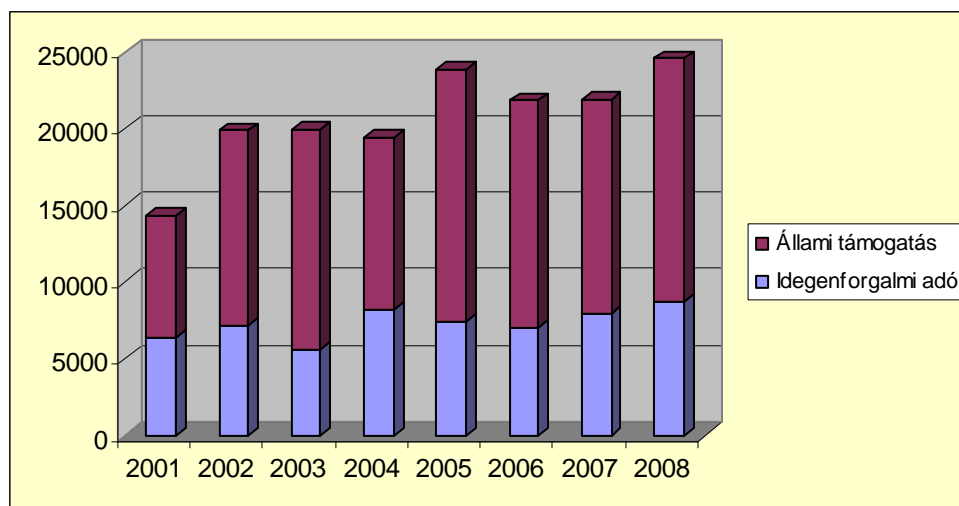
Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

¹⁰⁶ A 2008. évi önkormányzati adóbevétel értelemszerűen még nem tartalmazza az új szálloda által fizetett helyi adót, ami a működés első teljes éve alatt (2008. november - 2009. november) 13,5 millió Ft volt.

Orfű

Orfű turizmussal összefüggő bevételei két tételből állnak: idegenforgalmi adó és az azzal összefüggő költségvetési támogatás. 2008-ban érzékelhető keresletnövekedés és ez által helyi adóbevétel növekedés történt.

49. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Orfűn, 2001–2008

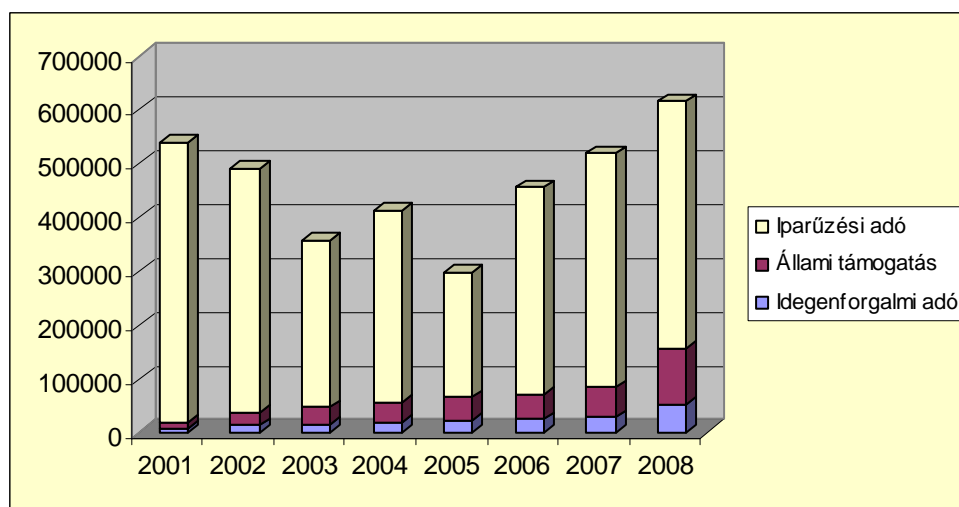
Adatok ezer Ft-ban

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

Pécs

Pécs turizmussal kapcsolatos bevételein belül meghatározó az iparüzési adóbevétel. Ennek egy része azonban nem a fogadóhelyen lebonyolódó turizmussal kapcsolatos, hiszen a vendéglátó ipari egységek és az utazási irodák által fizetett iparüzési adót is tartalmazza. Az alacsony idegenforgalmi adóval kapcsolatos bevétel (idegenforgalmi adóbevétel és ezzel összefüggő állami támogatás) alapján arra következtethetünk, hogy a város nem tudta kiaknázni az EKF-re való felkészülés turisztikai piaci lehetőségeit.

50. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Pécsen, 2001-2008

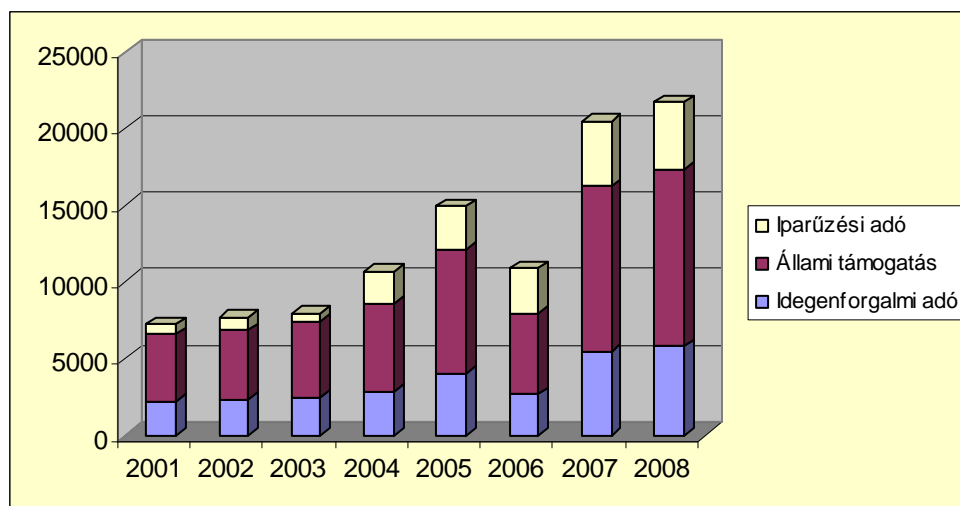
Adatok ezer Ft-ban

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

Szarvas

A fürdő átadása ösztönzőleg hatott a helyi adóbevételek növekedésére, a jelenlegi magas adóbevétel a fürdőberuházás multiplikátor hatásaként üzemelő panzióknak, kis szállodának és a Liget Hotelnek az eredménye.

51. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Szarvason, 2001-2008

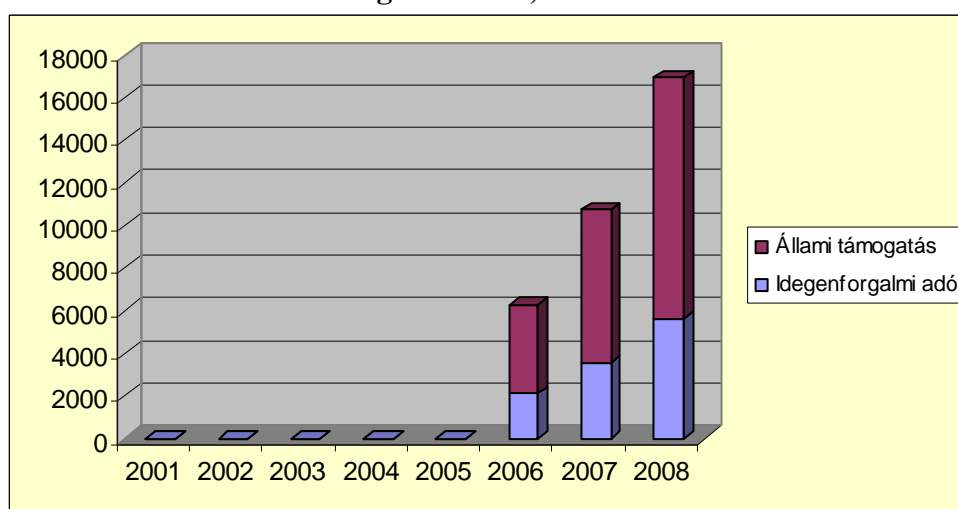
Adatok ezer Ft-ban

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

Szentgotthárd

A város turisztikai adatai csak 2006-tól állnak rendelkezésre. A fürdőfejlesztés és annak közvetett turisztikai beruházásösztönző hatása jelentős ütemű adóbevétel növekedést eredményezett. Természetesen nem tekinthetünk el az önkormányzati tulajdonban lévő fürdő magas hitelfelvételével összefüggő pénzügyi kötelezettségektől.

52. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Szentgotthárdon, 2001-2008

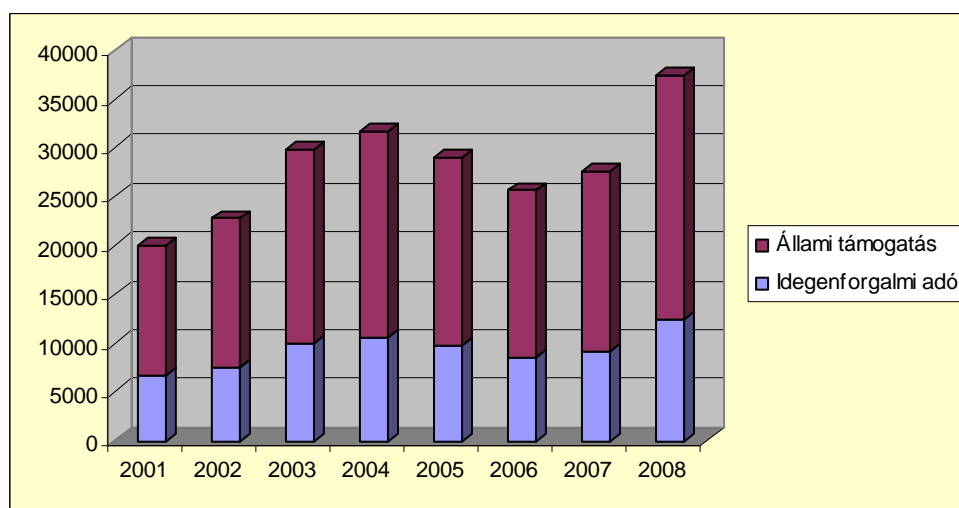
Adatok ezer Ft-ban

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

Tiszafüred

Tiszafüred turizmussal összefüggő önkormányzati bevételei – az átmeneti csökkenés után - a Tisza Balneo Hotel üzemelését követően jelentősen nőtt, egyrészt a vendégéjszakák után fizetett idegenforgalmi adó, másrészt az azzal összefüggő 2x-es költségvetési támogatás következtében.

53. ábra: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati bevételek alakulása Tiszafüreden, 2001-2008.

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: Önkormányzat által kitöltött adatlap

Összefoglalva: A települések turisztikai indikátorai igazolják, hogy a vizsgált beruházások ösztönözték a turisztikai fogadóképesség fejlődését, növelték a városokba irányuló turisztikai keresletet, és az önkormányzatok turizmussal összefüggő helyi bevételeinek dinamikus növekedését eredményezték.

A 2008. évi stagnáló országos turisztikai teljesítmény ellenére mind a vizsgált megyék, mind a települések keresleti adatai kedvezően alakultak.

5. EGY KÖVETŐ VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

A turisztikai fejlesztések komplex gazdasági hatásvizsgálatát először 2004-ben, a Modern Üzleti Tudományok Főiskoláján dr. Mundruczó Györgyné témavezetésével végezték. E kutatás során a Széchenyi Terv egészségturisztikai beruházásainak gazdasági hatásait vizsgálták a Polgári Magyarországért Alapítvány támogatásával.

Tekintettel arra, hogy a **2004-es kutatás jó összehasonlítási alapot teremt a jelenlegi ÁSZKUT kutatás eredményeinek értékeléséhez**, elvégeztük a korábbi kutatásba bevont projektek követő vizsgálatát. A követő vizsgálat fő célja volt, hogy megnézzük az üzemeltetés gazdasági indikátorainak alakulását az elmúlt 5 évben (2004-2008, ill. 2009-ben), és a kapott kutatási eredményeket összehasonlítsuk az általunk végzett primer kutatás adataival.

Az alábbiakban röviden bemutatjuk a 2004-es kutatás legfontosabb eredményeit és a követő vizsgálat főbb tapasztalatait.

5.1 A 2004-es kutatás főbb jellemzői

A 90-es években az egészségturizmus új formái (wellness, fitness, szépségkúrák, egészségregeneráló kúrák, stb.) egyre népszerűbbek lettek Európában. Mindezek a keresleti trendek arra ösztönözték a hagyományos gyógyfürdőket és gyógy- szállodákat, hogy kihasználva a termál- és gyógyvíz-adottságok nyújtotta lehetőségeket, alkalmazkodjanak az új keresleti igényekhez, és korszerű egészségturisztikai kínálatot alakítsanak ki. E kínálatfejlesztési koncepció megvalósításához nyújtott pénzügyi támogatást a kormány 2001-ben meghirdetett Széchenyi Terv egészségturizmus fejlesztő programja. A Széchenyi Terv egészségturisztikai alprogramja (TU1 és TU2) keretében megvalósult beruházások időben és területileg is jól elkülöníthető volta jó lehetőséget biztosított a gazdasági hatások kutatására. A kutatás 2004. április-2005. január 31. között történt. A kutatás bázis éve 2001, az üzembe lépett beruházások első teljes éve 2003, ill. 2004 volt.

A primer kutatás során **11 településen 11 projekt** vizsgálatára került sor.

A vizsgált projektek főbb jellemzői:

- A 11 projekt közül 9 önkormányzati, két létesítmény magántulajdonú beruházás volt.
- A kutatásba bevont projektek közül 8 fürdő/élményfürdő fejlesztés, két fürdő fejlesztés szálloda beruházással kiegészítve, és egy gyógy-szálloda beruházás volt.
- A vizsgálatba bevont települések egy része tradicionális turisztikai fogadóhely (pl. Berekfürdő, Gyula, Hajdúszoboszló, Sárovar, Zalakaros), más települések éppen a fürdőfejlesztéssel léptek a turisztikai fogadóhelyek körébe (pl. Kehidakustány, Mórahalom, Pápa, Tótkomlós).
- Két településen a fürdő a II. vh. előtt épült, három projekt ún. zöldmezős beruházás volt.
- A beruházások átfutási ideje 12-15 hónap volt.

A vizsgált 11 projekt az országos tervezett beruházási érték 20%-át, az állami támogatások összegének 26%-át tette ki, s ez lehetőséget adott országos adatok becslésére is.

A vizsgálatba bevont települések és projektek főbb adatait a *14. táblázatban* mutatjuk be.

14. táblázat: A 2004-es kutatásba bevont 11 egészségügyi projekt főbb jellemzői

Projekt/település	Tervezett beruházási érték (ezer Ft)	Megvalósult beruházási érték (ezer Ft)	Ebből állami támogatás ¹⁰⁷ (ezer Ft)	Állami támogatás a megvalósult beruházási érték százalékában
Termál Hotel Pávai, Berekfürdő	278 586	278 586	98 994	35,5
Ceglédi Gyógyfürdő és Szabadidőközpont	1 473 780	2 700 000	724 202	26,8
Rábaquelle, Győr	2 000 000	2 500 000	977 000	39,1
Gyulai Várfürdő, Gyula	1 720 000	2 000 000	745 000	37,3
Hungarospa, Hajdúszoboszló	2 000 000	2 486 570	1 000 000	40,2
Kehida, Kehidakustány	2 282 000	2 500 000	790 000	31,6
Mórahalmi Gyógyfürdő, Mórahalom	550 000	550 000	82 502	15,0
Várkertfürdő, Pápa	1 599 861	2 047 463	782 747	38,2
Sárvári Gyógy- és Wellnessfürdő, Sárvár	4 053 022	4 276 022	2 053 887	48,0
Rózsafürdő, Tótkomlós	378 141	485 960	225 845	46,5
Gránitfürdő, Zalakaros	1 731 175	1 810 415	589 651	32,6
Összesen	18 066 565	21 635 016	8 069 828	37,3
Országos adat	81 458 128		30 933 989	

Forrás: A Széchenyi Terv nyertes egészségügyi pályázatainak 2001-2004 (GKM) és létesítmény-adatlapok.

5.2 Beruházási multiplikátorhatás

A Széchenyi Terv egészségügyi fejlesztési alprogramjának egyik kormányzati célja a beruházások multiplikátorhatásainak kihasználása volt.

A gazdasági hatásvizsgálat céljai között szerepelt, hogy megvizsgálja az egészségügyi beruházások multiplikátorhatását. E cél érdekében az egészségügyi projektjeinek beruházási multiplikátorhatásai két idősávban kerültek számbavételre:

- az egészségügyi beruházásokkal párhuzamosan, 2001-2003-ban (közvetett hatás)

¹⁰⁷ Két projekt (Hotel Pávai és Mórahalmi Gyógyfürdő) más támogatást is kapott!

- b) a létesítmény üzemelképését követően, 2004-2006-ban (tovagyűrűző vagy gerjesztett hatás)

A primer kutatás adatai azt mutatták, hogy a Széchenyi Terv vizsgált TU1 és TU2 nyertes pályázatai szinte azonnal ösztönzően hatottak a települések turisztikai fejlesztéseire, elsősorban a kereskedelmi szálláshelyi (szálloda és kemping) beruházásokra. A tovaggyűrűző hatások egyrészt a vizsgált létesítmény további fejlesztéseit, másrészt a további tervezett középtávú egyéb turisztikai beruházásokat jelentették, amennyiben a vizsgált projekt és a tervezett turisztikai beruházások között az ok-okozati kapcsolat kimutatható volt.

A Széchenyi Terv által (is) támogatott **11 egészségsturisztikai projekt 21,6 milliárd Ft tényleges beruházási értéke** a kutatásba bevont településeken a fürdőfejlesztésekkel **párhuzamosan további 11,7 milliárd Ft magánérés turisztikai beruházás megvalósulását ösztönözte, és a kutatás a 2004-2006 évekre összesen 24,6 milliárd Ft többlet beruházási érték megvalósulását prognosztizálta. A közvetett és tovaggyűrűző beruházási adatok alapján számított beruházási multiplikátor együttható 2,7.** A magas beruházási multiplikátor együttható a fürdőberuházások turisztikai vonzerő voltával és a települések turisztikai infrastruktúrájának relatív elmaradottságával függött össze.

5.3 Munkahelyteremtő hatás

A vizsgálatba bevont 11 nyertes projektben összesen 387 új munkahely létesítését vállalták a beruházók. A kutatás során kapott létszám adatok alapján megállapítható, hogy a beruházók a pályázatban vállalt új munkahelyeket biztosították, összesen 457 többletmunkahelyet teremtettek, idényszerűen pedig további 690 fő dolgozott a létesítmények területén az üzembe lépés első évében. A 2004-es kutatásba bevont létesítményekben (négy létesítménytől eltekintve) jellemző volt a szolgáltatások kiszervezése (outsourcing), s a többlet munkahelyteremtés ezen a területen (vendéglátás, kiskereskedelem, kölcsönzés, stb.) is tapasztalható volt.

Az egy új munkahely létrehozásának beruházási költsége 47,3 millió Ft volt, s egy munkahely létrehozását az állami költségvetés 17,6 millió Ft-tal támogatta. A munkahelyteremtési beruházási költség a fürdőberuházások magas eszközigenyével és technológiai követelményeivel függött össze.

5.4 Üzemeltetési hatások

A vizsgált 11 új/megújult egészségsturisztikai létesítmények többsége 2003-ban kezdte meg működését. Az új létesítményeknek értelemszerűen nem volt felújítás előtti adata. A „régii” fürdők esetében – jól lehet jelentős kapacitásbővülés történt – 2001-et tekintjük bázis évnak. A növekmény kiszámítása a 2004-es év adatai alapján történt.

A 2004-es kutatás főbb eredményei a következők voltak:

- A Széchenyi terv TU1 és TU2 programja keretében megvalósult 11 projekt üzemelésének első teljes évében, 2004-ben a **létesítmények árbevétele 6 milliárd Ft volt**, amely folyó áron 3,35 milliárd Ft-tal (129%-kal) haladta meg a beruházás előtti 2,6 milliárd Ft árbevételt. Az egységnyi beruházási értékre jutó árbevétel növekedés eltérő, s függ a szolgáltatások kiszervezésétől is. Mindazonáltal a legmagasabb hozamot a nagy beruházási értékű létesítmények érték el, ahol az ún. szinergiahatás is érvényesült.
- 2004-ben a vizsgált **létesítmények látogatóforgalma 5,77 millió fő volt, 60%-kal (2,16 millió fővel) nőtt** a bázis évhez képest. A belföldi látogatóforgalom a kereslet

70%-át adta. A fürdők napi látogatóforgalma mind a főszezonban (nyáron), mind télen egyaránt jelentősen nőtt.

- A vizsgált 11 létesítmény az üzemelés első teljes évében összesen **1 milliárd Ft-ot fizetett be az állami költségvetésnek (ami a nettó árbevétel 20%-a), és közvetlenül 77,4 millió Ft-ot fizetett be a helyi önkormányzatoknak.**

5.5 A követő vizsgálat tapasztalatai

A kutatásba bevont turisztikai projekt eredményeinek kontrollálása és további információk szerzése céljából a 2004-es (11 projekt és 11 település) kutatási eredményeit egy ún. követő vizsgálatlal egészítettük ki. A vizsgálat időtartama 2004-2008 közötti időszakra, ill. a 2009-es év várható adataira terjedt ki.¹⁰⁸

A 11 turisztikai létesítmény és az érintett 11 település főbb adatainak segítségével a következő kérdésekre kerestük a választ:

- A turisztikai beruházások üzembeállítását követő években tartós marad-e a település turizmusára gyakorolt pozitív hatás?
- Felismerhetők-e - a piaci szereplők és szakemberek körében gyakran túlkínálatként jellemzett - az új fürdőfejlesztések negatív gazdasági hatásai a korábban és a jelen kutatás során vizsgált létesítmények üzembe lépése óta eltelt években?
- A támogatott turisztikai beruházások területi elosztásánál a csomóponti-, vagy a decentralizált fejlesztési politikát érdemes-e követni?
- Érvényesül-e szinergiahatás a támogatott turisztikai fejlesztések esetében?

Az önkormányzatok és a létesítmények üzemeltetői által kitöltött statisztikai adatlapok adatainak felhasználásával két összefoglaló táblázatban mutatjuk be a főbb hatásindikátorok változását. A változásokat három év kiemelésével mutatjuk be: 2006 a beruházási multiplikátorhatás (a kereskedelmi szálláshelyek kapacitása, is ezen belül a szállodai férőhely alakulása) ellenőrzése miatt, 2008 a gazdasági válság induló éve és 2009 (amennyiben erre az évre adatot kaptunk) az országos trendekkel való összevetés miatt fontos év.

A változások üteme értelemszerűen függ a mennyiségi adatok nagyságától, azonban ezek bemutatásától most eltekintünk. A turisztikai indikátorok változása a 15. ábrán látható.

A táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy **a vizsgált időszakban 6 településen számottevően növekedett a települések idegenforgalmi szálláshelyeinek férőhely kapacitása és egy-két település kivételével dinamikusan nőtt a kereskedelmi szálláshelyek és ezen belül a szállodák vendégforgalma, továbbá az önkormányzatok turizmussal összefüggő bevétele.** Ez összességében igazolja, a korábbi fürdőberuházások multiplikátor hatását (amit egészít a saját beruházási érték) és a turisztikai keresletre gyakorolt ösztönző hatásait. A növekedés üteme elsősorban a bázis adatok nagyságrendjétől és a desztinációs életgörbétől függ.

A települések számára az idegenforgalmi adó növekedési ütemének kiemelt jelentőséggel bír, hiszen közvetlen hatása van a központi költségvetésből kapott támogatás összegére, továbbá meghatározza a fogadóhelyi turisztikai infrastruktúra fejlesztését

¹⁰⁸ A statisztikai adatokat a helyi önkormányzattól és a létesítmények üzemeltetőitől kértük és kaptuk meg 2010. február-március hónapban.

15. táblázat: A 2004-es kutatásba bevont települések főbb turisztikai indikátorainak változása a 2004-es év adatainak %-ában

Település	Év	Helyi adók összesen 2004=100 %	Turisztikai váll. iparú. adója 2004=100%	Idgenforgalmi adó 2004=100%	Ker.-i szállás férőhelyek száma 2004=100%	Szállodai férőhelyek száma 2004=100%	Ker szálláshelyi vend. éj 2004=100%	Szállodai vend. éj 2004=100 %
Berekfürdő	2006	115,8	85,5	103,2	78,6	100,9	101,0	140,0
	2008	167,5	184,7	151,3	75,0	97,7	113,2	154,1
	2009	145,9	216,6	142,5	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Hajdúszoboszló	2006	110,3	100,0	120,3	102,3	105,3	118,1	124,6
	2008	109,4	119,2	146,0	100,7	111,3	115,0	122,1
	2009	109,4	128,0	143,5	100,7	113,0	124,0	
Győr	2006	111,6	150,2	118,3	55,9	92,7	78,0	77,4
	2008	238,0	150,8	129,3	59,7	88,7	78,3	83,2
	2009	214,8	150,8	109,0	55,1	103,1	69,0	71,9
Gyula	2006	106,8	112,7	n.a.	111,5	79,4	110,4	111,7
	2008	110,4	142,4	99,7	128,6	78,8	127,0	124,1
	2009	105,8	135,5	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Kehidakustány	2006	122,5	109,3	175,2	161,6	313,5	178,8	169,3
	2008	133,8	107,6	198,9	131,4	313,5	168,1	177,5
	2009	100,5	64,5	198,2	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Mórahalom	2006	195,2	224,5	339,1	100,0	0	223,5	0
	2008	215,1	581,6	575,9	100,0	0	244,3	0
	2009	249,0	620,4	571,6	124,2	0	253,1	0
Pápa	2006	115,3	122,5	311,2	273,1	101,7	618,6	204,2
	2008	129,4	149,1	337,6	271,7	92,3	769,6	219,5
	2009	149,9	402,9	427,7	n.a.	n.a.	867,2	230,6
Sárvár	2006	95,8	n.a.	153,6	143,0	111,6	108,8	111,3
	2008	126,9	n.a.	274,6	319,8	322,6	297,1	293,4
	2009	106,9	n.a.	305,3	359,4	360	337	343,6
Tótkomlós	2006	117,6	0	146,6	200,0	0	60,5	0
	2008	186,4	0	433,3	228,6	0	110,5	0
	2009	174,4	0	320,0	n.a.	0	n.a.	0
Zalakaros	2006	134,6	137,9	131,2	115,6	181,6	153,5	168,6
	2008	159,8	180,5	148,2	118,7	171,8	189,7	164,6
	2009	165,4	198,9	158,0	118,7	n.a.	180,0	n.a.

Forrás: Önkormányzati adatlap, KSH területi adatbázis, 2008

A táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy **a vizsgált időszakban 6 településen számottevően növekedett a települések idegenforgalmi szálláshelyeinek férőhely kapacitása és egy-két település kivételével dinamikusan nőtt a kereskedelmi szálláshelyek és ezen belül s szállodák vendégforgalma, továbbá az önkormányzatok turizmussal összefüggő bevétele.** Ez összességében igazolja, a korábbi fürdőberuházások multiplikátor hatását (amit kiegészít a saját beruházási érték) és a turisztikai keresletre gyakorolt ösztönző hatásait. A növekedés üteme elsősorban a bázis adatok nagyságrendjétől és a desztinációs életgörbétől függ.

A települések számára az idegenforgalmi adó növekedési ütemének kiemelt jelentőséggel bír, hiszen, közvetlen hatása van a központi költségvetésből kapott támogatás összegére, továbbá meghatározza a fogadóhelyi turisztikai infrastruktúra fejlesztését.

16. táblázat: A 2004-es kutatásba bevont létesítmények főbb adatainak változása a 2004-es év adatainak %-ában

Létesítmény neve	Év	Árbevétel 2004=100%	Látogatók száma 2004=100%	Helyi adó-befizetés összesen 2004=100%	Központi költségvetési befizetés 2004=100%	Saját beruházás értéke 2004-2009 között (000)
Hotel Pávai (Berekfürdő)	2006	138,3	n.a.	115,1	150,4	57818
	2008	152,6		214,5	212,7	
	2009	161,7		192,8	182,8	
Hungarospa (Hajdúszoboszló)	2006	153,1	101,4	187,5	200,5	7362260
	2008	162,1	111,4	586,1	194,1	
	2009	163,3	106,9	605,2	203,7	
Rábaquelle (Győr)	2006					
	2008					
	2009					
Gyulai Várfürdő (Gyula)	2006	112,5	99,9	111,0	111,9	n.a.
	2008	148,6	73,0	143,1	154,2	
	2009	150,9	n.a.	n.a.	n.a.	
Kehida (Kehidakustány)	2006	134,5	102,2 (164,8)	188,8	133,9	1042546
	2008	140,1	93,8 (180,4)	186,0	141,9	
	2009	121,2	77,6 (143,4)	114,8	118,7	
Mórahalmi Gyógyfürdő (Mórahalom)	2006	270,9	204,4	0	147,6	761412
	2008	396,2	237,1		119,1	
	2009	462,5	257,7		160,6	
Várkertfürdő (Pápa)	2006	112,6	83,2	0	109,0	104762
	2008	121,6	79,0		125,4	
	2009	140,7	68,6		163,8	
Gyógy- és Wellness Fürdő (Sárvár)	2006	121,2	98,7	109,6	118,8	535171
	2008	146,4	114,9	184,6	105,4	
	2009	157,3	117,4	193,4	96,8	
Rózsafürdő (Tótkomlós)	2006	289,4	142,1	95,0	46,2	15270
	2008	286,0	147,4	62,6	182,2	
	2009	374,9	165,8	315,5	169,3	
Gránit Fürdő (Zalakaros)	2006	129,9	103,7	142,9	124,2	1795204
	2008	132,6	95,1	142,3	120,9	
	2009	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	

Forrás: Létesítmény adatlapok. (Két létesítménytől nem kaptunk vissza kitöltött adatlapot.)

A 2004-es kutatásba bevont fürdőfejlesztések 5-6 éves idősorai alapján megállapíthatjuk, hogy mind az árbevételi, mind a közvetlen helyi, ill. a központi költségvetési adók növekedtek.

A legnagyobb növekedés a helyi adóbefizetésekben tapasztalható, különösen abban az esetben, ha az adott fürdő szállodafejlesztéssel is kiegészült.

A fürdők többségének árbevétele a vizsgált 5 év alatt 30-60%-kal növekedett (kivételem a Mórahalmi Gyógyfürdő, amelynek árbevétele a 360%-kal nőtt), a látogatók számának ennél kisebb mértékű növekedése, esetenként csökkenése mellett.

A kedvező trendek megítélésünk szerint a folyamatos fürdőfejlesztések (gerjesztett beruházási multiplikátor-hatás) és a jó létesítmény menedzsment a következményei.

Úgy tűnik, hogy **az új versenytársak piacra lépése nem érintette a korábban üzemeltetett fürdők teljesítményeit.** Ennek oka lehet a már ismert márka és szolgáltatási színvonal, a

törzslátogatók ragaszkodása a fürdőhöz, gyógyvízhez, a bizalom, stb. A látogatóforgalom csökkenése azonban jelzi a kereslet ár- és jövedelem érzékenységét.

A támogatott fürdőberuházások közül - gazdasági hatásukat tekintve - a **legsikeresebbek a nagy beruházási értékű projektek, és az ún. csomóponti fejlesztések**. A vizsgált időszor alapján megállapíthatjuk, hogy minél nagyobb a fürdő kapacitása és minél több lábon áll (élményfürdő, gyógyfürdő, szálloda, vendéglátás, stb.), továbbá minél szélesebb körű szolgáltatásokat nyújt, annál nagyobb a jövedelemtermelő képessége, mind az árbevétel, mind a befizetett adókat tekintve. A szétaprózott fejlesztési összegű beruházások gazdasági hatásai kevésbé érzékelhetőek, a projektek vonzáskörzete szűk, fejlődési lehetőségei a tőkehiány miatt korlátozottak. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a decentralizált fejlesztési politikának fontos társadalompolitikai, a helyi lakosokat megtartó, szabadidő eltöltésüket kedvezően befolyásoló funkciói vannak.

Az ún. csomóponti fejlesztések kedvező gazdasági hatásai ellenére ma még nem ismerjük a több százézes, egy-egy esetben millió fölötti éves látogatóforgalmú és milliárdos árbevételű fürdők hosszútávon érvényesülő hatásait, pl. a desztinációs életgörbe telítettségi szakaszának jellemzőit és az azzal összefüggő negatív hatások ráfordításait (környezet szennyezés, közbiztonság romlása, a fogadóhelyi lakosok és turisták közötti konfliktusok kezelése, stb.)

A fenti **turisztikai trendek igazolják a turisztikai beruházások szinergiahatását**. Az egyik turisztikai létesítményben történt turisztikai fejlesztés ösztönzi a vele komplementer kapcsolatban álló turisztikai szolgáltatókat (pl. fürdő és szálloda) vendégforgalmát, árbevételét, és ez által az egész település turisztikai fejlődését, helyi adóbevételeit. A szinergiahatást bizonyítja Hajdúszoboszló, Gyula, Sárvár, Pápa, Zalakaros, mint turisztikai fogadóhely közelmúltbeli fejlődése.

6. A CÉLZOTT KUTATÁSBÓL LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK

- A kutatásba bevont turisztikai fejlesztések beruházási **multiplikátor együtthatója átlagosan 2,49**, s ezen belül a **fürdő és vonzerőfejlesztés 3, 21** körül, a **szállodáké 1,33** volt.

A beruházási multiplikátor együttható függ

- A beruházás céljától (vonzerő, élményfürdő, szálloda, stb.),
 - a támogatási aránytól, illetve a sajáterőtől,
 - a település/régió turisztikai potenciáljától, továbbá
 - az általános makrogazdasági környezettől, a turizmus piaci trendjeitől
- A turisztikai **vonzerőfejlesztés gazdasági hatásai mérésének korlátozott lehetőségei vannak**. A komplex gazdasági hatásindikátorok közül a beruházási multiplikátor mérésének szükségessége és lehetősége igazolódott. Ez a hatás középtávon, ún. gerjesztett hatásként jelentkezik, s ellenőrzése a beruházás átadását követő 3-5 éven belül – utólag lehetséges.
 - A beruházás kivitelezési munkálataiban generálkivitelezőként általában megyei, regionális építőipari cégek, alvállalkozóként többségében helyi és régióbeli vállalkozások, tehát **döntően hazai cégek vettek részt**.
 - A turisztikai fejlesztések munkahelyteremtő hatása, mint hatásindikátor nem a legfontosabb, hanem csak egyike a fejlesztések hatásindikátorainak. A létszámtöbbslet szám-bavétele során külön figyelmet kell szentelni a szolgáltatások kiszervezésére (outsourcé) és a külső szolgáltatók által teremtett többletlétszám alakulására.
 - A vizsgált beruházások fajlagos munkahelyteremtő költsége **30-40 millió Ft**, ill. kisebb szállodák esetében **15-18 millió Ft** volt. Az egy munkahelyre jutó támogatás összege a beruházás céljával összefüggésben **3-15 millió** között szóródik.
 - A vizsgált létesítmények által elnyert **100 Ft támogatás** összességében **664 Ft beruházási értéket** indukált.
 - A vizsgálat során is igazolódott, hogy **a legnagyobb közvetlen jövedelemtermelés a szállodákat jellemzi**. Ez az állítás mind az árbevételre, mind az adóbefizetés nagyságára érvényes.
 - A turisztikai létesítmények árbevételük **15-24%-át közvetlen adóként** befizetik a központi költségvetésbe és a helyi önkormányzatnak. A **helyi önkormányzatok** az összes befizetett adó kb. **20%-t-át** kapják meg.
 - Egyes településeken a turizmussal összefüggő önkormányzati adóbevételek az összes saját bevétel egyre nagyobb hányadát biztosítják, amelyet az idegenforgalmi adó utáni támogatás még tovább növel. A támogatás csökkenése következtében szűkül az önkormányzatok házigazda funkcióinak ellátására fordítható összeg.
 - Az új turisztikai létesítmények **dinamikus turizmusfejlődést, önkormányzati bevétel növekedést** eredményeznek a fogadóhelyeken.
 - A vizsgált településeken lebonyolódó **turizmus érzékenyen reagál a makrokörnyezet változásaira**. A 2006-os megszorító intézkedések, majd 2008-ban a gazdasági válság miatti munkahelyek megszűnése, és a céges rendezvények visszafogása az

új szállodák vendégforgalmának csökkenését okozták, és a bevezető évek pénzügyi nehézségeit még inkább fokozták.

- A turisztikai beruházások **közvetett multiplikátor hatását** a települések turisztikai vendégforgalma és a helyi önkormányzatok bevételei egyértelműen mutatják.
- Pécs város turisztikai indikátorai – a jelentős EKF beruházások és az általunk vizsgált két fejlesztési projekt ellenére **nem mutatnak pozitív gazdasági hatásokat**. A vizsgálatba bevont városok közül az egyetlen, ahol 2003 óta csökkennek a turisztikai kereslet mennyiségi adatai. Ez a tendencia az egész megyére érvényes. **(A 2009. év végén és a 2010-ben átadott, illetve átadásra kerülő szálloda beruházások, a 6-os autópálya elkészülte, valamint a 2011-re tervezett turisztikai fejlesztések azonban valószínűsítik, hogy ez a helyzet a következő években kedvezően fog változni.)**

A kutatás során tapasztaltak alátámasztották annak a széles körben vallott nézetnek a helyességét, hogy a turizmust is kiszolgáló infrastruktúra-fejlesztésekhez és az országimázst alakító, javító marketing tevékenységhez célszerű közpénzekből is hozzájárulni, mivel számos olyan externália társul hozzá, amely csupán az állam részvételével valósulhat meg eredményesen. **Az állami, közösségi beavatkozás ezen a területen elkerülhetetlenül szükséges.**

A kutatás igazolta, hogy **az egymást követő turisztikai fejlesztési programok projektjei a településeken és nemzetgazdasági szinten egyaránt, adatokkal bizonyított jelentős multiplikátor-hatásokkal jártak együtt**. Ezek a hatások a vállalkozói jövedelemtermelésben, a foglalkoztatásban, az állami költségvetési bevételekben és a helyi adóbevételekben egyaránt megmutatkoznak. A fejlesztések eredményeképpen átadott fürdők, wellness hotelek a 21. századi technikát és szolgáltatási színvonalat képviselik Magyarország vidéki városai-ban, ami ösztönzőleg hat a települések fejlődésére, a helyi és környező régiók lakosainak kulturált szabadidő eltöltésére, és jelentős vállalkozói tőkét von be a turisztikai infrastruktúra fejlesztésébe. Ezeket a fejlesztéseket állami támogatással is érdemes ösztönözni.

MELLÉKLETEK

1. melléklet: Táblázatok

**M1. A turizmus részesedése a világ GDP-jében
(2001 -2009)**

Év	GDP részesedés					
	Statisztikai szektor		Teljes közvetlen szektor		Teljes turizmus gazdaság	
	Md USD	%	Md USD	%	Md USD	%
2001	1 240,16	3,87	2 382,80	7,44	3 383,60	10,56
2002	1 237,73	3,74	2 379,38	7,19	3 396,39	10,26
2003	1 334,33	3,59	2 560,12	6,89	3 674,65	9,89
2004	1 467,23	3,51	2 810,90	6,73	4 112,66	9,85
2005	1 553,09	3,44	2 972,59	6,59	4 437,51	9,84
2006	1 627,23	3,32	3 109,71	6,38	4 733,08	9,71
2007	1 815,58	3,32	3 464,09	6,33	5 312,34	9,71
2008	1 975,78	3,27	3 768,58	6,24	5 797,95	9,60
2009 (becslés)	1 870,08	3,20	3 566,69	6,11	5 473,83	9,37

Forrás: WTTC

**M2. A turizmusban foglalkoztatottak száma a világon
(2001 – 2009)**

Év	A foglalkoztatottak száma és aránya					
	Statisztikai szektor		Teljes közvetlen szektor		Teljes turizmus gazdaság	
	1000 fő	%	1000 fő	%	1000 fő	%
2001	71 983,4	2,82	132 356	5,18	199 076	7,79
2002	71 497,1	2,76	131 297	5,06	198 596	7,65
2003	69 746,9	2,65	127 816	4,85	197 582	7,50
2004	72 242,1	2,69	132 024	4,92	206 059	7,68
2005	73 232,3	2,69	134 001	4,92	212 586	7,80
2006	76 118,3	2,74	138 868	5,01	220 186	7,94
2007	77 863,6	2,76	141 734	5,03	224 467	7,96
2008	78 747,5	2,75	143 458	5,01	226 039	7,90
2009 (becslés)	77 275,5	2,68	140 660	4,88	219 810	7,62

Forrás: WTTC

**M3. A turizmus részesedése az EU GDP-jében
(2001 – 2009)**

Év	GDP részesedés					
	Statisztikai szektor		Teljes közvetlen szektor		Teljes turizmus gazdaság	
	Md USD	%	Md USD	%	Md USD	%
2001	397,65	4,13	775,72	8,06	1094,91	11,37
2002	414,87	3,92	807,96	7,63	1156,10	10,92
2003	481,17	3,73	933,35	7,24	1328,69	10,30
2004	546,68	3,65	1059,94	7,07	1535,83	10,25
2005	577,66	3,62	1120,55	7,03	1631,72	10,23
2006	602,68	3,49	1169,31	6,77	1734,61	10,05
2007	684,61	3,40	1329,70	6,61	1987,30	9,88
2008	739,06	3,30	1436,31	6,43	2169,62	9,71
2009 (becslés)	667,98	2,26	1295,57	6,31	1960,04	9,55

Forrás: WTTC

**M4. A turizmusban foglalkoztatottak száma az EU-ban
(2001 – 2009)**

Év	A foglalkoztatottak száma és aránya					
	Statisztikai szektor		Teljes közvetlen szektor		Teljes turizmus gazdaság	
	1000 fő	%	1000 fő	%	1000 fő	%
2001	11831,7	3,43	23435,4	6,79	34474,4	9,99
2002	11389,6	3,29	22484,0	6,49	33486,4	9,66
2003	10972,9	3,15	21542,6	6,18	32487,8	9,34
2004	10811,2	3,08	21252,2	6,13	32413,1	9,22
2005	10940,4	3,07	21456,5	6,02	33011,1	9,27
2006	10962,1	3,04	21431,8	5,94	33211,1	9,21
2007	11044,5	3,02	21619,5	5,90	33749,7	9,22
2008	10980,3	2,97	21452,3	5,81	33408,7	9,02
2009 (becslés)	<i>10599,0</i>	<i>2,89</i>	<i>20704,8</i>	<i>5,65</i>	<i>32078,4</i>	<i>8,74</i>

Forrás: WTTC

**M5. A turizmus hozzájárulása egyes európai országok GDP-jéhez
2008-ban**

Országok	GDP %	Országok	GDP %	Országok	GDP %
Albánia	14,7	Hollandia	7,4	N.-Britannia	9,2
Ausztria	14,5	Horvátország	25,5	Norvégia	6,1
Belgium	8,9	Írország	7,3	Olaszország	9,7
Bosznia	10,3	Izland	13,3	Oroszország	6,5
Bulgária	12,0	Lengyelország	7,7	Örményország	10,2
Ciprus	21,4	Lettország	7,5	Portugália	15,7
Csehország	10,4	Litvánia	6,2	Románia	5,8
Dánia	8,5	Luxemburg	8,1	Spanyolország	17,2
Észtország	20,4	Macedónia	6,1	Svájc	12,6
Fehérorosz..	5,8	Magyarország	6,7	Svédország	7,1
Finnország	8,9	Málta	23,0	Szerbia	4,7
Franciaország	10,9	Montenegró	24,6	Szlovákia	12,6
Görögország	17,2	Németország	8,6	Szlovénia	11,9

Forrás: WTTC

**M6. A Magyarországra érkező külföldi látogatók kiadásai
(2004 – 2009)**

Év	Egy napra látogatók			Több napra látogatók			<i>Látogatók összesen</i>		
	száma (1000)	kiadása (mFt)	fő/nap (eFt)	száma (1000)	kiadása (mFt)	fő/nap (eFt)	<i>száma (1000)</i>	<i>kiadása (mFt)</i>	<i>fő/nap (eFt)</i>
2004	21 722	192 269	8,9	12 212	629 531	8,3	33 934	821 800	8,4
2005	26 194	197 734	7,5	9 979	666 555	10,0	36 173	864 248	9,3
2006	29 059	250 288	8,6	9 260	720 247	10,2	38 318	970 535	9,7
2007	30 741	235 336	7,7	8 638	695 650	10,4	39 379	930 985	9,5
2008	30 740	323 604	10,5	8 814	763 557	11,5	39 554	1087161	11,2
2009 (előze- tes)	31 565	353 234	11,2	9 058	847 402	13,0	40 624	1200637	12,4

Forrás: KSH

**M7. A magyarországi kereskedelmi szálláshelyek
kapacitása (2001 -2009)**

Év	Szállo- da	Ebből		Pan- zió	Turis- ta- szálló	Ifjú- sági szálló	Üdü- lő- ház	Kem- ping	Össze- sen
		Gyógy- szállo- da	Well- ness						
A működő egységek száma (2009: előzetes adatok)									
2001	736	24	-	1258	261	99	374	316	3044
2002	806	44	-	1361	284	124	463	339	3377
2003	822	48	-	1439	315	128	480	333	3517
2004	824	56	15	1128	264	133	369	283	3001
2005	836	62	31	1225	242	140	401	273	3117
2006	837	55	45	1195	245	133	392	254	3056
2007	854	55	59	1145	230	122	353	252	2956
2008	875	54	82	1126	208	120	346	249	2924
2009	856	54	89	1085	205	126	327	231	2830
A kiadható férőhelyek száma (2009: előzetes adatok)									
2001	104232	8568	-	43993	27509	18509	20829	102557	317629
2002	107899	11690	-	46744	29267	20881	23984	106388	335163
2003	109726	12502	-	48908	35859	21523	24645	106616	347277
2004	112769	14868	2634	45201	34827	21890	22862	98945	336494
2005	115895	16183	5622	46340	28874	20525	23520	94136	329290
2006	116223	14014	9021	42539	26787	21245	22459	86031	315284
2007	114227	14001	9429	39861	27405	19047	20416	93786	314742
2008	115669	14645	11689	38852	23 374	16234	21087	87673	302889
2009	115558	14240	13219	36838	21417	18074	19785	77724	289396

Forrás: KSH

**M8. A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma
(2001 -2009)**

Év	A kereskedelmi szálláshelyek				Ebből szállodák			
	vendégei (1000)		vendégéjszakái (1000)		vendégei (1000)		vendégéjszakái (1000)	
	összesen	<i>ebből külföldi</i>	összesen	<i>ebből külföldi</i>	összesen	<i>ebből külföldi</i>	összesen	<i>ebből külföldi</i>
2001	6 073	3 070	18 648	10 894	3 988	2 432	11 626	7 640
2002	6 176	3 013	18 450	10 361	4 060	2 427	11 681	7 529
2003	6 315	2 948	18 611	10 040	4 092	2 375	11 699	7 346
2004	6 616	3 270	18 899	10 508	4 571	2 745	12 638	8 106
2005	7 064	3 446	19 737	10 779	5 018	2 911	13 599	8 465
2006	7 183	3 310	19 652	10 046	5 134	2 788	13 701	7 905
2007	7 474	3 451	20 128	10 171	5 417	2 906	14 129	8 008
2008	7 651	3 516	19 974	10 010	5 623	2 983	14 174	7 919
2009 (előzetes)	7 013	3 175	18 287	9 029	5 127	2 706	12 956	7 212

Forrás: KSH

**M9. A magyarországi kereskedelmi szálláshelyek bevételei
(2003 – 2009)**

Év	Bevétel (mFt)				
	Szállásdíj			Egyéb	Mindösszesen
	Belföldi	Külföldi	Összesen		
2003	25 821	62 968	88 788	75 697	166 486
2004	29 757	69 486	99 243	91 202	190 445
2005	38 258	75 763	114 021	103 222	217 243
2006	44 034	87 775	131 809	101 539	233 323
2007	49 859	90 458	140 317	106 134	246 451
2008	52 904	87 179	140 083	105 972	246 055
2009 (előzetes)	50 776	76 736	127 512	94 692	222 204

Forrás: KSH és MNB

M10. A Széchenyi Terv egészségturisztikai támogatásai

Régió	Támogatás (mFt)	Bekerülési érték (mFt)	Új mun- kahelyek (db)
Dél-Alföld	3 997	8 675	185
Észak-Alföld	4 447	10 710	302
Észak-Magyarország	2 282	6 447	175
Közép- Magyarország	4 408	11 768	361
Közép-Dunántúl	2 693	7 402	232
Nyugat-Dunántúl	10 469	29 640	930
Dél-Dunántúl	2 638	6 817	230
Összesen	30 934	81 459	2415

(Forrás: GKM)

M11. Turisztikai célú források a ROP-okban (2007 – 2013)

	Összes régiós forrás (milliárd Ft)	Turisztikai támogatás kerete (milliárd Ft)	Turizmus részesedése (%)
Dél-Alföld	238,7	43,7	18,3
Dél-Dunántúl	224,8	41,7	18,6
Észak-Alföld	310,9	56,5	18,2
Észak-Magyarország	288,1	60,0	20,8
Közép-Dunántúl	161,9	36,8	22,7
Közép-Magyarország	467,8	31,6	6,8
Nyugat-Dunántúl	147,9	34,9	23,6
Összesen	1840,1	305,3	16,6

Forrás: ÖTM Turisztikai Szakállamtitkárság

2. melléklet: Adatlapok

2.1 Önkormányzati adatlap

Statisztikai adatlap - a turisztikai beruházások gazdasági hatásainak vizsgálata c. kutatáshoz

Kapcsolat: dr. Mundrucz

Önkormányzat

Adatközlő

Elérhetőség (tel, email)

Adat megnevezés	2001	2002	2003	2004	2005
Munkahelyek száma a településen					
Az önkormányzat bevételei (000)					
Az önkormányzat összes bevétele					
<i>Ebből:</i>					
Állami támogatás					
<i>Ebből:</i>					
ifo. adó utáni tám.					
Helyi adók összesen					
<i>Ebből:</i>					
Tur.i vállalk.ok által fizetett iparú. adó					
Idegenforg.i adó					
Saját bevételek					
Kereskedelmi szálláshelyek					
Kapacitás					
egységek száma					
szobák száma					
férőhelyek száma					
szállodai szobák száma					
Vendégforgalom					
vendégérkezések száma					
vendégéjszakák száma					
szállodai vendégéjszakák száma					
Nyertes önkorm. pályázatok száma					
Nyertes önkorm. Pály. összes beruh.értéke					
<i>Ebből:</i>					
összes pénzügyi támogatás					
saját forrás					
önkormányzati hitelfelvétel					
Önkormányzati turisztikai beruházás értéke					
<i>Ebből:</i>					
Támogatás					
Saját forrás					
Saját hitelfelvétel					

Dátum

3. melléklet: Mélyinterjú vázlatok

3.1 Önkormányzati

Mélyinterjú kérdései és témakörei

Turisztikai létesítmény

Település:	
A projekt megnevezése, címe	
Az interjú alany neve, beosztása:	
Az interjú időpontja, helyszíne:	
A kérdezőbiztosok neve:	

Mit tart a település fő turisztikai vonzerejének?

A turisztikai létesítmény (projekt)

- A turisztikai létesítmény rövid története (mikor épült, tulajdonosi háttér, üzemeltető, profil, ill. profilváltoztatás az üzemelés óta)
- A beruházás oka és célja
- A beruházás jellemző adatai (kezdés, befejezés, a beruházás átfutási ideje, a kivitelezésben részt vett vállalkozások jellemzői: hazai, külföldi, a beruházási érték becsült importhányada)
- Ha most kezdenék a beruházást, mit tennének másként?

A turisztikai létesítmény üzemeltetési jellemzői

- Foglalkoztatottak létszáma
 - i. Közvetlen
 - ii. Outsourcing területek és azok létszáma
 - iii. Idénymunkát végzők száma
- Összes árbevétel és adózás előtti nyereség alakulásának tendenciája
- Sikeres szolgáltatási területek, veszteséges szolgáltatások. Ezek okai.
- Kapacitáskihasználtság éves és szezonális alakulása.

Költségvetési befizetések (statisztikai adatlap!)

- Központi költségvetési befizetések
- Helyi önkormányzat részére történő befizetések

Keresleti jellemzők (+ statisztikai adatlap!)

- Látogatóforgalom / vendégerkezés / vendégéjszaka alakulásának tendenciái
- A látogatóforgalom / vendégforgalom összetétele a kereslet származása szerint
- A látogatóforgalom szezonális ingadozása fő és holt szezonban, ill. héten belül is.
- A turisztikai kereslet alakulásának erős és gyenge pontjai

Létesítmény marketing

- A létesítmény piaci pozicionálása, versenytársai
- Márkanév, hálózatépítés
- Együttműködés a turisztikai piac szereplőivel (helyi, regionális, klaszterek, külföldi partnerek és az együttműködés hozama)

Jövőbeni fejlesztési tervek

- Közép-távon (3-5 év)
- Hosszabb távon (10 év)

Változás menedzsment

- Milyen külső környezeti tényezők nehezítik, ill. gátolják a létesítmény menedzsment-jének munkáját?
- Milyen belső korlátok nehezítik, gátolják a menedzsment munkáját?
- Milyen változásokat tartana szükségesnek a település turizmusának fejlesztése, hatásainak optimalizálásának érdekében?
 - iv. Az önkormányzat tevékenységével összefüggésben
 - v. A településen működő vállalkozásokat illetően
 - vi. A lakosság körében
- A jelenlegi, turizmust érintő pályázati lehetőségeket megfelelőnek tartja-e, javaslatai:
 - vii. EU-s pályázatok
 - viii. Egyéb pályázatok

Véleménye szerint az Önök projektje hogyan befolyásolta a település, mint turisztikai desztináció piaci pozícióját a térségben, illetve a régióban?

Milyennek képzei a település turizmusát 10 év múlva, és hogyan illeszkedik ebbe az Ön cége?

3.2 Létesítményi

Mélyinterjú kérdései és témakörei

Turisztikai létesítmény

Település:	
A projekt megnevezése, címe	
Az interjú alany neve, beosztása:	
Az interjú időpontja, helyszíne:	
A kérdezőbiztosok neve:	

Mit tart a település fő turisztikai vonzerejének?

A turisztikai létesítmény (projekt)

- A turisztikai létesítmény rövid története (mikor épült, tulajdonosi háttér, üzemeltető, profil, ill. profilváltoztatás az üzembeállítás óta)
- A beruházás oka és célja
- A beruházás jellemző adatai (kezdés, befejezés, a beruházás átfutási ideje, a kivitelezésben részt vett vállalkozások jellemzői: hazai, külföldi, a beruházási érték becsült importhányada)
- Ha most kezdenék a beruházást, mit tennének másként?

A turisztikai létesítmény üzemeltetési jellemzői

- Foglalkoztatottak létszáma
 - i. Közvetlen
 - ii. Outsourcing területek és azok létszáma
 - iii. Idénymunkát végzők száma
- Összes árbevétel és adózás előtti nyereség alakulásának tendenciája
- Sikeres szolgáltatási területek, veszteséges szolgáltatások. Ezek okai.
- Kapacitáskihasználtság éves és szezonális alakulása.

Költségvetési befizetések (statisztikai adatlap!)

- Központi költségvetési befizetések
- Helyi önkormányzat részére történő befizetések

Keresleti jellemzők (+ statisztikai adatlap!)

- Látogatóforgalom / vendégérkezés / vendégéjszaka alakulásának tendenciái
- A látogatóforgalom / vendégforgalom összetétele a kereslet származása szerint
- A látogatóforgalom szezonális ingadozása fő és holt szezonban, ill. héten belül is.
- A turisztikai kereslet alakulásának erős és gyenge pontjai

Létesítmény marketing

- A létesítmény piaci pozicionálása, versenytársai
- Márkanév, hálózatépítés
- Együttműködés a turisztikai piac szereplőivel (helyi, regionális, klaszterek, külföldi partnerek és az együttműködés hozama)

Jövőbeni fejlesztési tervek

- Közép-távon (3-5 év)
- Hosszabb távon (10 év)

Változás menedzsment

- Milyen külső környezeti tényezők nehezítik, ill. gátolják a létesítmény menedzsmentjének munkáját?
- Milyen belső korlátok nehezítik, gátolják a menedzsment munkáját?
- Milyen változásokat tartana szükségesnek a település turizmusának fejlesztése, hatásainak optimalizálásának érdekében?
 - iv. Az önkormányzat tevékenységével összefüggésben
 - v. A településen működő vállalkozásokat illetően
 - vi. A lakosság körében
- A jelenlegi, turizmust érintő pályázati lehetőségeket megfelelőnek tartja-e, javaslatai:
 - vii. EU-s pályázatok
 - viii. Egyéb pályázatok

Véleménye szerint az Önök projektje hogyan befolyásolta a település, mint turisztikai desztináció piaci pozícióját a térségben, illetve a régióban?

Milyennek képzei a település turizmusát 10 év múlva, és hogyan illeszkedik ebbe az Ön cége?

4. melléklet: A mélyinterjúk ütemezése

A turisztikai fejlesztések gazdasági hatásvizsgálata c. ÁSZKUT kutatás interjúinak ütemezése

Kérdőbiztosok: Tököli László (ÁSZKUT), dr. Mundruczó Györgyné (szakértő)

Sor-szám	Település	Időpont	Az interjú alanya	Helyszín
1.	Orfű	2009. nov. 04., 10:00-12:00	Füziné Kajdy Zita polgármester	Polgármesteri Hivatal Orfű Széchenyi tér 1.
2.	Pécs	2009. nov. 4. 13:00-15:00	Kerécz Tamás főigazgató	Pécsi Tó Kht. Pécs, Perczel Mór u. 2.
3.	Pécs	2009. nov. 5. 10:00-12:00	Mészáros Bernadett gazdasági vezető	Turisztikai Nonprofit Kft. Pécs, Esze Tamás u. 5.
4.	Pécs	2009. nov.05. 12:10-14:00	Bozóky Anita ügyvezető	Pécs/Sopianae-Örökség Nonprofit Kft. Szent István tér 17.
5.	Pécs	2009. nov.05. 14:15-16:00	Székelyhidi Letícia, szálloda igazgató	Boutique Hotel Sopianae Pécs Felsőmalom u. 24.
6.	Szentgotthárd	2009. nov.11. 10:00-12:15	Viniczay Tibor Polgármester Szalainé, Kiss E. turisztikai referens	Polgármesteri Hivatal Szentgotthárd Széll Kálmán tér 11.
7.	Szentgotthárd	2009. nov.11. 12:30-14:30	Gömbös Sándor ügyvezető ig. Boroznaki Éva, fürdőigazgató	St.Gotthard Spa & Wellness Szentgotthárd, Füzesi út 3/A.
8.	Tiszafüred	2009. nov.12. 9:00-11:30	Mihály Sándor alpolgármester Magyar Éva pályázati mt. A Tourinform Iroda vezetője	Polgármesteri Hivatal Tiszafüred Fő u. 1.
9.	Tiszafüred	2009.nov.12., 13:00-15:00	Lipcsey Zsuzsanna, gazdálkodási vezető, Ért. vezető	Tisza Balneum Termal Hotel Tiszafüred, Húszöles út 27.
10.	Debrecen	2009.nov. 16. 10.00- 12.30	Pajna Zoltán al- polgármester	Polgármesteri Hivatal Debrecen Piac u. 20.
11.	Debrecen	2009.nov.16., 13:00-15:30	Fazekas Lajos ügyvezető igazgató	Aquaticum Debrecen Gyógy- és Fürdőközpont Nagyerdei park 1.
12.	Mezőkövesd	2009. nov.23. 9:00-11:30	Csiger Lajos al- polgármester Nagy István strat. és pályázati ref.	Polgármesteri Hivatal Mezőkövesd Mátyás király út 112.

			A Tourinform vezetője	
13.	Mezőkövesd	2009.nov.23., 12:00-13:30	Hnatyszyn György igazg. Vajda Péter ügyvez. ig	Balneo Hotel Zsori, Mezőkövesd Fülemüle u. 2.
14.	Mezőkövesd	2009.nov.23., 13:30-16:00	Vámos Zoltán igazgató	Mezőkövesd Zsóry Fürdő Mezőkövesd Napfürdő út 2.
15.	Szarvas	2009.nov.26., 10:00-12:00	Petényiné Bencsik Anita	Polgármesteri Hivatal Szarvas, Szabadság u. 25- 27.
16.	Szarvas	2009.nov.26., 12.00 -13:30	Dr. Demeter László ügyvezető	Szarvas Gyógy- és Termálfürdő Kft.,
17.	Szarvas	2009.nov.26., 14:00-16:00	Bogdán Tamás szálloda igazgató	Liget Hotel Szarvas, Erzsébet liget

5. melléklet: A kutatásba bevont turisztikai projektek beruházási multiplikátor hatása

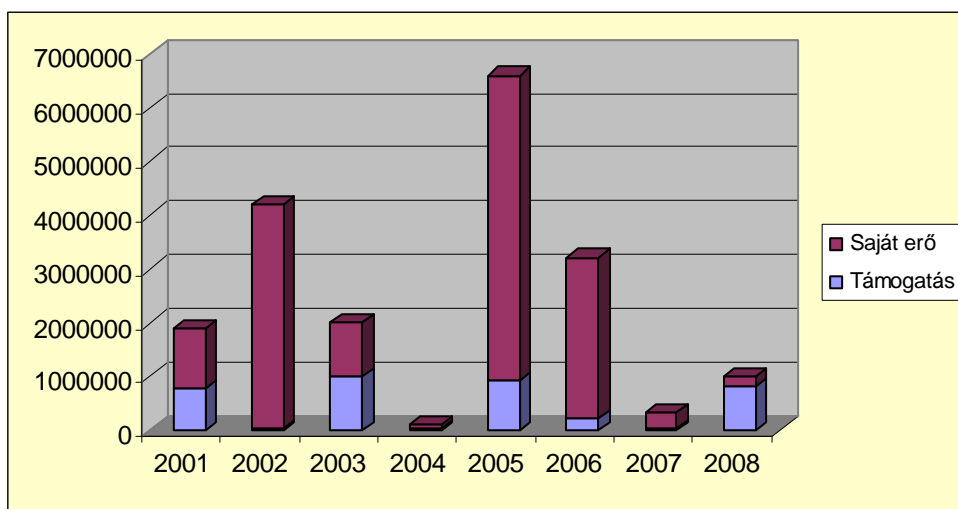
A projekt megnevezése	Közvetett hatás - a turisztikai beruházással párhuzamosan	Gerjesztett hatás 5-7 éven belül induló fejlesztés
Debrecen Aquaticum	Kereskedelmi szálláshelyek Debrecenben: 200 millió Ft (megvalósult)	220 millió Ft saját szálloda bővítése (megvalósult) Az Aquaticum élményfürdő fejlesztés 2,8 milliárd Ft. (A pályázatot befogadták.)
Szarvas Liget Hotel	Club 44 Hotel 50 millió Ft (megvalósult)	Liget Hotel bővítése: 600 mill. (30 appt. termál kút, saját energia ellátás) (Tervezett fejlesztés)
Szarvas Városi F.	Aranyszarvas Apartman Ház a fürdő mellett 200 mill. Ft	-
Tisza Balneum	Tourinform központ 8,35 millió Ft (megvalósult) Tóparti Kemping 10 millió Ft (megvalósult)	Kerékpárút 300 millió (a pályázatot befogadták) Üdülőcentrum építése 100 millió Ft (tervezett fejlesztés)
Zsóry Fürdő	Nádas Panzió 150 millió Ft Ametyst Hotel felújítása 150 millió Ft Boglárka Panzió 70 millió Ft (megvalósult beruházások)	2010: 1,2 milliárd Ft Zsóry Fürdő: medence rekonstrukció, új wellness létesítmény (nyertes pályázat)
Hotel Balneo Zsori	Kávéház 100 millió Ft Nefelejcs Hotel 350 millió Ft (megvalósult beruházások)	-
St. Gotthard	GotthArt Hotel kb. 4 md Ft Látogató központ 50 millió Ft BorHotel+4 panzió 800 millió Ft (megvalósult beruházások)	Élményfürdő: külső medence építése, 200 millió Ft Üdülőfalu (30-50 lakóegység) építése: 1,6 milliárd Ft
Pécs Boutique Hotel	-	-
Mecsek gyöngyszemei Pécsi tó-Orfű	Partvédelem 10 millió Ft	Élménypark, sport centrum: 1,3 milliárd Ft (megyei pályázat) Konferencia/wellness hotel (175 szoba) építése 2,5 md Ft (a terv engedélyezési folyamatban, magánberuházó)

6. melléklet: A turizmussal kapcsolatos önkormányzati beruházások településenként

A mellékletben bemutatott grafikonok az önkormányzatok turizmussal kapcsolatos beruházásainak összegét mutatják, feltüntetve a támogatásokat és az önkormányzatok által finanszírozott (saját erő és önkormányzat által felvett hitel) összeget. A grafikonok településenként és évenként eltérő képet mutatnak. A vizsgált településeken értelemszerűen a vizsgálatba bevont önkormányzati tulajdonban lévő projektek is megjelennek.

6.1 Debrecen

54. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Debrecenben, 2001-2008

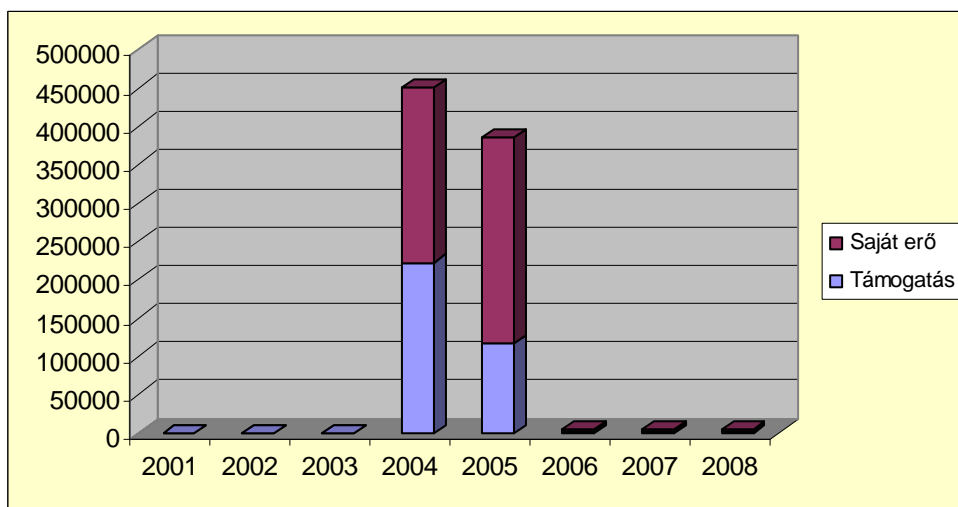

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

6.2 Mezőkövesd

55. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Mezőkövesden, 2001-2008

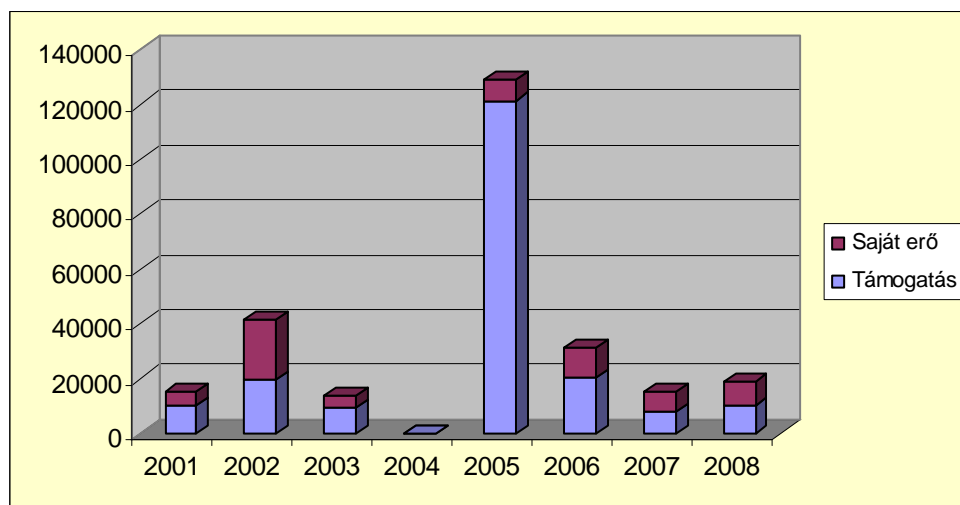

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

6.3 Orfű

56. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Orfűn, 2001-2008

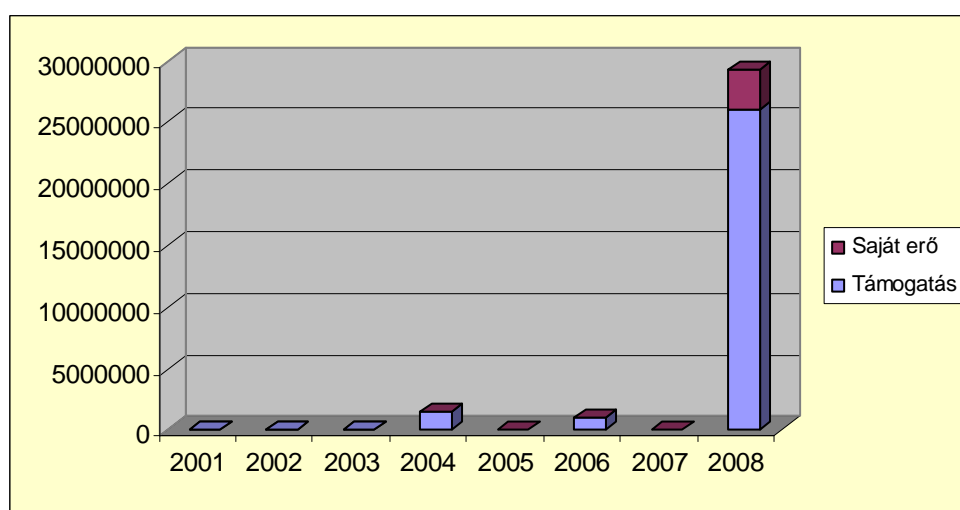

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

6.4 Pécs

57. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Pécsen 2001-2008

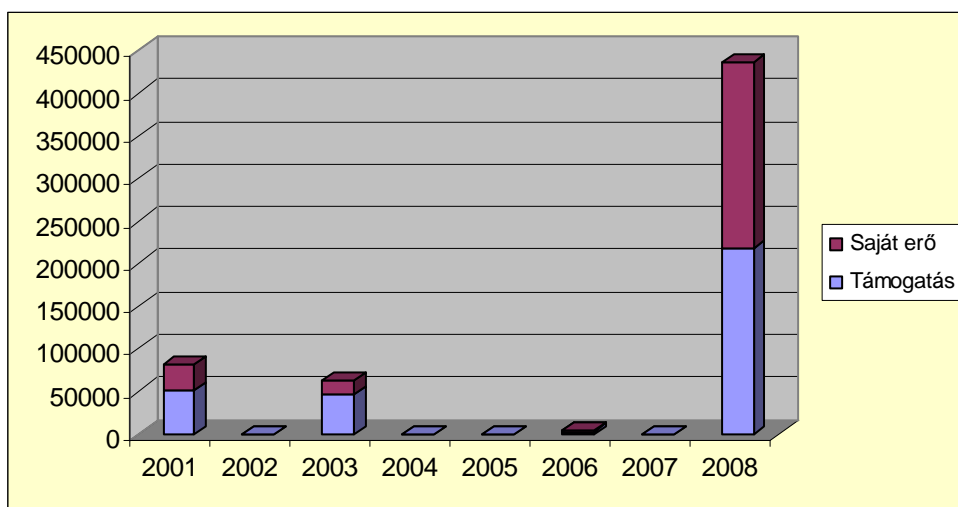

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

6.5 Szarvas

58. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Szarvason 2001-2008

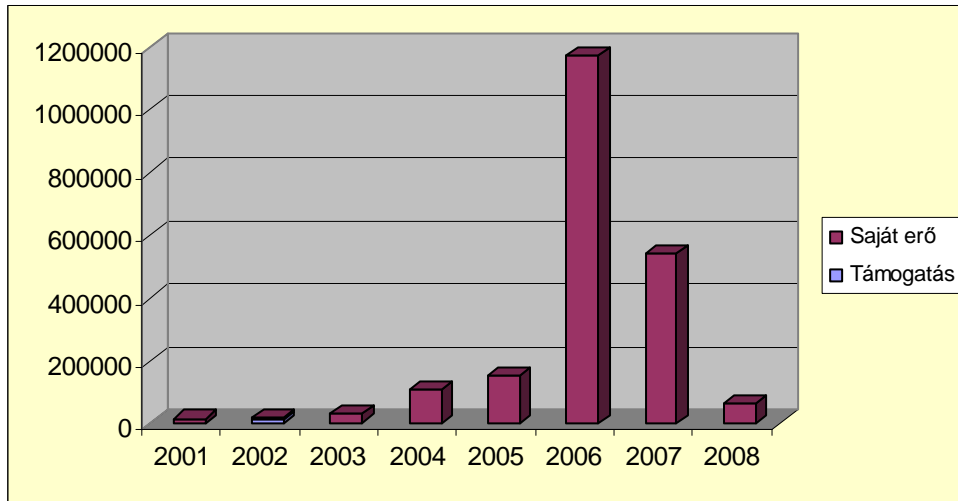

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

6.6 Szentgotthárd

59. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Szentgotthárdon 2001-2008

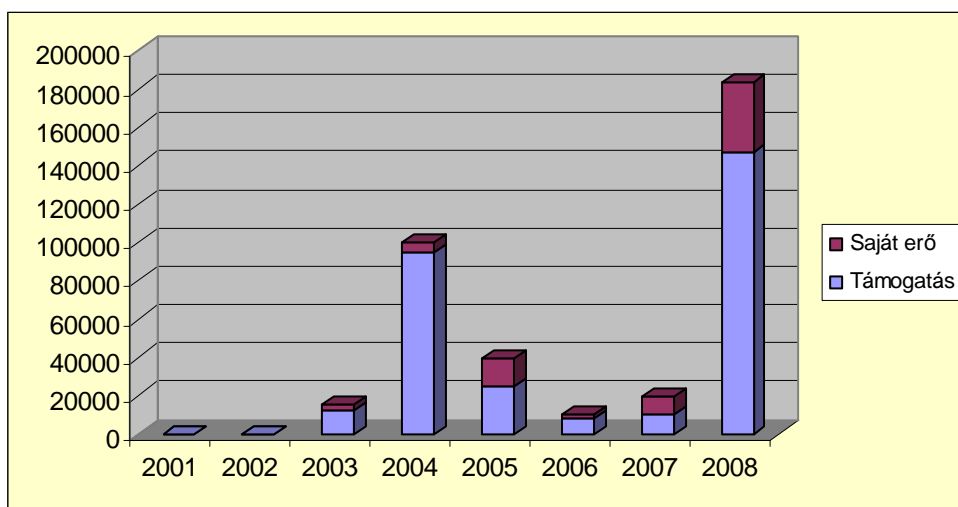
Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

Szentgotthárdon a turizmussal kapcsolatos beruházások támogatásának mértéke olyan csekély a saját forráshoz képest, hogy - a 2002. évet kivéve - nem is érzékelhető az oszlopdiaagramon. (2003-ban 15%, 2004-ben 0,4%, 2005-ben 1,2%, 2006-ban 0%, 2007-ben 0,8%, 2008-ban 0%)

6.7 Tiszafüred

60. ábra: A turizmussal kapcsolatos támogatott beruházások értéke Tiszafüreden 2001–2008

Adatok ezer Ft-ban

Forrás: önkormányzati adatlap

FELHASZNÁLT IRODALOM

31. Rátz Tamara: A turizmus, mint katalizátor az európai integráció folyamatában (Előadás: Kodolányi Szabadegyetem, 2009. szeptember 23.)
32. Walkó Miklós: A magyar turizmus fejlődése az elmúlt 40 évben
33. Bozzay Andrásné: Az egészségturizmus fejlesztése és eredményei, a további lehetőségek (Előadás: IV. SPA & Wellness kiállítás 2005. dec. 3.)
34. Ruzinkó Ádám: Új trendek az egészségturizmusban (Előadás: Világtrendek a turizmus-iparban című konferencia, Szolnok 2009. nov. 26.)
35. Kovács Miklós: A Nemzeti turizmusfejlesztési stratégia egészségturizmusra vonatkozó fejezetei (előadás: IV. SPA & Wellness kiállítás 2005. dec. 2.)
36. Faragó Hilda: A hivatásturizmus trendjei (Turizmus Bulletin 2005/4)
37. Ligeti Ádám: A turisztikai projektek fejlesztésének legfőbb tapasztalatai az európai uniós pályázatok tükrében (Turizmus Bulletin 2006/2)
38. Raffay Zoltán (témavezető): Regionális Operatív Program (ROP) „1.1 Turisztikai fogadóképesség javítása” intézkedések javítását célzó értékelő tanulmány. (Kutatási zárójelentés. MTA Regionális Kutatások Központja Dunántúli Tudományos Intézete, Pécs, 2007. december)
1. A Gyógy- és termálturizmus albizottság kihelyezett ülése Orosháza 2001. március 1. (Turizmus Bulletin V. évfolyam 1. szám)
2. A Nemzeti turizmusfejlesztési stratégia (Turizmus Bulletin 2006. március)
3. A Széchenyi Terv Turizmusfejlesztési Programja (Turizmus Bulletin 2001/1)
4. A World Travel & Tourism Council adatai és előrejelzései
5. Állami Számvevőszék: Jelentés a kiemelt – turisztikai célú – beruházások ellenőrzéséről a helyi önkormányzatoknál. 2008. augusztus, 0823
6. Budai Zoltán: A Széchenyi Terv keretében megvalósuló egészségturisztikai fejlesztések első félévének eredményei (Turizmus Bulletin V. évf. 3. szám)
7. Dávid Lóránt: Tanácsadói feladateleírás a turisztikai és kulturális beavatkozások célkövetési rendszerének kialakításához az Új Magyarország fejlesztési tervhez (ÚMFT) kapcsolódóan. Végző jelentés. Good Deal Kft. Nemzeti Fejlesztési Ügynökség. 2007. október 25.
8. GKI Gazdaságkutató Rt.: A turizmus makrogazdasági szerepe (2004. október)
9. GKI: A turizmus nemzetgazdasági jelentősége. Turizmus Bulletin, 2005. 2. sz.
10. Hudák Krisztina – Nagy Levente: Megfestett mennyország. Barangolás a pécsi ókeresztény temetőben. Örökség füzetek 6. Pécs 2009.
11. ICEG EC Ágazati elemzések: A turizmus munkaerőpiaca Magyarországon (2006)
12. Kovács Balázs – Gerlach Viktor: A 2007- 2013 közötti hazai fejlesztéspolitika turisztikai vetülete
13. Kovács Balázs: Turizmus az Európai Unióban (Európai Füzetek 52.)

14. Kovács Miklós: Turizmus és térségi összefogás a TDM rendszeren keresztül
15. KSH 2006: Magyarország turizmus szatellit számlái 2004.
16. KSH Éves településadatok 2001-2008, 2008-as településszerkezetben.
17. KSH: stADAT-táblák – idősoros éves adatok
18. Lengyel Márton: A turizmus tervezésének néhány aktuális kérdése (2002)
19. Magyar Turisztikai Hivatal: Útjelentés a máltai Európai Turizmus Fórumról (2005)
20. Michalkó Gábor: A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon (Turizmus Bulletin 2003/4)
21. Mundruczó Györgyné – Szennyessy Judit: A Széchenyi Terv egészségturisztikai beruházásainak gazdasági hatásai. (Turizmus Bulletin IX. évfolyam, 3. sz., 2005. december)
22. Mundruczó Györgyné – Szennyessy Judit: Az egészségturisztikai fejlesztések gazdasági hatásai Magyarországon. Összefoglaló tanulmány I-II. kötet. (A Polgári Magyarországért Alapítvány által támogatott kutatási tanulmány. 2005. január)
23. Nemes Andrea: A turizmus gazdasági jelentősége nemzeti és regionális szinten (Társadalom és Gazdaság 30. évf. 2008.)
24. Nyertes pályázatok listája: SZT-ET: GKM, NFT1: ÖTM Turisztikai Államtitkárság.
25. Puczkó László – Rác Tamara: A turizmus hatása (Aula Kiadó Kft. 2002.)
26. Rátz Tamara – Puczkó László: A turizmus társadalmi-kulturális hatásai. (Turizmus Bulletin IV. évfolyam, 2. sz)
27. Sulyok Judit: Ökoturizmus (Turizmus Bulletin 2001/4)
28. Tasnádi József: Turizmus az Európai Unióban és Magyarországon
29. Vargáné Csobán Katalin: A turizmus fenntarthatóságának értékelése (Agrártudományi Közlemények 2005./16 különszám)
30. Világkereskedelmi Szervezet: A turizmus 2100-ban. Közli: Lélegzet VII. évf. 6. szám

**Az Állami Számvevőszék Kutató Intézetének* (ÁSZKUT)
eddig megjelent tanulmányai****

2010

1. Kompetenciaalapú struktúra kiépítésének lehetőségei a közigazgatásban.
2. A közszféra és a gazdaság versenyképessége – empirikus eredmények és tanulságok

2009

3. A megváltozott munkaképességű személyek támogatási rendszere társadalmi-gazdasági hatékonyságának vizsgálata.
4. A felnőttképzési rendszerek hatékonysága nemzetközi összehasonlításban.
5. Az állam célszerű gazdasági szerepvállalása a XXI. század elejének globális gazdaságában.
6. Pénzügyi kockázatok az önkormányzati rendszerben.

2008

1. A tudásalapú gazdaság és társadalom.
2. A 2009. évi költségvetés makrogazdasági kockázatainak elemzése.
3. Korrupciós kockázatok feltérképezése a magyar közszférában.
4. Értékelő tanulmány a 2009. évi költségvetési tervezés makrogazdasági mozgásterének néhány összefüggéséről.
5. A magyarországi cigányság helyzetének javítására és felemelkedésére a rendszerváltás óta fordított támogatások mértéke és hatékonysága.
6. A Balaton Régió turisztikai tárgyú tanulmányainak költségei, ezek indokoltsága és hasznosulása a rendszerváltás óta eltelt 17 esztendőben.

2007

1. Értékelő tanulmány a 2008. évi költségvetési törvényjavaslat makrogazdasági megalapozottságának néhány összefüggéséről.
2. A közszféra és a gazdaság versenyképessége.
3. A köz- és a magánszféra együttműködésével kapcsolatos nemzetközi és hazai tapasztalatok.
4. Államreform, közpénzügyi reform. Nemzetközi trendek és hazai kihívások.

* 2008. december 31-ig Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet (ÁSZ FEMI)

** Megtálalható: www.asz.hu (Szakmai kutatás, fejlesztés/ÁSZKUT publikációk cím alatt)

2005

1. A környezettudatos gazdálkodás és a fenntartható fejlődés a szabályozás és az ellenőrzés tapasztalatainak tükrében.
2. Kutatástól az innovációig – a K+F tevékenység helyzete, néhány hatékonysági, finanszírozási összefüggése Magyarországon.

2004

1. A felsőoktatás átalakulása, a finanszírozás korszerűsítése.
2. Gyógyszerfelhasználás és –finanszírozás és az Állami Számvevőszék ellenőrzési tapasztalatai az elmúlt években.
3. Privatizáció Magyarországon I. kötet.
4. Privatizáció Magyarországon II. kötet.

2003

1. A nonprofit szektor működése és ellenőrzése.
2. A fekvőbeteg-ellátás 10 éve – egy lehetséges terápia elemei.